

tribuna

PROTI KLERIKALIZMU

„...za verskim navdušenjem so se redno skrivali zelo očitni posvetni interesi.“ (Friedrich Engels)

IN NEKRITIČNEMU MARKSIZMU

IDEJNI BOJ KOMUNISTOV PROTI RELIGIOZNI IN DRUGIM ZABLODAM IN PREDSDOKOM

Ko zastopajo jugoslovanski komunisti dosledno svoj marksistični materialistični svetovni nazor, vedo, da religije, ki se poraja in ohranja v določenih zgodovinskih pogojih materialne in duhovne zaostalosti ljudi, ni mogoče odpraviti z administrativnimi sredstvi, ampak z nenehnim razvijanjem socialističnih družbenih odnosov, s širjenjem znanstvenih spoznanj in s splošnim stopnjevanjem človekove zavesti, s čimer se progresivno uresničuje človekova dejanska svoboda in likvidirajo materialno-duhovni pogoji za razne zablode in slepila.

Marksizem kot svetovni nazor in idejna osnova praktične dejavnosti komunistov je nezdržljiv s kakršnimi že koli religioznimi prepričanji. Zato pripadnost k Zvezi komunistov Jugoslavije ne dopušča nikakršnega religioznega verovanja. Ko se komunisti borijo z idejnimi sredstvi zoper vsakršne predsodke in se pri tem opirajo na dognanja narodnih in družbenih ved, spoštujejo hkrati pravico državljanov Jugoslavije, da pripadajo ali ne pripadajo kateri od verskih skupnosti, ki so priznane z ustavo in zakoni, kakor tudi, da se praktično udeležujejo svojih verskih obredov in da zaradi svojega verskega prepričanja in udeležbe pri verskih obredih ne trpijo nikakršnih posledic v svojih družbenih in političnih pravicah. Komunisti se bodo pri tem odločno postavili po robu vsem poskusom, da bi se verska čustva izkoriščala v politične namene ali da bi cerkev bila opora protisocialističnih sil.

Komunisti menijo, da so verska čustva osebna in zasebna zadeva vsakega državljanja, in so za dosledno uporabo načela svobode veroizpovedi in za dosledno uresničevanje načela o ločitvi cerkve od države in šole od cerkve.

Program Zveze komunistov Jugoslavije, poglavje X.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

V verskem tedniku Slovenskih rimskokatoliških škofij, v 44. številki Družine, je na straneh od 5 do 12 objavljena priloga „Znamenja in klicaji“, ki se „loteva nekaterih perečih družbenih vprašanj“. Ker mislimo, da je način kako so se eminentni Slovenski ideologi, institucionalno vezani na Slovensko katoliško cerkev, lotili teh „vprašanj“, sam tudi že „pereče vprašanje našega družbenega življenja“, z našega komunističnega stališča pristavljamo naslednja znamenja in klicaje:

I.

Nastop eminentnih Slovenskih teologov je v temelju navezan na sedanjo ekonomsko, politično in ideološko situacijo v svetu in pri nas:

- Splošna gospodarska recesija, ki z vsakokratno ponavljajočo se ciklično krizo kapitalistične blagovne produkcije cepi in slabi delavsko gibanje. Pri nas se ta recesija manifestira v stabilizacijskih in restriktivnih ukrepih države, negativni plačilni bilanci, 30 % stopnji inflacije, naraščajočih socialnih razlikah, strukturalnih problemih zaposlovanja, itd.
- Politična ofenziva desnih sil v svetu in Evropi posebej (zmaga združene desnice na Portugalskem, Thatcherice v Angliji, vzpenjajoči se Strauss v ZRN, zmaga konservativnih sil na Švedskem in Kanadi, itd.). Spremembe v rimskokatoliškem vrhu in naraščajoč vpliv in politična dejavnost Vatikana in rimskokatoliške cerkve sploh, ki na eni strani izkorišča „splošno“ priljubljenost novega papeža, na drugi strani pa moramo dejavnost cerkva sploh izvesti iz čisto „posvetnih stvari“, ki smo jih opisali že pod točko a. Očitno je, da se skuša kriza svetovnega kapitalističnega sistema reševati tudi z aktivizacijo nacionalističnih, fašističnih in reakcionarnih ideologij in s politizacijo religije.
- Skladno s tem tudi v Jugoslaviji zadnje čase narašča dejavnost nacionalističnih, klerikalnih in liberalističnih krogov, ki za svojo dejavnost izkoriščajo zaostrena družbena protislovja pri nas in v svetu.

II.

Poleg teh splošnih trendov so v SR Sloveniji potekale in še potekajo nekatere družbeno-politične akcije, ki bi Slovenske cerkve po ustavi in zakonih sicer ne smele zanimati, vendar pa reakcija in vpletanje cerkve v te akcije kažejo, da je obstoj določenih struktur in interesov v Slovenski cerkvi z njimi ogrožen. V prvi vrsti je potrebno omeniti pomembne zakone s področja reforme vzgojnoizobraževalnega sistema (o usmerjenem izobraževanju, predšolski in osnovnošolski vzgoji, svobodni menjavi dela na tem področju), ki jih prav sedaj obravnava slovenska skupščina in pa zakone, ki so bili sprejeti pred nedavnim in zadevajo področje družinskih odnosov, planiranje družine in posebej še zakonodajo, ki se nanaša na predčasno prekinitev nosečnosti.

III.

V celotnem procesu produkcije in reprodukcije družbenega življenja ima posebno pomembno mesto in vlogo vzgojnoizobraževalni sistem. Znotraj tega sistema igra odločujočo vlogo njegova idejna zasnovanost in naravnost. Ta je vedno razredno določena. Zato si je slovenski delavski razred, zavedajoč se odločilne vloge idejne zasnovanosti pouka, vedno prizadeval za takšno idejno-politično usmeritev, ki bi zagotavljala uveljavljanje njegovih zgodovinskih interesov in ciljev. Edini garant takšne usmeritve pa je marksizem. In Slovenski teologi, gg. Tone Stres, Franc Perko, Štefan Steiner in Franc Rode, so se lotili prav — marksizma.

IV.

Historično gledano se teološko obravnavanje marksizma pojavlja vedno kot spopad katoliške cerkve z delavskim gibanjem. Dokler je bila cerkev na oblasti ali je v njej vsaj sodelovala je svoj boj proti revolucionarnemu gibanju delavskega razreda bojevala na praktično-političnem nivoju. Po osvoboditvi in socialistični revoluciji, ko ni mogla več neposredno politično nastopati pa je poiskala druge oblike delovanja. Ena izmed privilegiranih je postal boj na „teoretskem“ področju.

V.

Cerkveno hierarhijo in njene ideologe zanima marksizem samo toliko, kolikor to zahteva boj za njihove interese, za katere se ve, da niso identični ne z interesi vseh vernih ljudi, še najmanj pa z interesi delavskega razreda v njegovem boju za delavsko samoupravljanje. Govorijo sicer o marksizmu nasploh, lotevajo pa se vedno teoretsko najšibkejših členov, ki jih najlažje obrnejo sebi v prid. Ta najšibkejši člen sedanje slovenske marksistične misli je prav gotovo modroslovje prof. dr. Vojana Rusa, ki s svojimi Občečloveškimi, Ontološkimi in Univerzalističnimi konceptijami naravnost gradi oder na katerem lahko plešejo tudi Slovenski teologi. Slovenski teologi pa se sprenevedajo in pravijo, da je izhodišče modroslovja prof. dr. Vojana Rusa „dosledno marksistično“. To pa zato, da taktično slabost izkoristijo za napad na strateško usmeritev. Komunisti seveda ne dovoljujemo, da bi nas cerkveni ideologi poučevali, kaj je marksizem in kaj ni.

VI.

Glede na ekonomsko, politično in ideološko konjunkturo Slovenski teologi s takimi „marksisti“ bodisi navezujejo dialog, bodisi jih izrabljajo za napad na marksizem nasploh. V sedanji situaciji so cerkveni ideologi izrabili učbenik prof. dr. Vojana Rusa, ki je izšel pred dvema letoma, za napad na marksistično zasnovanost vzgojnoizobraževalnega sistema, na program, resolucije in politiko zveze komunistov in na delavsko samoupravljanje in njegovo revolucionarno teorijo.

VII.

Cerkveni ideologi so lahko napadli in izrabili modroslovje prof. dr. Vojana Rusa samo zato, ker se z njim niso že prej kritično spoprijeli marksisti sami.

VIII.

Slovenski teologi se spretno vpletajo v situacijo v kateri prihajajo do besede sile in interesi, ki jih po našem mnenju ki mogoče šteti v pluralizem samoupravnih socialističnih sil.

Tu naj omenimo samo svobodno katedro v Teleksu, nezadovoljivo (če uporabimo ta socialdemokratski izraz) stanje na področju izdajanja marksistične literature, vulgariziranje marksizma pri pouku STM na nedružboslovnih fakultetah, srednjih in osnovnih šolah, itd.

IX.

Študentski časopis Tribuna se bo v skladu s svojo temeljno vsebinsko zasnovo boril tako proti sektaštvu, kot proti klerikalizmu. In kakor je napad Slovenskih teologov publiciran v verskem tedniku Družina klerikalizem, tako boj proti klerikalizmu ni in ne more biti sektaštvo.

uredništvo

S slikovnim gradivom s katerim je opremljena ta številka Tribune, želimo bralce spomniti na določeno obdobje v zgodovini razrednih bojev na Slovenskem, obdobje v katerem je Slovenska katoliška cerkev odigrala eno najbolj reakcionarnih vlog v tedanji zasluženi Evropi. Bralce opozarjamo, da se slikovno gradivo neposredno navezuje samo na uvodni članek. Z ostalimi članki nima nikakršne zveze.

uredništvo

DRAGI „TRIBUNISTI“!

Kot odgovor na vaš poziv v zadnji številki Tribune, naj začnemo študentje pisati članke in podobne stvari (kar se mi zdi zelo dobrodošlo, predvsem za nas, bodoče —? — novinarje, ki tako in tako nimamo kje objavljati), vam za začetek (upam, da bo tudi nadaljevanje) pošiljam nekaj o zamejskih študentih, ki se mi zdijo malce zapostavljeni v naši študentski javnosti. Ker zaradi obilice kolokvijev in sestankov prispevka ne morem sama prinesiti, vam ga pošiljam; upam, da je tudi tako

Pa lepe pozdrave
Nives Butara

O. K. . . .

TUDI ZAMEJSKI ŠTUDENTJE SO MED NAMI

(Ob tretji obletnici akcije „Ne damo se preštevati!“)

V torek, 13. 11. 1979 je na gimnaziji „Ivan Cankar“ v Ljubljani predaval tovariš Drago Košmrlj (znan slovenski novinar) o problemu koroških Slovencev. Predavanje je bilo zanimivo, diskusija, ki mu je sledila in ki je odprla mnoga pereča vprašanja, pa še bolj. Nekatera teh vprašanj so zelo zanimiva tudi za nas, študente in dijake (ter tudi za ostale mladince), a se ne dotikajo le študentov, ampak tudi Slovencev.

Neka dijakinja je postavila vprašanje, kaj konkretno lahko storimo mi, slovenski študentje in dijaki, da bomo pomagali koroškim Slovencev reševati njihove mnogotere probleme?!

Marsikaj. Nekaj pa se mi je zdelo še posebej pomembno. Na tem predavanju je bila namreč tudi študentka s Koroškega, ki študira v Ljubljani. Zelo žalostno in sramotno za nas, študente in „zavedne“ Slovence in solidarne mladince, se mi je zdelo, ko je ta kolegica omenila, da se zamejski študentje, ne le koroški, ampak tudi madžarski in tržaški, pri nas počutijo na robu dogajanja in izključeni iz našega okolja. Premalo se zanimamo zanje in za skrbi, s katerimi se srečuje vsak, ki pride študirat v tuje mesto, ti kolegi iz zamejstva pa še posebej. „Klub zamejskih študentov“ (ali ste sploh vedeli, da obstaja?) v Ljubljani večkrat organizira razna predavanja, a z naše strani ni za to nobenega zanimanja. Tudi zanje same se premalo ali sploh ne zanimamo, ker nas njihovi problemi ne težijo. Verjetno se premalo zavedamo, koliko pomeni takemu človeku, kot je zamejski študent ali zamejski Slovenec nasploh, ki se bori za svoje „slovenstvo“, koliko mu pomeni zavest, da v tem boju ni sam, da smo za njim mi, Slovenci.

Ali sploh veste, koliko zamejskih kolegov je na vašem faksu ali v vašem letniku? Najbrž ne. Ali veste, kaj jim dela težave? Ne le tu, v Sloveniji, ampak predvsem doma, v zamejstvu? Vprašajte jih in jim pomagajte. To lahko gotovo naredi vsak od nas, vsak lahko da nekemu občutek, da ni sam. Vsako leto nastajajo problemi pri sestavljanju programov OO ZSM na fakultetah. Vstavite v vaš program pomoč zamejskim kolegom!

In kaj lahko še storimo! Tovariš Košmrlj je pripovedoval o akciji, ki so jo izvedli v Trstu: organizirano so Slovenci hodili po trgovinah in govorili samo slovensko. Tistim trgovcem, ki niso hoteli odgovorjati v slovensčini, so lepo italijansko povedali (tako so jih gotovo razumeli), da če ne sprejemajo njihovega jezika (našega), tudi njihovega denarja ne potrebujejo. In kaj so s tem dosegli? (Seveda akcija ni trajala le en dan). Trgovine so na veliko začele zaposlovati maturante slovenske trgovske gimnazije, ker so znali slovensko. To pa pomeni priznanje slovensčine, kar ni malo.

Toliko se pritožujemo glede kupovanja v Trstu in tudi v Celovcu, vendar tega ne moremo omejiti. Torej poskušajmo to vsaj obrniti v prid naših zamejskih rojakov, ki bodo take podpore gotovo veselili. Govorimo tudi mi v

Trstu, v Celovcu ali kjerkoli samo slovensko. Gotovo jim bomo pomagali, zamejcem, kajti tako italijanski kot avstrijski obmejni trgovci so od nas, Jugoslovanov, ekonomsko še kako odvisni.

Prav gotovo bomo našim manjšinam tako veliko bolj pomagali, kot pa jim pomagamo z različnimi demonstracijami (ne rečem, da te niso potrebne ali koristne), na primer s takimi, kot je bila tista leta 1976, ko smo protestirali proti preštevaniu koroških Slovencev.

14. 11. so minila natanko tri leta od tega na srečo neuspelega preštevanja. kaj smo storili v tem času z slovenske manjšine mi, slovenski študentje? Česar še nismo, storimo zdaj, kar smo, delajmo še naprej. Vsaka pomoč jim bo dobrodošla in nikoli ni prepozno začeti ali popraviti zamujenega.

„GRAB TE D'NARJE V KUP GOTOVE“

Lastniki stanovanj v Beogradu že zdaj dosledno izvajajo načelo, „ekonomske stanarine“, čeprav te določbe še niso sprejete. Res prava ažurnost! Vse to pa čuti na svoji koži vse več ljudi.

CENIK NAJEMNIN:

Garsonjera: 300 – 600 starih tisočakov
Enosobno stanovanje: 500 – 800 starih tisočakov
Dvosobno stanovanje: 700 – 1200 starih tisočakov!!!

Za vse to ni potreben komentar, potrebna bi bila prevetritev teh „stanovanjskih rentnikov“, ki povsem legalno pridobivajo še en osebnih dohodek na račun svoje lastnine. (Upam, da ta novica ne bo prizadela ljubljanskih rentnikov, tistih, ki so v svojih zahtevah še preskromni, in jih vzpodbudila k takojšnji podražitvi.)

K. N.

14624 BRUCEV

Prvi podatki o letošnjem vpisu na univerzo so obdelani. Center za razvoj univerze jih je prikazal in analiziral v publikaciji običajne oblikovne in vsebinske zasnove. Podajamo najsplošnejše!

Brucev je letos v Sloveniji 9718, od tega v Ljubljani 7038, v Mariboru pa 2680. Tem rednim se pridružuje še 4906 brucev ob delu (Ljubljana 2398, Maribor 2508). Vseh vpisanih v prvi letnik je torej 14624. Spomladi je v zaključnih razredih srednjih šol sedelo 11239 učencev in od teh jih je 7141 poromalo k „oltarju znanosti“ na univerzo (65,3 odstotka). Sicer pa kakšnih korenitih sprememb glede na prejšnja leta ni in jih tudi ni bilo pričakovati. Nekoliko upada število študentov ob delu. Prav tako se še izvaja in se bo še dolgo reprodukcija sloja inteligence in vrag si ga vedi, kaj in kdo bi to lahko revolucionarno presegel. Položaj, ko se neki sloj reproducira, ne da bi se pri tem odpravljali, in pri tem drži v rokah vse aparature in formule te reprodukcije, je milo rečeno delikaten in ga nobeno, v še tako veliki glavi usmerjeno izobraževanje ne bo pripeljalo iz brezizhodnosti.

Regionalni izvor brucev je podoben vsakoletnemu in so posamezna drobna odstopanja popolnoma nepomembna.

Študentski list TRIBUNA potrebuje in pričakuje, da se med vami da izbrskati kakšnega študenta, ki bi bil pripravljen poleg „obveznega buljenja v učbenike“ delati v uredništvu. Potrebuje:

UREDNIKA ZA UNIVERZITETNO PROBLEMATIKO

Kopica študentskih in širših družbenih problemov, ki se dotikajo ali oklepajo vzgoje in izobraževanja ti ne bo dopustila, da bi zmanjkalo snovi za tvoje uredništvo.

UREDNIKA ZA NARAVOSLOVJE:

TRIBUNA na tem področju še ni „shodila“ in prav je, da ji ponudiš svojo oporo.

NEOMEJENO ŠTEVILO STALNIH IN OBČASNIH SODELAVCEV IN DOPISNIKOV

Se vam je zgodila krivica, ste opazili nepravilnosti, niste s čimerkoli zadovoljni? Ste navdušeni nad študijem, nad mladinsko organizacijo, zadovoljni vsehprek? Ne držite tega v sebi!

KOPICO PRODAJALCEV

Želite iti na ulice? Seveda s šopom TRIBUNE v rokah in jo prodajati, razširjati, pridobivati nove naročnike! Svojo glasnost in sposobnost boste v tem primeru najbolje izkoristili. Polovica prihodka od prodaje je vaša za večje količine prodane TRIBUNE še posebna nagrada!

Pričakujemo prav tebe v uredništvu vsak dan okrog poldneva ali še boljše v torek popoldne ob 17. uri na sestanku uredništva.

ZAKAJ NI ŠTUDIJSKE LITERATURE?!

Na vseh razpoložljivih oglašnih deskah, na vseh vhodnih in ostalih vratih fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo so veliki plakati opozarjali na pereč problem študentov te fakultete: NI ŠTUDIJSKE LITERATURE! Toda zakaj?

Da bi dobila odgovor na zastavljeno vprašanje, se je OO ZSMS 2. letnika odločila organizirati okroglo mizo na to temo. Kljub plakatom in osebnim vabilom profesorjem je bilo na udeležbo porazna: trije profesorji in devetindeset študentov. (Kje je tu odgovornost in zavest študentov? — tema za naslednjo okroglo mizo?)

Razveseljivo pa je, da se je končno pretrgal „začarani krog“ ravnodušnosti in da bodo študentje poskušali pomagati vsaj naslednjim generacijam.

Na okrogli mizi so najprej analizirali delovni dan študenta 2. letnika, ki se prične ob 8. uri zjutraj in traja do polnoči. To znese osemdeset ur tedensko in od tega jih „vesten“ študent preživi na predavanjih triindeset. Za študij ostane 9 ur dnevno, prezreti pa ne smemo bioloških zakonitosti. Kajti začetni moramo s tem, . . . da ugotovimo prvo predpostavko vse človeške eksistence, torej tudi vse zgodovine, namreč predpostavko, da mora ljudem biti mogoče živeti, da bi lahko delali zgodovino“ (študirali, op.p.).“ K življenju pa spadajo predvsem jed in pijača, stanovanje, obleka in še kaj drugega.“ (Marx – Engels: Nemska ideologija, MEID II, CZ 1976).

Torej ostane časa za poglavljen študij izredno malo. Problem pa se še zaostri: Iz česa študirati? Obvezne študijske literature namreč ni mogoče dobiti niti v knjižnici zaradi premajhnega števila izvodov (včasih je le en sam, pa še ta čitalniški), kaj šele na policah naših knjigarn! Iz množice obveznih skript; navedenih v študijskih programih za 2. letnik, je mogoče v referatu fakultete dobiti le dve. Pa še število njunih izvodov je manjše od števila študentov tega letnika. Nekaj literature obstaja tudi na drugih fakultetah, vendar nam je ponekod ne dajo, ker smo pač redni študentje FSPN.

Študentje menijo, da bi morali profesorji snov, ki jo predavajo, objaviti vsaj v tezah, da se nam, ne bi bilo treba na predavanjih spreminjati v „hitropisne tajnice“. Kajti le s predhodno pripravo na predavanja bi bilo mogoče doseči optimalen učinek. Le na tak način bo lahko študent postal subjekt študijskega procesa. Študentje bi se morali bolj poglobljati tudi v dela drugih avtorjev, profesorjev pa bi jim morali to omogočiti s natančnejšimi programi (navedba strani in poglavij).

UNIVERZITETNI SVET

Univerzitetni svet je na seji 22. novembra med drugim obravnaval finančno-gospodarsko stanje univerze v prvih devetih mesecih, vpis v letošnje študijsko leto, problematiko doktorskega študija (informaciji podajamo posebej), odobrili Knaflijeve štipendije in sprejel likovno podobo emblema univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Šele sedaj pa so bili delegati seznanjeni z rezultati ankete, ki jo je izvedla socialnoekonomska komisija in so jih naši bralci dobili obširno razložene v letošnji informativni številki v septembru.

Svet je kot ponavadi sprejemal tudi nekatere odločitve — ki jih tu ne bomo omenjali med najzanimivejšimi — a kar je bolj pomembno, se je (tudi: kot ponavadi) komaj lahko okronal za sklepčnega. Akuten problem nepriznanosti delegatov v samoupravnem organu je — lahko rečemo, kmalu pa bomo to podrobneje prikazali — „normalen“ spremljevalec samoupravljanja na univerzi. Študentska delegacija tudi tu ne igra instrumenta, ki ji je dan v roke. In vedno se tudi sama bori z nesklepčnostjo. Res je, da v večini zapisnikov jasno piše, kdo je bil in koliko jih je bilo prisotnih in da je vsa stvar v najbolj kritičnih trenutkih jasno preračunana tako, da je še kakšen delegat več, stanje pa je večkrat prav na meji obračanja na glavo. Če kdaj „slučajno“ zaidete na kakšno sejo, pa ne samo univerzitetnega sveta, in vas namesto navadnega nedelegatskega zemljana sprejmejo kot v avreolo okitenega delegata, ki je „rešil“ celotno sejo, se ne čudite preveč, da bo v naslednjem zapisniku namesto vas „bil prisoten“ eden od delegatov.

Vse to ni zaradi namigovanja, ni obtožba preteklega: bo pa verjetno dobrodošlo prav v tem času, ko mandat „našim“ delegatom poteka. Če mislite, da se bo v naslednjem kaj spremenilo, si priznajmo, da je ta misel le želja, pa še to ne vseh.

DOKTOR ZNANOSTI ALI DOKTOR STAROSTI ?

Natresimo nekaj podatkov. Na ljubljanski univerzi je bilo do lanskega leta proromiranih 1341 doktorjev znanosti, ki so si svojo titulo prislužili z obranitvijo disertacije. Dodatnih 455 je pridobilo naslov potem, ko so opravili doktorske izpite, ki so bili ukinjeni po drugi svetovni vojni. Še 19 doktorjev pa je bilo promoviranih na šolah, ki niso bile vključene v univerzo.

Medtem ko se je prej do doktorskega naziva dokopalo po več ali vsaj nekaj možnih poteh, je slovenski zakon o visokem šolstvu pred štirimi leti uveljavil zahtevo, da gre pot do doktorata preko magistrstva ali specializacije je to osnovna pot, dasi je ob njej še ena, ki je speljana preko pomembnih del ali stvaritev. Število doktorjev je do danes bilo močno odvisno od zakonskih določil in njihovega spreminjanja.

V Sloveniji od leta 1960 v povprečju med tistimi, ki diplomirajo, vsak osemnajsti študira naprej (podiplomski študij). V celotni Jugoslaviji je to poprečno vsak enaindvajseti. Ker smo vzeli dolgo obdobje, bo več povedal naslednji podatek. Od 1975 do 1977 je vsak deveti diplomant v Sloveniji nadaljeval študij na tretji stopnji. Med diplomanti tretje stopnje (magistri) pa se jih v Sloveniji preko osemdeset odstotkov loti doktorske disertacije (v Jugoslaviji preko šestdeset odstotkov). Torej je med dvaindvajsetimi diplomanti druge stopnje iskati po enega doktorja znanosti (v Jugoslaviji med petindevetimi).

Da je v teh številkah le majhen odstotek (dobrih petnajst) žensk z doktorskimi naslovi, je iz razmer jasno.

Vendar za vsemi temi številkami stoji dejstvo, da so naši doktorji stari. Dobra tretjina se do titule dokoplje šele po štiridesetem letu, slaba polovica nekaj let prej. Še bolj je zanimivo, da jih veliko doktorira po 50. ali celo 60. letu starosti. Avtorica publikacije (Doktorski študij 1960–1978), po kateri prevzemamo podatke, izhaja iz zahteve, da naj bo doktorat znanosti „začetek in ne konec kariere“.

Naše stanje dovoljuje domnevo, da so pri nas; promocije doktorjev znanosti nagrade za življenjsko delo. Da neko postane doktor znanosti zato, ker je združil vse, kar je vrgel na papir v dveh ali treh desetletjih, je skoraj nepojmljivo. Za takšno početje imamo celo vrsto nagrad, diplom, plaket, listin, podob, svetinjic in kar je še podobnega.

Kje iskati „krivce“ za takšno stanje?

Eden glavnih vzrokov je vsekakor financiranje fakultete. FSPN dobi sredstva od REPUBLIŠKE izobraževalne skupnosti, raziskovalne skupnosti, za študij na tretji stopnji pa nekaj prispevajo delovne organizacije. Zal pa mora FSPN še vedno pojasnjevati družbi, kakšne profile vzgaja in za katera delovna mesta (. . . ki jih praviloma zasedajo ekonomisti, pravniki in njim podobni). Težko pa je prepričati neposredne uporabnike diplomantov FSPN, da so potrebna sredstva tudi za izdajo učbenikov.

Od 1973, ko je prenehala obstajati univerzitetna komisija za tisk, ima FSPN svojo. Ker fakulteta sama ni mogla izdati skript, se je 1976 pogodbeno povezala s Partizansko knjigo, vendar je bilo to sodelovanje ugodno predvsem za založbo, zato je trajalo le eno leto. Potem pa je nastala zmeđa. Fakulteta namreč nima sredstev niti za avtorske honorarje, zato je uporabljala sredstva iz podiplomskega študija. V septembru letos pa je sklenila pogodbo z DDU Univerzum, ki bo izdajala knjige v relativno ugodnih pogojih. Verjetno pa bo še naprej problem „čakalne dobe“ pri izidu knjige.

Je samo financiranje problem? Ni. Prodekan za študijske in študentske zadeve dr. Nada Sfiligoj je na okrogli mizi med drugim povedala: „Pisanje učbenikov je zelo naporno delo, pisec mora biti natančen in hkrati razumljiv za študente. Nekateri ne pišejo učbenikov, ker se bojijo kritike.“ Ali se tega niso zavedali, ko so se odločili za to odgovorno delo, saj tudi predavanja pomenijo določeno odgovornost, ali ne?!

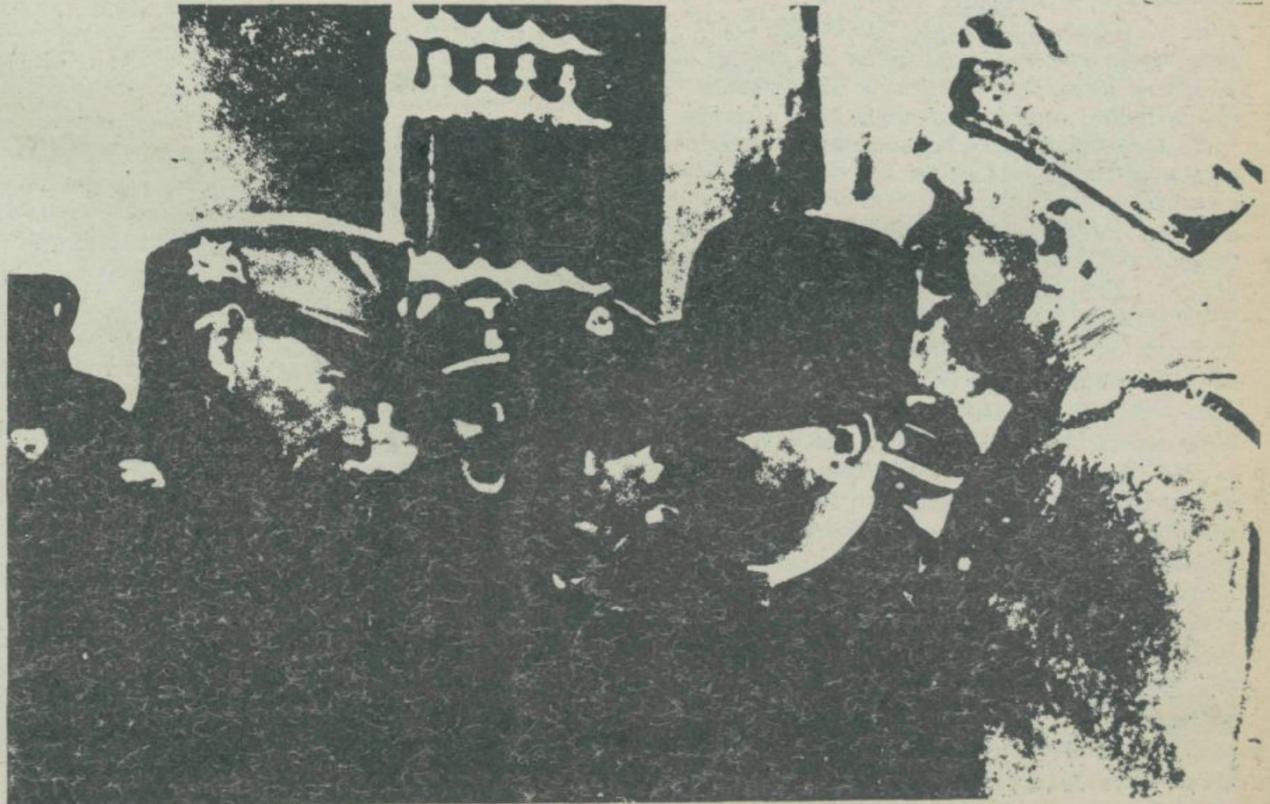
Vsekakor pa bi morali biti večinoma profesorji FSPN tisti, ki bi „oskrbovali tržišče“ z družbenoslovno in marksistično literaturo.

Ob zaključku okrogle mize so študentje sprejeli sklepe, s katerimi bi omilili trenutno stanje:

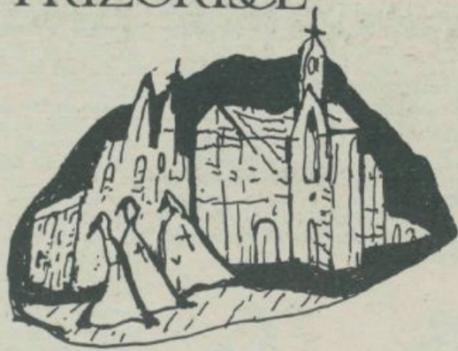
- knjižnica naj priskrbi več izvodov obvezne literature (navsezadnje učbeniki v prosti prodaji, če že so, niso prav nič primernejši za študentski žep)
- študentje zahtevajo natančnejše študentske programe,
- ne smemo biti odvisni samo od predavanj, zato pa je predpogoj izdaja skripta ali vsaj tez,
- literatura, ki je ni mogoče dobiti, ne sme biti obvezna.

Po dveh urah je bila okrogla miza končana. Pa ni bila zadnja!

S. K. in J. K.

GLEDALIŠČE SENC ALI UNIVERZITETNO PRIZORIŠČE.

Ciril Baškovič, Braco Rotar

Pričujoči prispevek ni napisan za šestdesetletnico ljubljanske univerze. Ta šestdesetletnica je le pretveza za nekaj besed o vprašanih, ki zadevajo pomen univerze „nacionalni kulturi“ in intelektualnem življenju nasploh. Toda, ko poskušamo govoriti o ljubljanski univerzi, nas prevečata dva občutka: čutimo, da ima univerza določeno vlogo v našem družbenem življenju, čutimo pa tudi težave pri opisovanju in opredeljevanju te vloge. Pričujoči zapis si potemtakem ne lasti kompetenc kakšne ocene, analize, temveč je zgolj poskus opisa in interpretacije gornjih občutkov.

Ko govorimo o ljubljanski univerzi, o njeni vlogi in funkciji v naši družbi, ponavadi izvršujemo dve označevalni operaciji: na eni strani afirmirano univerzo kot državno priznano in narodno pomembno ustanovo, nekakšen kulturnopolitičen spomenik in insignijo, ki naj bi predvsem pomenila zadostitev določenemu kriteriju, prezentiranemu in delujočemu kot kriterij narodove dignitase; obstoj univerze nas uvršča med „prave narode“ vsaj v naši lastni optiki.

Za to optiko, ki je nadvse primerna za jubilejno emanacijo nacionalnokulturnega čustvovanja in ki je pri nas najbolj razširjena ideološko zaznavanje univerzitetne ustanove se skriva nekaj, česar ta optika ni zmožna zaznati in kar jubilejna evforija zamolčuje: zgodovinskost te ustanove, njena dejanska vloga v nacionalnem in socialnem sistemu ter mesto v kontekstu drugih jugoslovanskih in evropskih univerz. Druga označevalna operacija je to molčanje, ta utajitev.

Ker jubilejni govori nedvomno bodo in ker bodo tej univerzi izročeni vsi pokloni, ki ustrezajo takšni priložnosti, se v pričakujočem zapisu toliko lažje posvečamo samo problematiki univerze, tj. problematiki določenega tipa zgodovinsko producirane vzgojne, znanstvene, kulturne in navsezadnje tudi politične ustanove.

O zgodovinskih konstituantah univerze

Če trdimo, da je univerza zgodovinski produkt in da prav ta njena lastnost sodi med najbolj prikrivano, moramo najprej reči, da se zgodovina Ljubljanske univerze — nobene univerze — ne začne z ustanovnim aktom. Ustanovni akt je lahko samo kulminativna točka zgodovinskih procesov, ki so potekali pred njim, procesov, ki jih lahko označimo kot predzgodovino univerze.

Prav ta predzgodovina, ki je med najskrbnejše zamolčanimi dejavniki današnje ljubljanske univerze, ni nekaj, kar bi lahko bilo preprosto odpisano, molče vrženo na smetišče zgodovine, temveč je nekaj, kar ostaja vpisano v sam način obstajanja te ustanove v aktualnem družbenem okolju. Skratka: tisto, o čemer se v zvezi z ljubljansko univerzo praviloma ne govori, je rojstvo te univerze iz kontinuiranega ali diskontinuiranega razvoja različnih antagonizmov — zavreči ni mogoče niti domneve, da je bila ustanovitev univerze voluntarističen akt nacionalnih politikov — v intelektualnem in akademskem življenju v Ljubljani in na Slovenskem pred ustanovitvijo univerze, ki je očitno obstajala celo v pastoralnih časih čitalništva iz XIX. stoletja.

Ta predzgodovina, kolikor kaj vemo o njej, nam najbrž ni posebno všeč, kot nam ne ugaja marsikaj iz nacionalne zgodovine, toda kljub temu in deloma prav zaradi netematiziranja, zaradi molčanja o njeni problematiki ima ta predzgodovina še dandanes določeno determinativno moč, ki je pravzaprav ne moremo izmeriti. Očitno pri tej predzgodovini ne gre za „pozitivno zgodovino“ oz. „zgodovino dogodkov“ — ta nam je celo na voljo, predstavljena v publikacijah — temveč za zavest o mnogo pomembnejših silah, ki so oblikovale fiziognomijo slovenskih intelektualcev in še delujejo v tej smeri.

Je to delovanje le inercija določenega izročila? Ne vemo, ker preprosto ni zgodovinske analize intelektualnega življenja za obdobja oz. situacije v času po Akademiji delovnih, t. j. odkar je bila akademska ustanova v Ljubljani aktualna (če ne štejemo jezuitskih ustanov iz XVII. stoletja).

Te (pred)zgodovinske determinante so determinante nečesa, čemur bi lahko rekli podobna univerza, tj. določujoč okvir, ideološki okvir njenih dejanosti, zlasti pa narave in namenov te dejavnosti. Ta podoba očitno obstaja: obstaja v jubilejnih govorih, obstaja v določeni političnoideološki optiki, toda vprašanje, ki je za univerzo odločilno je, ali obstaja tudi za univerzo: ali univerza „ve“, kaj je in kje je.

Skratka: ne vemo, od kod prihaja ljubljanska univerza, vemo pa, da jo je nacionalni interes v mnogih ozirih določil že od njene ustanovitve naprej, da se je moral marsikdo, ki je na njej učil, odločati med znanostjo in slovenstvom. Tako je slovenstvo, tj. nacionalna ideologija, postalo v mnogih primerih azil, ki je razveljavljalo znanstveno in strokovne kriterije, ki naj bi veljali na univerzi.

Toda, če lahko rečemo, da sta zaostreno nacionalno vprašanje v času ustanavljanja ljubljanske univerze in negotovost nacionalne identitete v času troedinega naroda zahtevala ustanovitev univerze v Ljubljani, na drugi strani pa omejevala — spodkopavala — prav temeljne lastnosti univerzitetne ustanove s slovenstvom, kaj naj rečemo o obnovi tega omejevanja zdaj, tretjino stoletja po ustanovitvi slovenske države, ko se discipline na univerzi nenadoma dele na nacionalne vede in one, ki niso takšne? Je temu vzrok preprosto regionalni atavizem, pomanjkljiva ali celo fiktivna odprava prevladujoče socialno-nacionalne problematike iz črnožolte monarhije in „balkanske“ kraljevine, ali pa gre za dokaj specifične, toda aktualne politične interese, ki bi se radi šli vsaj ideološki izolacionizem in protekcionizem?

Ker so nekateri pohiteli in začeli razlagati pričujoči zapis kot napad na slovenistiko in sploh na vede, ki se ukvarjajo s Slovenijo in Slovenci ter njihovim dejanjem in nehanjem, tole „pojasnilo“: zamenjevanje slovenstva in slovenščine, slovenstva in slovenistike je že samo na sebi znamenje, simptom slovenstva; slovenstvo je dokaj zaplotniška ideologija določenega razreda na Slovenskem, ki je bila dolgo časa nesporno vladajoča ideologija in ki še dandanes ohranja aspiracije po takšnem položaju; spremenili so se nekateri njeni atributi, katolicizem n.p.r. ne igra več dominantne vloge pri njenem videnju slovenskega nacionalnega značaja; drugi atributi so ostali, zlasti tisti, ki na opisen način označujejo to ideologijo: provincialnost, „zamudništvo“, ozkosrčnost, šovinizem itn. Dandanes je njen poglavitni argument „majhnost slovenskega naroda“; nanjo se sklicuje, da bi onemogočila vse, kar presega njeno majhnost. Kaže pa se predvsem kot produciranje nekih nacionalnih kriterijev za kulturno in znanstveno produkcijo, ki izločajo cele problemske sklope iz njenega spoznavnega območja in s tem, kolikor je vladajoča ideologija, iz spoznavnega območja večine Slovencev. Najbrž je ena od nalog same slovenistike, da razčleni vpadanja slovenstva v svoje področje in njihove nasledke na različnih ravneh te discipline, ki je — kot vsaka znanost — družben „pojavnost“, kar pomeni, da živi tudi v ideološkem polju neke konkretne družbe. Toda to so vprašanja, ki presegajo ambicije pričujočega zapisa.

Poznamo torej forma.ni razvoj te ustanove, njeno fizično naraščanje, zdi pa se nam, da ne znamo ali ne moremo oceniti njene dejanske družbene funkcije oz. njenega pomena, ki ga ima prav kot univerza, za družbeno in kulturno življenje na Slovenskem in mogoče ne samo tam.

Ko poskušamo nekaj povedati o ljubljanski univerzi, nam ostane samo ena možnost — seveda če ne upoštevamo kurtoaznega jubilejnega čvakanja — in sicer možnost, da formuliramo nekaj splošnih sklepov na podlagi evropske zgodovine te ustanove in da opišemo tenzije, ki oblikujejo njeno podobo in delo v letih, kar delamo na tej ustanovi.

Kot pri večini evropskih univerz je tradicionalno jedro ljubljanske univerze skupina disciplin, ki obsega humanistične študije, študij medicine, prava, matematike in naravoslovja;

Toda v ljubljansko univerzo so že od njene ustanovitve vključene discipline, ki so sprva sodile na visoke politehnične šole, in stroka — arhitektura — ki je po izročilu sodila bodisi na posebno akademijo, bodisi na šolo za lepe umetnosti.

Vse to pomeni, da je bila ljubljanska univerza ustanovljena po že reformiranem vzorcu evropske, zlasti srednjeevropske univerze s konca XIX. stoletja, ko je pritisk zahtev velike industrije začel spreminjati naravo univerzitetnega študija v škodo humanistični izobrazbi diplomantov in v prid njihovi uporabnosti. Izobrazba je začela korelacijo z delovnim mestom, ki je zagotavljalo družbeni status. Ali z drugimi besedami: dostojanstveništvu in služba v klasičnem pomenu sta prenehala biti splošna socialna motivacija za študij na univerzi, to je čedalje bolj postajala zaposlitev v produkciji in upravi. Poudariti moram, da je ta preobrat učinek kapitalističnega načina produkcije na visoki stopnji razvoja.

Nekdanji kriterij uspešnega študija — učenost — je nadomestil nov kriterij — uporabnost. Diplomanti niso bili več doctores in učenjaki, temveč pretežno tehnični kadri oz. profili, strokovnjaki itn., tj. kvalificiranci za določena opravila.

Humanistična regija univerza je še nekaj časa ohranila tradicionalno naravnost; toda uvedba novih strok, med njimi psihologije in sociologije, je tudi tradicionalne stroke začela siliti v tehničarstvo in aplikativnost, ne glede na to, ali so te discipline tudi po svoji temeljni zasnovi dovzetne za takšno preoblikovanje.

Pojmovanje družbene potrebnosti se je v skladu z optiko razvitega kapitalizma čedalje bolj vulgariziralo, humanistične vede pa so se iz nekdanjih artes spreminjale v demagoške in ideološke tehnike kapitalističnega gospostva, ki je bilo obenem nacionalno gospostvo. Na univerzah, ki so bile očitno torišče idejnega boja, se je spustil dvojen antagonizem, in sicer nasprotje med arhaičnim načelom iz časov pred industrijsko revolucijo in utilitarizmom modernega kapitalizma ter nasprotje med tem utilitarizmom in pogosto nejasno formuliranim novim razrednim in teoretskim stališčem, katerega trenutni, spontani in nehoteni zaveznik so bile arhaične in avtonomistične tendence. To stališče in zavezništvo so v določeni meri izpričale jugoslovanske univerze pred 2. svetovno vojno, ko se je boj za avtonomijo univerze zvezal z bojem zoper monarhično diktaturo.

Približno takšna, tako protislovna in s takšnimi antagonizmi oblikovana univerza je bila ustanovljena v Ljubljani pred šestdesetimi leti in približno takšna je preživela drugo svetovno vojno, le da se je razmerje moči med posameznimi tendencami spreminjalo. Takšna univerza je bila po vojni soočena z na novo formulirano družbeno zahtevo in z novo ideološko valorizacijo intelektualnega dela.

O podobi ljubljanske univerze

Te nove razmere so seveda povzročile vrsto pretresov, konfliktov, sprememb in novosti, toda očitno je, da si ljubljanska univerza nikoli ni izdelala podobe o sami sebi v tej družbi, v tej (nacionalni) kulturi, zlasti pa ne o svojem mestu glede na druge univerze. Eden izmed vzrokov je gotovo dejstvo, da je dolgo časa bila edina nacionalna univerza, in zgolj vprašanje opredelitve univerze je, ali ni to še naprej.

Spremembe praviloma niso izhajale iz refleksije njene notranje problematike, ki bi sami univerzi predočevala njeno vlogo, deformacijo in vrlino, temveč iz zahtev, ki jih je prednjo postavljala „politična struktura“ (ta večni izgovor za idejno in politično pasivnost) in jih prezentirala kot družbene potrebe. Te potrebe so postavljale čedalje bolj izključno potrebo po kadrih — dopuščamo možnost, da jih je univerza zaradi svoje pomanjkljive avtorefleksije takodojemala — in čedalje manj potrebe po intelektualno izdelanih diplomantih.

V šestdesetih letih smo bili priče na videz sholastičnim razpravam v zvezi z opredelitvijo intelektualca: zastopniki tehnicistične oz. birokratske ideologije (ki si je seveda kot zmeraj nadevala blagglasneje zvoneča imena) so ponujali docela formalistično opredelitev: intelektualce je posestnik univerzitetne diplome, s čimer bi se sami uvrstili v to kategorijo ljudi in odpravili neprijetno vprašanje druge opredelitve in drugih oz. drugačnih kriterijev. Prvi neposredni učinek takšne arbitrarne opredelitve je bilo stopnjevanje antiintelektualizma (ki sicer tudi prej ni bil docela tizenan v narodovih logih), zlasti še, ko se je izkazalo, da je intelektualce še zmeraj tisto drugo, kar ta opredelitev že zaradi svoje narave ne more obseči, da je nekaj, kar vsaj v latentni obliki vsebuje disfunkcijo glede na birokratske ali tehnicistične družbene načrte — da je intelektualce zaradi tega, pa tudi po tem, da njegova opredelitev ne vsebuje oblastniške pozicije (reč, ki je za določeno ideologijo docela nepojmljiva), bliže proletariatu, kot bi bila voljna priznati prevladujoča upravniška ideologija in njeni nosilci.

Nov pomen je bil dan izrazu „delovna inteligenca“. Ta izraz v strogem pomenu kaže poteze pleonazma (ali je možna nedelovna inteligenca?), v novi rabi pa se je izkazal kot orodje dominacije: „delovna inteligenca“ je v tem tehnicističnem pojmovanju predvsem tista kategorija ljudi, ki ji — prav tako neupravičeno — pravimo „tehnična inteligenca“ in ki obsega predvsem tehnične kadre (le da ima tukaj izraz „tehničen“ dokaj drugačen pomen, kot ga ima n. pr. v zvezi „tehniška šola“), tj. tiste, ki jim je bila pripisana prav določena uporabnost. Gre za kategorijo ljudi, ki ji je v birokratski in tehnokratski vladavini namenjeno vodenje (podjetij, ustanov, služb).

Oni drugi, intelektualci, so se v tej optiki spremenili v čiste porabnike presežne vrednosti, v kulturniški luksus, v družbene zajedalce, ki jih je mogoče trpeti le v razmerah relativne gospodarske blaginje.

Ker po politehnični del ljubljanske univerze nikoli ni docela ustrezal — zaradi vsaj delne potrebe po znanosti in zaradi potrebnih študijskih naporov — tej ideološki valorizaciji, ki ni mogla v njem najti dovolj čiste aplikativnosti, in ker v samem „gospodarstvu“, zlasti v industriji ni bilo (in slejkoprej še ni) možnosti za dovolj hitro in radikalno preobrazbo, ki bi diplomiranim inženirjem omogočila njihovo delo, je bila neposredni učinek takšnega vrednotenja koncentracija „delovne inteligence“ v administraciji in hiperprodukcija upravnih kadrov.

Na univerzi se je izoblikovala paradokсна situacija, v kateri je prevladujoč vrednostni vzorec utilitarizem, tj. dejanski antiintelektualizem, se pravi ideologija razvitega kapitalizma, čeprav mogoče v nekoliko zakrneli obliki.

Takšna univerza ne more izdelati niti dejanskega programa za razvoj disciplin, ki se na njej goje, kaj šele nacionalni program, že preprosto zato, ker nima predstave o pomenu lastne dejavnosti in zato lahko le sledi razvoju razmer — z lokalnimi odpori seveda — ki jo določajo od zunaj.

Tako so delu na univerzi dejansko vsiljena določena kvantitativna merila, ki ne ustrezajo naravi dela in ki je njihov ideološki korelat pragmatizem, ki se kaže kot utilitarna usmeritev in motivaciji študija, izmerjena po predvidenem delovnem mestu „profila“, kot ritem, kvaliteta študija, izmerjena po pričakovanem oz. „zahtevanem“ outputu (sem sodi kriterij števila ur in števila študentov, tj. pedagoške „teže“); kot uniformnost pedagoških postopkov in raziskovalnih kriterijev za vse discipline; vse to je nasledek tehnicistične optike. Pravzaprav gre za tehnicistično dominacijo, ki neusmiljeno kvantificira in uniformira. To dominacijo izpričuje že nomenklatura temeljnih pedagoških operacij: predavanja in vaje (toda kakšne so lahko vaje n. pr. iz zgodovine delavskega gibanja ali iz literarne teorije); ta nivelizacija je navzoča v formularju RS SRS za prijavo raziskovalnih nalog.

Tenzije

V zdajšnjih razmerah na ljubljanski univerzi prevladujeta po našem občutku dva trenda, ki sicer nimata enake moči, sta pa oba izdatno močnejša od vseh drugih, toliko, da se ti drugi sploh ne morejo odkrito prezentirati.

Dominanten trend je pragmatizem, ki razume družbeno prakso kot prakso političnih in gospodarskih ustanov. Ta trend se sklicuje na veljavna politična gesla in spreminja univerzo v ekonomski in ideološki servis. Uspehe njegovega prodora zaznamujejo na ravni univerzitetnega dela degradacija disciplin na stroke in tehnike v strogem pomeni besede, tj. na veččine; na ideološki ravni pa predvsem avtomatizem zveze izobrazba-zaposlitev, ki se kaže, kakor da sploh ni več vprašljiv.

Drugi trend je „konservativen“ in se vpisuje v pragmatistično dominantno. Ta trend bi lahko opisali kot neustrezno obrambo zoper agresivnost prvega. Kaže se predvsem kot strokovni in socialni ekskluzivizem, ki hoče ohraniti nekaj, kar ima za čisto znanost, univerzo pa kot otok, ki je izvzet iz družbenih dogajanj na področju ekonomije kot tudi v preostalem delu ideološke sfere. Pomeni pravzaprav regresijo na neko prapodobno univerze, ki bržkone nikoli ni bila resnična. Paradoks razmerja med tema vodilnima trendoma je, da morajo zastopniki ekskluzivizma uporabljati argumente in postopke pragmatikov.

Toda spontana posledica obeh trendov je dejanski in strogo formalizirani, čeprav zastrti ekskluzivizem kompetenc oz. „strokovni ali področni fevdalizem“, ki ali onemogoča interdisciplinarnost ali pa si prav interdisciplinarnost jemlje za prilaščeno področje. Paradoksen in protisloven produkt teh razmer so specialisti za nespecializiranje. Iz tega ekskluzivizma izhaja tudi strah pred „prekrivanjem“ ali „podvojevanjem“, ki se naknadno utemeljuje z ekonomističnimi razlogi.

Drugi trendi, ki bi na njih utegnili temeljiti prihodnost univerze, nimajo pravega izraza, deloma tudi zato, ker jih blokira ekskluzivizem kompetenc. Kažejo se predvsem kot neodpravljeni problemi, neodpravljeni seveda iz dominantne optike. V zvezi s tem je precej akuten problem regeneracija univerze, kjer dominira vprašanje asistentov, kriterijev za zaposlovanje, habilitiranje in postopkov v zvezi s tem, ki so bolj odvisni od osebnih odnosov, arbitrarnih ideoloških ocen itn., kar vse izloča „problematične“ ljudi nasploh, ne glede na naravno njihove „problematičnosti“. Seveda se s takšnim postopkom predvsem degradirajo znanstveni in strokovni kriteriji.

Tako lahko ob šestdesetletnici ljubljanske univerze ugotovljamo, da ta ustanova kot specifično mesto (topos) v nacionalni kulturi in družbi ne obstaja predvsem kot institucionalna lupina, določena zlasti z ekonomsko vlogo (produkcija—kadrov, izumov, patentov, elaboratov it.) in s „politično“, tj. nacionalno-prestižno potrebo po posesti univerzitetnega emblema.

Prostor, ki ga zapira ta lupina, nekakšen dobeseden locus communis, tj. obenem publica in ager publicus s konca rimske republike, o katerem si po svojih močeh in s posredovanjem agensov univerze — učiteljev, študentov, uporabnikov in političnih instanc — režejo svoje parcele interesi, ki v veliki večini niso interesi univerze. Dominantni so seveda tako imenovani družbeni interesi — družbeni interes je „samo“ ideološko ime za vladajoče parcialne razredne in politične interese, ki ga uporabljajo posvečeni interpreti družbenih razmerij. Prisiljujoča

moč družbenih interesov — ki prav kot prisila dobe status materialne site — se izvršuje skozi sistem finansiranja in s pomočjo nenehnih, toda praviloma „neuspešnih“ reform; neuspešnih predvsem zato, ker se aplicirajo na nekaj, kar jim je docela tuje, kar dejansko ne sodi v obzor njihovega zaznavanja.

Prav s tem se ti „zunanjji“ interesi ujema z „notranjo“ polarizacijo univerze, ki smo jo opisali zgoraj: nanjo pristajajo, jo krepijo in odpravljajo vse faktorje negotovosti, ki bi lahko otežili izvrševanje dominacije. Obenem pa dominantna trenda — ki nista specifična za univerzo, ta je zanju samo specifično torišče, in ki delujeta kot instrumenta za vzdrževanje njene institucionalne praznine — potrebujeta (to zlasti velja za pragmatizem) takšne razmere za nadaljevanje lastne pozicije.

K opisanim tenzijam moramo prišteti še problem študentske populacije, ki je sam zase dovolj kompleksen. Tukaj si bomo poskusili nastaviti nekaj vprašanj v zvezi s selekcijo te populacije.

Študentska populacija je selekcionirana z več filtri: z osnovno in srednjo šolo, s sprejemnimi izpiti in z izpitnim režimom na univerzi, ki je marsikje do absurdnosti zaostren in onemogoča resno delo.

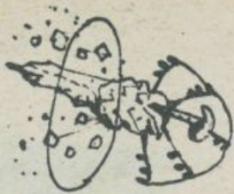
Ta selekcija je predvsem socialna selekcija, prikrita z navidezno nevtralnostjo šolskega aparata. Večji del se je ne izvršuje na univerzi, obenem pa rabi tako selekcionirana študentska populacija za očitane elitizma univerzi. Ne trdimo, da tega elitizma na univerzi ni, toda res je tudi, da je ta populacija za univerzo fait accompli in da je vsako sprenevedanje v zvezi s tem demagoški maneuver.

Skratka: po našem mnenju ni prvega pogoja za to da bi lahko univerza preseгла socialni elitizem in da bi lahko na njej študirala socialno neselekcionirana populacija.

Toda ena od ovir je nedvomno tudi pritisk za zmanjševanje števila študentov in vsaj neformalen numerus clausus, ki se uresničuje predvsem s šolsko selekcijo in s formalističnimi kriteriji (srednješolske ocene, neupoštevanje različne kakovosti srednjih šol itn.). Tudi tukaj si univerza ni znala poiskati lastne podobe in iz nje načrtovati lastne preobrazbe, pa tudi ne vzora, čeprav imamo na voljo takšne zglede, kot so nepragmatistična reforma šolstva na Poljskem in poskusi drugačnih, naprednih univerz na Zahodu.

Skratka: univerza danes ni zmožna predlagati radikalne preobrazbe izobraževalnega sistema s postopki promocije in dostopnostjo študija vred, temveč se oklepa „kriznega modela“ univerze, tj. tistega tipa ustanove, ki je na Zahodu in deloma tudi na Vzhodu zrevoltiral študentske množice prav zaradi svoje pasivne servilnosti tistemu, kar se je trenutno predstavljalo kot prava in epohalna družbena potreba in česar neogibna posledica je spreminjanje univerze v privesek srednje šole.

razgledi tovariša C.

RAZGLEDI TOVARIŠA C.

Objavljanje člankov — nenarocenih, nepredvidenih in „problematičnih“, zlasti takih, ki s tem, da izpostavijo problem, sami postanejo uredniški problem — je dandanes na Slovenskem prava pustolovščina z nepredvidljivim koncem.

O tem koncu konec koncev odloča presoja odgovorne osebe in ta presoja se le po naključju ujema s presojo uredniških organov — tukaj ne igra nikakršne vloge število takšnih ujemanj — tj. tedaj, ko se presoja uredniškega odbora ujema s presojo odgovorne osebe, ne pa nasprotno.

Te razmere, ki so same na sebi dokaj žaljive za večino udeležencev, vsebujejo še neki poseben paradoks: odgovorna oseba presoja, ne da bi sodila, obsoja brez procesa, obenem pa ni pripravljena prevzeti odgovornosti za presojo — njeno presojo običajno pogojuje nekakšna konstelacija nekakšnih nepredelanih „sil“, ki naj bi bila „zunaj“ samega osebnega interesa odgovorne osebe — in tako je odgovorna oseba pravzaprav do konca neodgovorna, saj je zavezana predvsem svoji presoji one konstelacije, ki je pravzaprav njen fantazijski (ali če hočete: psihoični) produkt, ne čuti pa se zavezano presoji prispevka: prispevek halucinatorično predeluje, ga prilagaja, ga vključuje v svoje fantazme. Z drugimi besedami: zaradi egocentričnosti, ki jo določa poseben položaj odgovorne osebe v polju idejnih spopadov, producira ta oseba (praviloma producira) tako neko pansemično kozmologijo (v vsaki reči vidi namig nekih „sil“, ki očitno urejajo zgodovino sveta z nadsvetovne pozicije, ti namigi pa ji dajejo poslanstvo), ki se ne ujema z gornjo kozmologijo ali ki so celo v nasprotju z njo. Pojavitev takšnega članka neogibno izzove določeno akcijo odgovorne osebe. Cilj te akcije ni odpraviti problem, ki ga prispevek prezentira, temveč zbrisati, potlačiti, cenzurirati njegovo čutno nazorno navzočnost. Metode, ki jih lahko pri tem uporabi, kažejo predvsem utesjenost, ki prav tako izhaja iz mesta te osebe v polju idejnih spopadov:

- 1) neprijetni prispevek lahko odloga ad calendae Graecas (v nedogled, za „usmerjene izobražence“);
- 2) lahko vsili svojo interpretacijo nekim drugim, ponavadi sorodnim osebam, ki sprožijo kampanjo za odstranitev lepotne napake, ki jim jo pomeni takšen prispevek (temu pravijo „politične posledice“);
- 3) lahko predlaga popravke besedila, zlasti z vidika bontona in tistega, kar se ji zdi stilistično; to je seveda stališča pisca navadna šikana, s stališča odgovorne osebe pa je prisilno dejanje (pridevnik prisilno ima isti pomen kot v zvezi prisilna nervoza);
- 4) lahko sama poseže v besedilo prispevka (če le ima kak izgovor) in besedilo spremeni v njegovo nasprotje;
- 5) lahko preprosto zavrne prispevek s kakršnimkoli izgovorom iz moralističnih, dešebkrižiških podobnih logov;
- 6) lahko nadomesti prispevek z lastno solucijo, katere namen je predvsem topološka določitev, tj. določitev ravni in dosega vsega, kar bi se utegnilo pojaviti v dosegu odgovorne osebe (ponavadi gre za „okroglo mizo“, katerih čar tiči bolj v verbalnih refleksih kot pa v resni argumentaciji in jim pogovorna narava vnaprej jemlje kvalifikacijo), s tem pa idejni boj nadomešča z gledališko predstavo in dialogom kot literarno zvrstjo.

Postopek je — ne glede na inačico — dokaj razširjen in v statističnem pomenu „normalen“; obravnavanje članka GLEDALIŠČE SENC ALI UNIVERZITETNO PRIZORIŠČE na uredništvu Naših razgledov sodi v okvir te uredniške normalitve. Prav zato zgubi procedura ves čar pustolovščine in je neskončno dolgočasna, zlasti še, ker je tudi neskončno dolgotrajna.

Za presenečenje poskrbi le nekaj komičnih vložkov, kakršen je n. pr. spoznavni preobrat nekoga zelo uglednega člana uredniškega odbora, vsega obloženega z akademskimi naslovi, ki mu je prvo branje prispevka narekovalo pritrdilno mnenje, drugo branje — po opozorilu nekoga drugega člana z mnogo nižjo akademsko stopnjo, ki pa se giblje nekje v sinjih višavah naše najbolj množične družbenopolitične organizacije — pa mu je omogočilo spregledanje.

Takšno drugo branje je baje tudi odgovorni osebi — kljub sklepu uredniškega odbora (večina konsultiranih članov uredniškega odbora sicer ni bila brez pripomb, bila pa je zaobjavo) — narekovalo umaknitev prispevka tik pred tiskanjem.

Tovariš
Braco Rotar
Glavarjeva 45
61000 LJUBLJANA

26. XI. 1979

Spolštovana tovariša Baškovič in Rotar,

prejeli smo vašin prispevek in o njem s predarkom razpravljali. Prišli smo do zaključka, da bi zaradi izjemno in izredno velikega pomena univerzitetne problematike na Slovenskem samostojna objava vašega prispevka v NR zaradi fragmentarnosti obvisela v zraku.

Ob 60. obletnici ljubljanske universe bomo dali pobudo za okroglo mizo o univerzitetni problematiki širšemu krogu univerzitetnih in družbenih delavcev, pretežno sodelavcev NR. Na to okroglo mizo bosta povabljeni in bosta v kompleksnejšem kontekstu imela možnost, povedati svoje ugotovitve in razmišljanja.

Prepričani smo, da se bosta našemu vabilu odvala, tako da bomo vsi skupaj vsa to udeležili do konca letošnjega leta oziroma najkasneje do prve januarске številke NR. To je namreč vsakakor tema, ki po svoji pomembnosti sodi na osrednje mesto v letošnji številki NR.

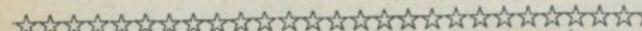
Lep pozdrav

uredništvo NR
B. R.
(Bogdan Šepetnik)

Pripis. Obvestilo glavnega in odgovornega urednika NR, ki sem ga prejel potem, ko sva s tov. Baškovičem že oddala svoj komentar o načinu urejanja NR uredništvu Tribune, ni nič drugega kot „materialen“ dokaz za najina izvajanja o naravi „okroglih miz“ v „tamponarski“ režiji. Toda tudi ta dogodek ni minil brez peripetij, ki kažejo temeljni cinizem tamponarjev, njihovo podcenjevanje drugih (ki je neogibno že tedaj, ko druge merijo po svoji podobi) itd.: sporočeno mi je bilo, da je akademiku prof. dr. J. Goričarju namenjeno vodenje te „okrogle mize“, da pa on namenja prvo besedo tov. Baškoviču in meni. Kupčija, ki bi mogoče delovala, če bi nama šlo za čast in slavo uredniške vrste in če ne bi šlo za teoretsko in razredno stališče; skratka: kljub ubožnemu iztržku bi kupčija nemara delovala, če bi šlo za kupčijo med ljudmi z enakimi ideološkimi pozicijami, kakor jih ima tamponarska „inteligenta“ (tj. z enako odsotnostjo teoretskega stališča in z enako „spontanim“ in nezavednim meščanskim razrednim stališčem). Tako pa...

Tako pa si tov. Baškovič in jaz ne lastiva nikakršne prve besede, tudi ne o ljubljanski univerzi; meniva, da je bila prva beseda o tej univerzi izrečena že pred njeno ustanovitvijo in bržkone celo ne na Slovenskem. Zanima pa naju — in najbrž še koga — kdo bo imel v tem idejnem boju zadnjo besedo.

B. R.

Druga vrsta komičnih vložkov zadeva zahteve oz. „predloge“ (s sankcijo odklonitve): v njih so „predlagatelji“ presegli svoje kompetence z diletantskimi posegi v terminologijo (nekaterim je bilo celo to preprosto besediče pretrd oreh zaradi teoretske doslednosti — to so potem, ker pač izključuje mešetarnje, razglasili za zaletavost, trdovratnost, aroganco itn.), baje je prišlo celo do karakternih kvalifikacij in lažnih izjav o univerzitetni karieri enega od piscev), z zahtevo po umiku „provokativnih“ odlomkov (tistih, ki zadevajo šestdesetletnico in tistih z „nespodobnimi izrazi“ — našli so samo en tak izraz, in sicer „jubilejno čvokanje“) in s pripombami v zvezi s „slovenstvom“ in njegovo zgodovinsko vlogo na ljubljanski univerzi,

Avtorja sva privolila v črtanje „provokacij“ in „nespodobnosti“. Tako se je izkazalo, da zajec ne tiči v pedagoškem grmu — paternalistični videz, ki ga nekateri člani uredniškega odbora, zlasti pa odgovorna oseba, radi kažejo, je le maska, ki ustreza tej uredniški burki; še žlahti komična je, ko si

prizadevajo vzgajati štiridesetletnike, ki imajo izpričane znanstvene in strokovne kompetence. Ta maska sodi tudi k vlogi, ki jo igrajo uredniški organi NR objektivno, tj. ne glede na to, ali se je zavedajo ali ne. K tej vlogi se bomo še vrnil.

Članek je eden od avtorjev nesel na uredništvo NR 22. oktobra 1979, in ko po enem tednu uredniki niso vedeli nič o kakšni odločitvi — obveščen ni bil niti ves uredniški odbor — sva avtorja dala članek v branje nekaterim prijateljem, kolegom, znancom, preprosto zato, da bi „sondirala mnenje“ (mnenje je bilo za članek ugodno) in da bi preprečila najbolj ceneno uredniško manipulacijo. Poleg tega članka nisva imela za kakšno skrivnost, saj je bil pač namenjen objavi. Tudi to je zbudilo nekatere uredjevalce v NR. Zadevo so skušali predočiti kot pritisk na uredništvo.

Tri tedne po predložitvi članka se je sestel uredniški odbor v nepopolni zasedbi, ki je sklenil, naj gre spis v tisk, pred tem pa naj eden od urednikov pojasni avtorjema pripombe. To se je tudi zgodilo in eden od avtorjev je, s pooblastilom drugega, z zadolženim urednikom predelal besedilo, upošteval je razume pripombe, že omenjene diletantizme in vsebinske posege pa je argumentirano zavrnil. V ponedeljek, 19. novembra sva bila obveščena, da gre besedilo v tiskarno, 21. novembra pa sva prejela sporočilo o usodnem drugem branju odgovorne osebe.

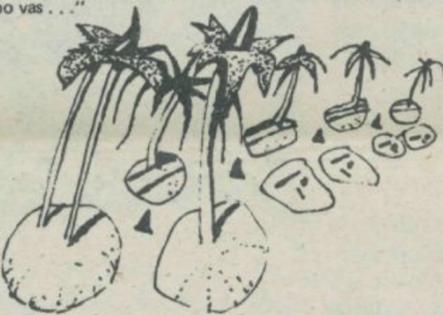
Vsa zadeva ne bi bila pomembna, če bi šlo za osamljen dogodek v uredniški praksi „naših“ gasil in če bi šlo za temo, ki bi ne bila sama dovolj pomembna, da bi si zaslužila vsaj resno obravnavo. Ker prek resnosti teme ni mogla niti odgovorna oseba NR, je sklenila organizirati „okroglo mizo“ o vprašanih univerzi, kjer naj bi se spostavil „dialog“ in se „enakopravno“ soočala mnenja. Zelo prozoren trik, kakor bomo pokazali v nadaljevanju.

Ves postopek je le normalen nasledek družbene vloge, ki si jo lasti dober del uredjevalcev NR in drugi uredjevalci na Slovenskem (o čemer nas dovolj zgodovno prepričuje intervju z nekim založniškim direktorjem, ki nas svari pred nevarnostjo kulturne revolucije, ki da jo pomeni študentski list „Tribuna“, pred njegovim „skrajnim levičarstvom“ — tisti hip, ko se list obregne ob ekonomijo in družbeno-kulturno funkcijo založbe — in pri tem kaže prav direktorsko pravico do nepoznavanja politične ekonomije, zgodovinskega materializma, do spuščanja cenjenih ideoloških pokalic in groženj s sodiščem; če je Lenin opredelil levičarstvo kot otroško bolezen komunizma, tedaj upajmo, da desničarstvo ne bo postalo njegova senilna bolezen). To je vloga tampona, ki preprečuje formuliranje in s tem odpravljanje dejanskih problemov v naši družbi.

Naj tukaj navedemo neko analizo, ki je anticipirala tudi obravnavano uredniško dejanje: v zvezi s cenzuro, ki jo nezavedno, „spontano“ izvajajo določena uredništva in določeni „intelektualni“ krogi nad teoretsko fundiranimi teksti, velja naslednje: „Da se izoginem nesporazumom, je treba ob tem podati dve specifikaciji: ne mislimo niti, da gre za nekakšno „zavestno“, „namerno“ cenzuriranje, niti, da je njegov nosilec — vsaj v zadnji instanci — ZK. Ad 1: cenzura je „spontana“...“

To pomeni, da idejna narava teksta, njegova analitična razsežnost „enostavno ni percipirana“, da „cenzura sebe percipira“ tokrat v obliki „nespodobnosti, neprimernosti, provokativnosti“

In najpomembnejši del analize: „dominantni nosilec „cenzure“ je vladajoča kulturniška inteligenca, natančneje, njeno „tamponistično“ jedro, ki mu že dolga leta uspeva igra dvojne reprezentacije, tj. to, da se ZK predstavlja kot reprezentant „kulture“, „kulturni“ pa kot reprezentant ZK, pri čemer se vsakemu od polov nudi kot zaščitnik pred drugim — ZK, „kulturni“ pa „če ne bi bilo nas, bi šla kultura v antisamoupravnost, nihilizem...“, kulturnikom: „če ne bi bilo nas, bi politika že zdavnaj udarila po vas...“

Tu bi vladajoči kulturniki bržkone zagnali vik in krik: „takšno stališče je sektaško, v nasprotju s temeljno usmeritvijo k samoupravnemu pluralizmu, ki postavlja na mesto nepodne konfrontacije dogovarjanje na najširši samoupravni osnovi...“; tej gospodi je pač treba pojasniti, da je problem ravno v tem, kaj se nudi kot ta navidez nevtralna „osnovna“ dogovarjanja. V zvezi s tem je treba vsako opozorilo na dvoznačnost oz. možnost dvojnega tolmačenja „socialističnega pluralizma“ v teri idejnega boja na področju „kulture“. Sedaj vladajoči „pluralizem“ slovenske kulture (...) ni nič drugega kot sama oblika diktature meščanske ideologije; najlepše to opazimo na „robovih“ tega pluralizma, na tistem, kar bi rad ta pluralizem prodal kot „ekscs“. Če torej s „pluralizmom“ razumemo še odprtejšo „legalizacijo“ sedanjega stanja, tj. stanja, v katerem dominira, „dajejo celoti“, omenjena kulturniška ideologija, potem bi takšen pluralizem pač pomenil ravno okrepitve diktature te ideologije. Rešitev je edino v tem, da prakticiramo „pluralizem“ kot odprtost za idejni boj: ne kot pritisk k „dogovarjanju“, „sporazumevanju“ itd. za vsako ceno, ker v takem primeru je vnaprej zmaga tisti, ki obvladuje samo polje sporazumevanja, marveč kot možnost, da se jasno teoretsko formulira sama nemožnost „pogovora“, „dogovora“ itd. Steherno drugačno pojmovanje pomeni v zadnji liniji isti teoretski razbrod kot npr. na drugi ravni zahteva, naj se „samoupravno dogovorijo“ predstavniki nacionalizma, etatizma, tehnokratizma itd., pač glede na vladajoče „razmerje moči“.

Specifičnost idejnega boja je namreč v tem, da ni nikakršnega nevtralnega skupnega prostora, kjer bi lahko prišlo do srečanja različnih usmeritev...“ (S. Žižek, Problemi, št. 187, 1979, str. 73-75).

Obravnavano uredniško dejanje je očitno le empirična ilustracija gornje analize, ena od emanacij tamponske vloge omenjene kulturniške „inteligence“. Toda potrebna so še nekatera pojasnila: ta tip „inteligence“ si izvzese inteligence lasti predvsem zaradi družbene in ideološke vloge, ki jo ima kot specifična družbene kategorija s specifično funkcijo. Iz izvzese je zanjo formalna utemeljitev te vloge: preveč namreč zahtevamo od „tampona“, če hočemo, da bi bil (intelektualno) produktiven, zmogel je le aktivnosti (ki jo potem postavlja kot kriterij družbene veljave in celo angažiranja), ki izhaja iz njegove vloge.

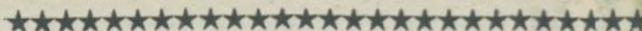
S svojo zastopniško igro opredeljuje vso „drugo inteligenco“, tj. vso inteligenco kot — vsaj latentno — disidentno. To potrebuje za to, dalahko njegova zastopniška igra sploh deluje. Kerje Slovenskem izredno malo „pravih disidentov“, tj. takih kulturnikov, ki bi se imeli samo za disidente (in ki bi tako sodili v polje, ki ga tampon obvladuje), jih producira. Skratka, v našem primeru: Če je prispevek sam na sebi dovolj argumentiran, sprejemljiv s teoretskega stališča itn., mora njegovo anomalnost izdelati kakšna odgovorna oseba na način, ki smo ga že opisali. Ker potrebuje „disidentno“, da lahko spostavi svoje disidentstvo, jo preprosto izdeluje. Tako kot na drugi strani, toda istem zamahu, izdeluje „stalinizem“, tj. bavbav politike.

Obravnavano uredniško dejanje pa tudi ustvarja priložnost, da navedeno analizo razširimo s „kulture“ na „intelektualno sfero“ nasploh, kjer tudi deluje tamponski sloj, pravo ime tega sloja pa je birokracija, ki je ne opredeljuje toliko delovno mesto oseb kot družbene funkcije, ki jo osebe opravljajo (o naravi birokracije glej Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta): birokracija je namreč prav tisti sloj, ki živi od zastopniške igre in tako je njen temeljni interes, da vzdržuje ideološke aporije (l. pr. med politiko in kulturo), ki sofiktivne aporije, ker jim to omogoča uveljavitev, ki jih dejansko zastopa (interesov malega meščanstva) prav s pomočjo zanikanja in prikrievanja dejanskih razlik, dejanskih protislovij, dejanskih problemov.

Na vprašanje, koga uredjevalski organi NR dejansko zastopajo s svojim ravnanjem, s svojo politiko, je bilo že odgovorjeno; toda potrebno je še povedati, da si prav z zastopniško igro producirajo svojo potrebnost, edini produkt, ki bi ga birokraciji lahko nesporno pripisali. In prav v tem je vsa beda zvijače z „okrogle mize“: po zgledu „kadija tuži, kadija sudi“, bi radi imeli v rokah škarje in platno, radi bi določili, obvladali prostor dialoga. Tako dialog ne bi bil nič drugega kot monolog uredniških organov, le da bi še njega produciral drugi.

Najbrž ni potrebno povedati, za koga so ti razgledi „naši“

C. B. in B. R.

ČETRTA SLOVENSKA IZDAJA ANTI-DÜHRINGA

Na tiskovni konferenci, ki sta jo organizirala Marksistični center CK ZKS in Cankarjeva založba in ki v „slovenski javnosti“ ni doživela ustreznega odmeva, sta bili predstavljeni dve deli: Utopični Socialisti (izbor besedil) in Četrta slovenska izdaja Engelsovega Anti-Dühringa.

Ker so v zadnjih treh letih izšle pri nas (če izvenzamemo ponatis Marx-Engels: Izbrana dela v petih zvezkih) samo tri knjige klasičnih marksističnih tekstov, zabeljenih z visokimi cenami in nizkimi nakladami, in sicer izbrani spisi Rose Luxemburg in Antonia Labriole ter prvi zvezek Leninovih izbranih del, kar še zdaleč ne zadovoljuje naraščajočih družbenih potreb po tej vrsti literature, je zato omenjeni dve knjigi treba toliko bolj pozdraviti.

V nadaljnjem se bomo omejili na prikaz omenjenega Engelsovega teksta, ki je danes ne samo aktualen, temveč tudi odličen zgled nadaljnjemu izdajanju marksističnih del.

Tega klasičnega marksističnega teksta, ki je zanimivtako zazačetnika, kot za strokovnjake in ki ga vsaka nova zgodovinska situacija znova aktualizira, najbrž ni potrebno posebej predstavljati.

Delo, ki sta ga ob 100-letnici prve nemške izdaje na novo prevedla Božidar Debenjak in Rado Riha, predstavlja, kot pravi Rjazanov, „epoha v zgodovini marksizma. Šele iz te knjige je mlada generacija, ki je začela delovati v drugi polovici 70-letih spoznala kaj je znanstveni socializem, kateri so njegovi filozofski principi, katere metode se le-ta poslužuje. Anti-Dühring se je izkazal kot najboljši uvod za študij Kapitala.“ (D. B. Rjazanov: Marx i Engels, BIGZ, Bg. 1975)

Poudariti je treba pomembno, do sedaj največkrat zanemarejeno dejstvo, da Engelsovo delo ni izraz neke avtorjeve „notranje nujne, da ga toraj ni notranje gnalo k pisanju“, temveč da je delo nastalo pod pritiskom njegovih nemških prijateljev, ki so se zbrali za razcep in s tem propad pravkar nastale

anti-dühring

Socialnodemokratske delavske stranke Nemčije (SAPD). Dühringova dela so tedaj postala namreč zelo popularna, dobila mnogo privrženecv iz strankinih vrst in s tem napravila veliko škodo v delavskem gibanju v takratni gospodarsko in politično slabo stoječi Nemčiji. Buržoazno demokratična revolucija leta 1848 in reakcija nanjo sta v Nemčiji temeljito izkoreninila „predmarčno zanimanje za filozofijo in teoretsko mišljenje“.

Delo ni le boj proti g. Dühringu posamič, temveč boj proti vsem podobnim Dühringom — glasnikom buržoazne ideologije, ki v obdobjih teoretske mlahavosti dvignejo glave, kričavo posegajo s svojimi idejami na vsa področja znanosti, gradijo univerzalne, dokončne in edino prave sisteme, z idejami, ki so v veliki meri pod nivojem svoje dobe.

Jasno je torej, da „ni bila stvar sama, ki bi terjala obravnavo, temveč je bilo potrebno nastopiti proti nepačnim stališčem, proti stališčem, ki so rušila še nekaj doseženo teoretsko raven, ki so vračala teoretsko diskusijo v dobo celo pred 19. stoletje. Vračale so diskusijo v čas utopičnega socializma in Dühringovo razmišljanje je v celoti bila pravzaprav samo repriza mišljenja 18. stoletja, kajpak ne v tisti žlahtni obliki, ker repriza nikdar ni anaka originalna.“ (Intervju s prof. dr. Debenjakom o zgodovini nastajanja Anti-Dühringa in njegovem učinkovanju v sedanjem času; Časopis za kritiko znanosti, št.: 29-30)

Poudariti je treba še, da je pogosto prisotna interpretacija, da je imel Engels v Anti-Dühringu namen postaviti sistematičen prikaz treh osnovnih sestavin marksizma: filozofije, socializma, politične ekonomije, napačna. V resnici ne gre za nobeno postavitev novega, pravega sistema nasproti napačnemu, ki ga je postavil Dühring. Že sama konstrukcija sistema se z marksizmom izključuje. Marx in Engels razvijata ravno nauk in metodo, ki ne predstavlja nobenega sistema, ampak prav nasprotno izhaja vedno iz analize konkretne situacije, upoštevajoč njen zgodovinski razvoj. Sistemska struktura „Anti-Dühringajeseveda“ odvisna od strukture Dühringove misli, ovekovečane v njegovih delih, ki jo je Engels v obračunu pač moral upoštevati. Engels je z delom hotel „zadeti zdravorazumsko stališče“ meščana in „pokazati na nujnost dialektičnega mišljenja.“ Dühringovo misel je bilo zatorej potrebno raziskati v sklopu sistema, s tem pa seveda sistem sam.

Četrta novo prevedena izdaja se odlikuje po tekstno-kritični obdelavi besedila, daljšem zgodovinskem uvodu, ki je bil slovenskim izdajam Anti-Dühringa prvič dodan, ter po dodatnem izvlečku iz pripravljanih del. Tu gre za več zelo zanimivih Engelsovih rokopisov ter del Marxovega rokopisa za drugi zvezek Anti-Dühringa (poglavje „Iz kritične zgodovine“), ki je preveden po edini dosedanji izdaji v MEGA, Sonderband, iz leta 1935.

Delo ne pomeni le korak naprej od prejšnjih slovenskih izdaj, marveč tudi v primerjavi z dosedanjimi nemškimi in ruskimi izdajami (in prevodi le-teh v druge jezike), ki podobnega redakcijskega dela niso opravile.

Pomembna je uvodna študija dr. Debenjaka, ki slika zgodovinski položaj v katerem je delo nastajalo, kaže na težko situacijo, v kateri se je razvijalo nemško delavsko gibanje, ter na to, v kako neugodnih razmerah se je Nemčiji uveljavljalo in razvijalo stališče, ki sta ga zastopala Marx in Engels. V zgodovinskem okviru nam šele postanejo razumljivi motivi, ki so privedli Engelsa v polemiko z Dühringom, ter celovitost strukture in vsebine dela samega, saj polemika postane jasna šele v zgodovinskem kontekstu.

Posebej obravnava Debenjak tudi prisotnost in delovanje Anti-Dühringa na Slovenskem in ob tem razloži razloge, ki so narekovali obliko pričujoče izdaje.

„Na usodi Engelsovega Anti-Dühringa pa se razodeva še ena marksistična resnica: da namreč teorija nima zgolj teoretske osnove in dasprejemanje ali zavračanje (ki ni istovetno z razumevanjem ali nerazumevanjem) ni morda kaka gola „repcija“, temveč, da je ta „repcija“ še kako konkretnozgodovinsko pogojena. Tudi mi, ki percipiramo to „repcijo“, imamo lastno zgodovinsko podlago, zgodovinska miselna in praktična tla, na katerih stojimo. In ta tla si moramo raziskati, če naj razumemo svojo percpcijo, pa tudi usodo dela, ki je sto let v delavskem gibanju, znotraj tega delavskega gibanja včeraj, danes in jutri.“ (F. Engels: Anti-Dühring; B. Debenjak — uvodna študija, str. 32, CZ v Lj., 1979)

Diana Sivec

ne ne temveč

„NAZAJ K MARXU“!

„NAPREJ OD MARXA“!

„Z MARXOM NAPREJ“!

Organizacija ZSMS na FSPN je 13. novembra letos pripravila okroglo mizo o Herbertu Marcuseju. Ker je že sama okrogla miza zelo zgovorito pokazala neko „idejno klimo“ (na FSPN posebej, pa tudi na univerzi in v naši družbi sploh), smo nameravali „na rob“ pripisati nekaj pripomb. Reakcija na okroglo mizo nas v tej nameri samo še potrjuje.

Najprej objavljamo s pravičnim imenom podpisani tekst, ki je prispel na Tribuno s FSPN. Ne zato, ker bi si delali utvare, da govori „pravo resnico“, temveč zato, ker je kar se da zgovorna slika (idejne) situacije na FSPN, situacije, ki jo tvorijo tako pedagoški delavci kot študentje.

Zatem povzemamo vsebinski potek okrogle mize, kakor smo ga lahko rekonstruirali. Končno sledi naša „ocena momenta“, kot rad pravi Lenin. V naslednji številki bomo objavili prevod ene boljših in ostrejših kritik Marcuseja – italijanskega marksističnega teoretika I. Collettija – ter seveda morebitne druge prispevke na to temo.

uredništvo

Ko je Petrovič temu diskutantu očital nekoherentnost misli, kar je bila spet replika na njemu namenjen očitek, da izključuje možnost marksistične diskusije, ker nasprotne svoje interpretacije marksizma nareja za dogmatike, je ta svoje izvajanje povzel v enem stavku, ki je Marcuseju (implicitno pa tudi Petroviču) očital nerazčiščenost po eni strani s socialdemokratizmom, po drugi pa s stalinizmom, tj. s teorijo enega in drugega.

Zgodovinsko jedro, če se sme tako reči, okrogle mize pa se je razkrilo v zaključnih diskusijah obeh referentov. Petrovič je sprožil kritiko Lenina, pri čemer se mu ni zdelo preumumno pogreti star buržoazni in protikomunistični predsodek, da je krivda za stalinizem pri njem. Razložil je, da zato, ker naj bi Lenin, v nasprotju z Marxom, ne imel izdelane „celovite koncepcije socializma“. Ta obtožba je temeljila na nezgodovinskem in abstraktnem pristopu, zadevala študentsko levico izpred desetih let, tudi pri nas, po drugi pa problematiko, revolucionarnega gibanja, iz današnje krize socializma, je treba oblikovati „celovito koncepcijo“. Oprl se je na Marcusejeva kasnejša dela, od Erosa in civilizacije naprej, preko ne pa Marxa in Engelsa, nasprotnikov in kritikov teh Dühringovih pretenzij, tvorcev, opozoril na nekatere napačne in poenostavljajoče, če ne zlonamerne interpretacije Marcusejevega (avtentičnemu) Marxa.

Ta ocena je izzvala Štrajna, ki je Petroviču argumentirano odgovoril, da pač ne daje prave rešitve, da rešitev ni v konstruiranju „koncepcij socializma“, pač pa v vsakokratni analizi aktualne zgodovinske družbene situacije in konstelacije družbenih gibanj, ki je realna baza boja za socializem in s tem premagovanja krize socializma. Hkrati pa je na Petrovičevo nezgodovinsko zahtevo „Nazaj k Marxu!“ odgovoril z „Naprej od Marxa!“: da bi se znova postavili na revolucionarne noge, je menil Štrajn, je treba narediti „velik korak“ od Marxa naprej – k psihoanalizi oz. s pomočjo psihoanalize

(znanstveno-raziskovalnemu, študijskemu) delu in odtujenost temeljnimi političnim interesom samoupravnega socializma. Drugače rečeno: svojo družbeno dolžnost in politično nalogo bi izpolnili, če bi Petroviča teoretsko zavrl.

2) Narava „regularni“ zadovoljenosti oz. nezadovoljenosti“ potrebe po znanju“ recimo naravnost: potrebe po revolucionarnem znanju, določa značaj „neregularnih“, alternativnih iskanj. Na osnovi odsotnosti oz. pomanjkanja kritične marksistične teorije in

teoretske diskusije se po nobeni „naravni“ nujnosti ne bo oblikovala prav marksistična alternativa. Prej nasprotno. Samo ta alternativa bo razodevala pomanjkanje marksizma in marksistične diskusije. Nobeno naključje ni, da Petrovič kot slaba vest spremlja FSPN že nekaj let, da študentje vedno znova vabijo predavati prav njega, zdaj že tretjič v zadnjih petih letih, in da se mu v vsem tem času javno in na kraju samem ni postavil po robu noben pedagoški delavec fakultete. Tega si ne razlagamo samo s tem, da se potemtakem na FSPN študijski sistem, program in izvajanje tega programa v teh letih v temelju niso spremenili, niti ne samo s Petrovičevo politično „kočljivostjo“, pač pa s tem, kaj on sploh teoretsko predstavlja. Petrovič je v resnici radikalna senca (prej in bolj negativna podoba) tega, kar se na FSPN regularno odvija. V grobih in ostrih potezah, v eni sami, sivi barvi zahtuje podobo FSPN. Njegov antileninizem, nezgodovinsko in zato na koncu idealistično pojmovanje marksizma in recepcija Marxa in Engelsa, kriptoburžoazni teoretski koncepti, napol priznani eksistencializem in napol premagani stalinizem, ujetost v liberalistične in revizionistične ideologeme – vse to je identificiranje nevarnosti in opozorilo pred njo.

LOV NA ČAROVNICE

„Svobodno in odkrito izrekanje mnenj in načelna kritika sta najboljšo zdravilo proti kritizizmu, demagogiji, politikantsvu in podobnim pojavom“, je med drugim nedavno poudaril tov. Tito. Toda pojmovno nerazumevajoča histerija, ki nekoliko spominja na Mc. Chartyjev lov na čarovnice, ki je našla svoj gozde v pred kratkim organizirani okrogli mizi „Herbert MARCUSE“ in je zadnje dni zajela nekatere pedagoške delavce FSPN, dokazuje, da temu ni vedno tako.

Kaj se v resnici dogaja, oz. se je dogajalo, bomo poskušali podati v naslednjih vrsticah, zavedajoč se, da „negativna kritika ne prispeva k naprednemu razvoju, temveč ustvarja le zmedo in demobilizira“, kajti „smisel marksistične teorije in kritične analize je, da v obstoječem odkriva poti in oblike nadaljnjega revolucionarnega razvoja“ in „prav v tem je enotnost kritičnosti in revolucionarnosti marksizma“.

Predsedstvo ZSMS in komisija za IPD je na podlagi predloga študentov organizirala okroglo mizo v počastitev nedavno preminulega filozofa Herberga Marcuseja, enega največjih sodobnih marksističnih mislecev.

Zavedajoč se „vroče“ tematike, ki naj bi obsegala Marcusejevo filozofsko misel skozi vsa njegova najpomembnejša obdobja, je predsedstvo ZSMS in komisija za IPD povabila k sodelovanju vse nam

poznane in dosegljive „poznavalce“ Marcusejeve misli in sicer: Božidarja Debenjaka, Rudija Rizmana, Andreja Kirna, Adolfa Bibiča, Gaja Petroviča, Leona Šešerka, Darka Štrajna in Cirila Baškoviča. Z vsemi navedenimi smo se osebno dogovarjali in smo po sebi se razume, da je bil te „časti“ deležen tudi Gajo Petrovič. Na sodelovanje sta takoj pristala Rudi Rizman in Božidar Debenjak, slednjemu smo tudi prilagodili datum okrogle mize, 13. nov. Res je, da je Božidar Debenjak poudaril, da se lahko z navzočnostjo Gaja Petroviča okrogla miza spremeni v cirkus, s čimer pa se nismo mogli strinjati, saj odkrita konfrontacija mnenj ni podlaga za kakršnokoli cirkusno predstavo. Kljub temu, da je tudi Gajo Petrovič izrazil podobna pričakovanja glede prisotnosti Božidarja Debenjaka, je na sodelovanje pristal.

O okrogli mizi in dogovarjanju s povabljenimi je bil obveščen tudi dekan FSPN, ki glede organizacije ni imel pripomb. Sodelovanje pri okrogli mizi so odklonili Andrej Kirn, Leon Šešerko, Ciril Baškovič in Adolf Bibič. V zadnjem trenutku pa sta naša pustila na „cedilu“ tudi Rudi Rizman, ki je bil upravičeno odsoten, in Božidar Debenjak, ki je svoj odstop s „prizorišča bitke“ utemeljil s tem, da okrogla miza ni dobro organizirana, da sami ne vemo, kaj bi radi, itd. . .

Ker je med tem časom na sodelovanje pristal tudi Darko Štrajn, smo kljub spoznanju, da organizacija okrogle mize ni najboljša, za kar nosijo del krivde tudi naši profesorji, bili postavljeni pred dejstvo, da se okrogla miza kljub temu izvede.

Izobesili smo plakate in histerija se je začela. Absurd! Marcuse na FSPN! Kaj si mislite? Gajo Petrovič? Kdo vam je dovolil? Napišite tudi Debenjaka, čeprav ne pride! Provokacija! Takšne in podobne izjave je bilo moč slišati s strani nekaterih pedagoških delavcev naše fakultete. Spremljane so bile z bledečo na obrazih, z neprikritim nezadovoljstvom, jezo in nazadnje bi lahko rekli, tudi s strahom.

Ob prepričanju, da „vstopamo v takšno etapo našega socialističnega razvoja, da moramo mnogo širše, in to na vseh ravneh družbe, snovati našo celotno družbenopolitično dejavnost na znanstvenih spoznanjih“, saj „znanost postaja bistvena sestavina subjektivnih sil“ in da „se moramo mnogo bolj odločno bojevati proti pragmatizmu in praktikizmu, ki ju še vedno srečujemo v številnih okoliščinah“, smo naenkrat spoznali, da se vedno „namesto odkritega idejnega boja o teoretičnih vprašanih poteka zakulisni boj skupin in klanov za osvajanje monopolnih položajev.“

Ker članek nima namena ocenjevati vsebine okrogle mize, saj so to storili že tisti, ki so bili delegirani „s strani DPO na prizorišče krogle mize in so o tem že poročali, ali še bodo, bomo raje svoje misli namenili vsebini sestanka, ki je bil 15. novembra v dekanatu FSPN.

Pogovarjati se moramo o politiki naše fakultete, o politiki ZSMS in s političnega vidika oceniti okroglo mizo. To so bile izhodiščne teze triure trajajočega „pogovora“ ki bi lahko na kratko ocenili kot „mlatenje prazne slame“, kajti še zmeraj smo mnenja, da „človek, ki ima mnogo skrbi in potreb, nima nobenega čuta za najlepšo igro;

trgovec z minerali vidi le merkantilno vrednost, ne pa lepote in svojeke narave minerala; nima mineraloškega čuta . . .“

Toda eno je gotovo, namešč da diktat ni uspel in da je pogovor odkril nekatere bistvene liberalistične alternative trenutno pričujoče in delujoče politike v naši stvarnosti. Pri tem je treba poudariti, da o znanosti ni bilo kaj prida govora.

Zahteva po politični oceni (beri: obsodbi) temelječa na „hudih casih naše fakultete pred leti“, da vedeti, da nekateri že nehote „prodajajo za skledo leče svojo pravico prvorojenstva, to se pravi,

odpovedujejo se vlogi revolucionarnih voditeljev ljudstva proti buržoaziji, pri čemer pozabljajo, da „mladina ne mara stagnacije v družbi, ona vedno išče nekaj, kjer bi lahko izrazila svoj elan.“

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

- 2 prav tam, str. 60
- 3 prav tam, str. 60
- 4 Karl Marx, Pariški rokopisi, MEID I, str. 340
- 5 Lenin, Država in revolucija, CZ. Ljubljana 1958, str. 26
- 6 Tito: SKJ i omladina; Mladost, Beograd 1974, str. 172

1. referat predsednika Tita, XI. kongres ZKJ, ČZDO Komunist Ljubljana, 1978, str. 70

Janko in Metka ali F.V. in P.M.

II. OKROGLA MIZA

Z referatoma sta nastopila Gajo Petrovič in Darko Štrajn, v diskusijo pa sta se kasneje vpletla, poleg govornika organizatorjev, še dva udeleženca okrogle mize.

Petrovič je, potem ko je spretno, kot on zna, napeljal malo vode na stari Praxisov mlin, odpredaval o odnosu Marcuse: Heidegger, pri čemer se je omejil na to, da je napravil širša sinopsisa dveh zgodnjih Marcusejevih spisov, dveh spisov iz časa, ko je Marcuse bil v uku pri freiburškem g. profesorju. Z eksplikacijo Marcusejeve utemeljitve „filozofije radikalnega dejanja“ je Petrovič dokazoval, da Marcuse tedaj ni bil nekritični heideggerjanec, pač pa že kritični marksist, ki je videl Heideggerjevo filozofijo kot tisto skrajno točko, do katere lahko pride meščanska filozofija. Dal je tudi vedeti, da soočanje (dialog) marksizma s Heideggerjem ne more biti neplodno, saj se marksistični filozofi velikokrat podajajo na to pot.

Preden je prišel do besede Štrajn, je Petrovič rad povedal še nekaj o Sartrovi intelektualni biografiji in o njegovem marksizmu, kar je zanimalo organizatorja. Pri tem ni pozabil dodati, da je Marcuse v nekem pogovoru „med prijatelji“, ki mu je zagrebški profesor prisostvoval, imenoval Sartra za največjega živečega filozofa.

Štrajn se je v nasprotju s Petrovičem lotil problematike, ki je po eni strani živo zadevala študentsko levico izpred desetih let, tudi pri nas, po drugi pa problematike, ki zdaj zadeva teoretsko snovanje dela naše mlajše, predvsem filozofske generacije. Oprl se je na Marcusejeva kasnejša dela, od Erosain civilizacije naprej, preko Enodimenzionalnega človeka in Eseja o svoboditvi do Kontrarevolucije in revolta, pri tem opozoril na nekatere napačne in poenostavljajoče, če ne zlonamerne interpretacije Marcusejevega dela ter tematiziral vprašanje odnosa Marcuseja do siceršnje kritične teorije (o tem širše razpravlja v Časopisu za kritiko znanosti 29–30/1978) in njegovo interpretacijo psihoanalize, poleg tega pa Marcusejevo vlogo v študentskem gibanju šestdesetih let.

V Štrajnovem referatu je bilo zaznati, v primerjavi s Petrovičevim, kritične tone proti Marcuseju in tudi proti Petroviču. Očitno in naravnost kritična do obravnavanega in obravnavajočih pa je bila intervencija enega od diskutantov.

Ko je predhodno opozoril na specifično idejno situacijo, ki se je pokazala z okroglo mizo in pri njej (na kar bomo navezali kasneje), je naznačil neprevladano heideggerjanstvo v Marcusejevem pojmovanju tehnike oz. tehnologije, kar je povezal z njegovim nerazumevanjem oz. v temelju spodletelo interpretacijo Marxove kritike politične ekonomije. Nerevolucionarne politične konsekvence Marcusejeve teorije po tem izvajanju ne izhajajo samo od tod, temveč tudi iz zmanjkanja centralne marksistične kategorije razrednega boja, ki jo nadomešča filozofija „radikalnega dejanja“, ki dejansko navezuje prej na Fichteja in predmarksovsko „filozofijo dejanja“, kot pa na Marxa. Bilo je rečeno, da s svojim pojmovanjem tehnike oz. tehnologije, s politično konsekvenco tega pojmovanja, in s svojim teoretskim subjektivizmom Marcuse v bistvu podaja roko stalinizmu, medtem ko ga njegova intepretacija Marxove kritike politične ekonomije privede med romantične kritike kapitalizma.

III. ŠE ENKRAT „OKROGLI MIZI NA ROB“

1) Vsekakor je treba pozdraviti iniciativo študentov organizatorjev, ki kaže željo po teoretski diskusiji, hotenje zvedeti kaj novega in kaj več, kot nudi redni študijski program, oz. kot lahko nudijo nekateri nosilci in izvajalci tega programa. Da ta želja ni le želja organizatorjev, priča številen obisk okrogle mize. Hkrati pa je že na sami okrogli mizi zazvenel neki drugi ton: strah, da ne bi bila razumljena kot provokacija, nekaka slaba vest oz. občutek krivde organizatorjev, da so naredili nekaj, česar ne bi smeli – in to preden se je diskusija (referiranje) sploh začela. Od kot zavest te vnaprejšnje nelegitimnosti alternativnih poskusov?

To nam daje slutiti dvojce: Po eni strani je strah pred okroglo mizo in okrogla miza sama slika odsotnosti žive in kritične, torej marksistične diskusije, razpravljanja. Marksizem se kot revolucionarna misel ne sme bati in izogibati spoprijema z nobenim problemom. Družba v revolucionarnem procesu, kot je naša, pa se ne sme bati in izogibati živemu in življenjskemu, torej kritičnemu marksizmu na delu, v akciji. Namesto takšne žive, življenjske, bojujoče marksistične misli pa vse prepogosto nastopa zgolj deklarirana marksističnost, ki se realnim razrednim spopadom izogiba in namesto tega rutinsko odbrenka znane napeve z znanimi prijemi. Kako mrtva je teoretska diskusija, kaže dejstvo, da se lahko zunaj voznega reda razpravlja samo o mrtvih, pri tem pa se kritika žrtvuje pieteti. Po drugi strani gre za politično blokiranje diskusije. Bolje rečeno in bolj verjetno za politikatško blokiranje. Ne verjamemo, da gre za našemu družbeno-političnemu sistemu imanentno lastnost, ki ne bi dopuščala diskusije, nasprotno, svobodno teoretsko raziskovanje in razpravljanje je lastno bistveni in temeljni intenci naše družbene graditve, neločljivo od uspešnega razvijanja samoupravnega socializma (in če hočete, v skladu z Marxovim Engelsovim in Leninovim pojmovanjem družbene vloge teorije, ki so ga dosledno razvijali tudi naši osrednji marksistični teoretiki). V sedanjih situaciji postaja še toliko bolj potrebno in tudi ta potreba prihaja vedno bolj do zavesti. Mislimo, da gre prej za fantazme določenih individuumov, za domnevno blokiranje (ki pa zato ni nič manj realna), za domneve, da se česa „ne sme povedati“, da se o čem „ne sme (javno) razpravljati“, da se s kom „ne sme diskutirati“. Za tem pa ne stoji družben interes, temveč privatni interesi. Kakor takšne domneve določenih pedagoških delavcev izhajajo iz njihove teoretske nedelavnosti oz. premajhne delavnosti, iz neizpolnjevanja družbene dolžnosti permanentnega študija (kaj naj si mislimo o profesorju, ki je potem, ko mu je enkrat uspelo doktorirati, prenehal z nadaljnjim študijem, se usedel na svoj stolček in zdaj samo še variira na že znano temo vse mogoče in nemogoče probleme, namesto da bi jih raziskoval, samo še enostavno nateguje na svoje kopito, da ne govorimo o onih, ki kljub zrelem letom še doktorirali niso), tako po drugi strani opravičujejo njihovo nedelavnost in oportunitizem, jim zagotavljajo še vnaprej udobno existenco. Iz nerazumevanja dialektičnega razmerja med teorijo in politiko, ki zahteva stalno teoretsko preverjanje in analizo, če ne iz golega karierizma, se takšen teoretski nedelavec zateče po oporo k politiki, ker pa teoretsko ne dela, se odtuji tudi bistvenim političnim zahtevam procesa delavskega samoupravljanja. Če se zdaj, (kot lahko razberemo iz spisa „F.V. in P.M.“) nekateri pedagoški delavci na FSPN, ki se okrogle mize niso udeležili in ki Petroviča niso teoretsko zavrnili, trudijo, da bi izsilili politično obsodbo okrogle mize, razodevajo s tem prav to dvojno odtujenost: odtujenost teoretskemu

Kar preseneča, je to, da se ne pedagoški ne študijski kader iz zgodovine teh Petrovičevih ljubljanskih nastopov ni ničesar naučil (ne nazadnje zato, ker se to „zgodovino“ potiska iz zavesti). Petrovič mora vedno znova dokazovati – ne svoje politične oporečnosti, marveč svojo teoretsko izpetost. Tudi tokrat ni povedal ničesar, kar bi odpiralo in utemeljevalo dejansko revolucionarno perspektivo (pripomba na okrogli mizi, da mu za to, da bi povedal nekaj, kar se da prebrati v vsakem boljšem – torej ne Kosovem – učbeniku filozofije, ne bi bilo treba prihajati iz Zagreba, škoda truda, ni bila neutemeljena). Zato pa je prodajal določeno verzijo marksizma, ki je pri nas svojo zgodovinsko vlogo že odigrala. Po eni strani je problem, da konec te teoretske igre ni bil teoretsko odigran. Zato vedno znova reprize in vedno znova „politično“ spuščanje zavese. Po drugi strani pa na FSPN zato ne gre za lov na čarovnice, pač pa za obujanje mrtvih. V teh duhovih, ki se jih priključijo, pa se samo koncentrirajo, zgosti do vidnosti slab fakultetni duh. In ta duh bi morali študentje z Marxovo pomočjo identificirati, namesto da bi gojili in neposrečeno citirali „mineraloški čut“, obrniti v Pariških rokopisih še sedem strani naprej. Boj proti uvoženi filozofiji bede pa je seveda boj proti domači bedi, sistemsko določeni bedi filozofije.

3) Okrogla miza o Marcuseju pa kaže še en problemski sklop. Že zasnovana ni bila kot kritična razprava, kot kritika Marcuseja, pač pa „v počastitev“ „enega največjih sodobnih marksističnih mislecev“. (Kakšen je tu študentski „čut“ za študij, kje je?) Samo pri takem nezgodovinskem in nematerialističnem pristopu k stvari se Marcuse še vedno lahko prikazuje kot zgodovinska alternativa. Namesto da bi se spoprijeli z Marcusejem kot z dragoceno zgodovinsko izkušnjo, ki veliko pove o „poteh in stranpoteh“ delavskega gibanja in marksistične misli, se ga pobožno uvrača med svetnike marksizma (v teh nezgodovinskih pravdah za svetnike se je razvil prsično sodelovanje med rusko dogmatsko in našo „nedogmatsko“ cervkvi). Precej uborna je tista uporniška misel, ki v „uradno“ „prekletih“ brez pridržkov identificira svoje junake in zaveznike – in obratno!

Namesto kritično zastavljene razprave o Marcuseju, ki bi edina lahko proizvedla spoznanja, potrebna za današnje boje za socializem, se vsiljuje občutek, da se ustoličuje in paradira nostalgija za preteklimi boji. Fiksiranje na leto '68 pa je lahko samo zavora in blokada v letu '79 ter v letih, ki prihajajo. Še več: pred desetimi leti je bil Marcuse most k Marxu, danes se ga postavlja tako – kot kaže okrogla miza na PSPN – da je pot stran od Marxa. Marcuse, abstraktno vzeti, je po eni strani preteza, da se znova vpeljuje v diskusijo eksistencializem, po drugi strani je odskočna deska v psihoanalizo. V imenu čaščenja „enega največjih sodobnih marksističnih mislecev“ stopata na sceno stara in nova nemarksistična teoretska moda. Posebno Heideggerjevo vstajenje od mrtvih, vstajenje ne samo radikalnega meščanskega filozofa, temveč tudi radikalno reakcionarnega filozofa, opozarja na nevarnost (proti) ofenzive desnih idejnih in političnih sil. Da se je ta desna ofenziva morda že začela, daje misliti klerikalizem, ki se je preko Družine in preko Teleksa zagnal v napad proti sistemu in procesu našega delavskega samoupravnega socializma. Liberalci pa tudi že nekaj časa odpirajo svoje kljune.

V takšni situaciji je in bo zavestno, premišljeno delovanje komunistov in drugih naprednih družbeno-političnih sil odločilnega pomena. Kakšen kapitalen pomen in vlogo ima in ga bo imela pri tem teorija, marksistično teoretsko delo, ni potrebno posebej razlagati. Brez zmage tudi na teoretski fronti ni zmage socializma. Na teoretski fronti pa se da temeljito zmagati samo teoretsko in šele teoretske zmage marksizma so tu tudi politične zmage, medtem ko so zgolj politične zmage na tem področju teoretski in politični porazi. Eden od pogojev za razvijanje in uveljavljanje marksistične teorije so odprte, kritične razprave, diskusije, pogoj, da bi to dejansko bile, pa aktivna udeležba marksističnih in drugih teoretskih delavcev, ki so na platformi boja za delavsko samoupravljanje.

Odgovor na okroglo mizo o Marcuseju na FSPN zato niso in ne smejo biti sankcije proti organizatorjem, „politične obsodbe“ in blokiranje možnosti nadaljnjih diskusij, temveč nasprotno: veliko nadaljnjih okroglih miz z veliko večjo udeležbo „kompetentnih“, študijsko bolje zastavljenih (da so študentje v naši in sosednji republikli našli samo osem „poznavalcev“ Marcusejevega dela, kaže, da slabo študirajo in da ne sledijo naši marksistični publicistiki) in organizacijsko bolje pripravljenih.

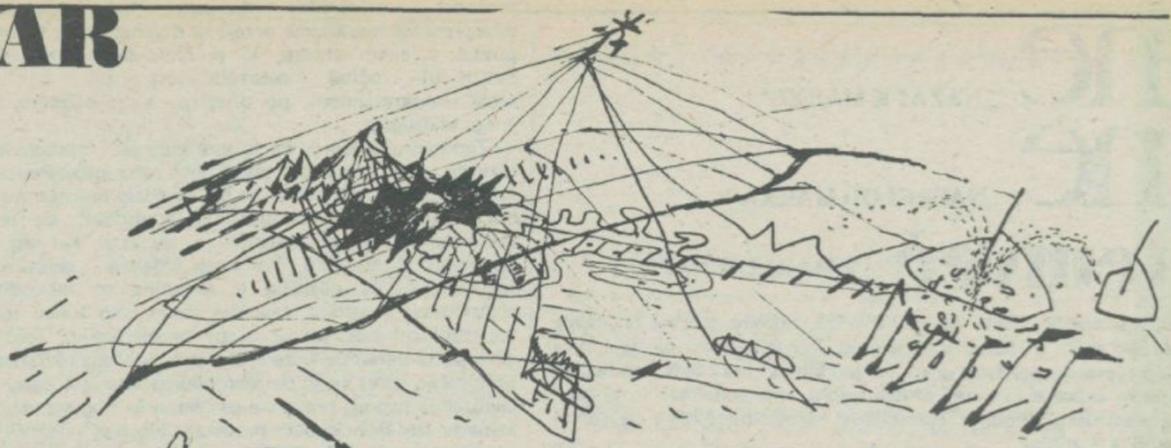
JURE POTOČAR

PRESENEČENJE

najprej je bilo nekaj dreves
in črt zarisanih v pesek kot
igle kompasov v kapitanovi kabini
pobeljeni v večnem nemiru napetih oči

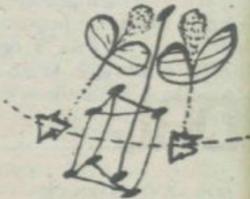
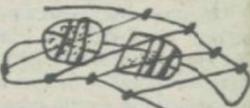
potem si prišla ti
mirna poletna sapa črtastih večerov
otroci so mahali v pozdrav parniku
ki te je odložil pred mojim naročjem

in moji spomini so lebdeli nekje
med plimo in oseko
na robu peščine kjer so valovi gradili
usodo školjk odpirajočih se v čas

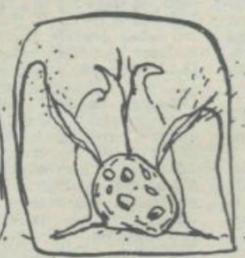
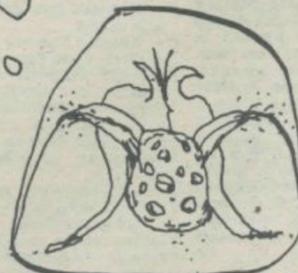
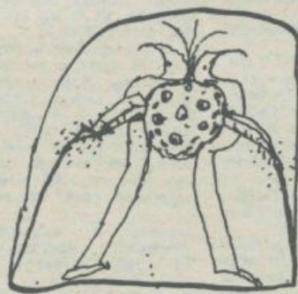
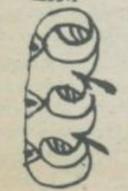
RION

v jutru v senci in v rosi
s skrinjico v roki in z roko
v peni morja ki postaja globoko
so koraki ki so tako pomembni
da ne smeš nikogar vprašati po nasvetu
premisli
premisli sam
nariši načrt v pesek ki ti zasipa
noge in s školjkami označi točke
ki pariyo
premišluj tako dolgo
da se na nebu prikaže večer
potem z boso nogo zbrisi načrt
poberi školjke in stopi v morje
ki te čaka

RION II

rion ki si ob morju
pognal korenine
kdo so bili sužnji
ki so ti zarisali obliko?
si že takrat vedel
da te bom obiskal
kaj si že takrat čutil mojo bližino
in si izbral pravo svetlobo
za moje oči?
brez misli sem te okušal
ko sem gledal ladje ki so mirno
drsele mimo in se niso zmenile
za brazgotine na tvojem obzidju
kakor v strahu da te ne prebudijo
da ne preženejo sladki starčevski
vonj ki te obdaja
in še vedno ne vem
kako naj se vrnem k temi
samo z ljubeznijo morda

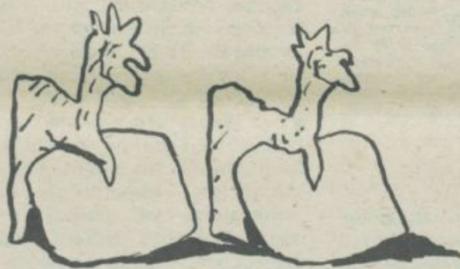

PENELOPA MOJH DNI

to kar danes tkeš
ni več tisto kar sem ljubil
ko si bila še mlada in nisem
znal ujeti pomena tvojega glasu
vsa tvoja jutra so drugačna
sedaš k statvam da bi nadaljevala
tam kjer si včeraj končala
in nobena zanka ti več ne uide

premisli sem padec
morda sem ti sedaj bližji
kakor prej ali pa se
še vedno gibiješ pred menoj in te
v stoletjih ne dohitim
čeprav mi misli kar naprej trepetajo
iščejo
in ni utrujenost postaja najboljši prijatelj

za koga potem tkeš penelopa?

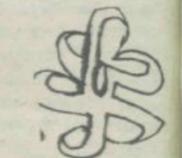
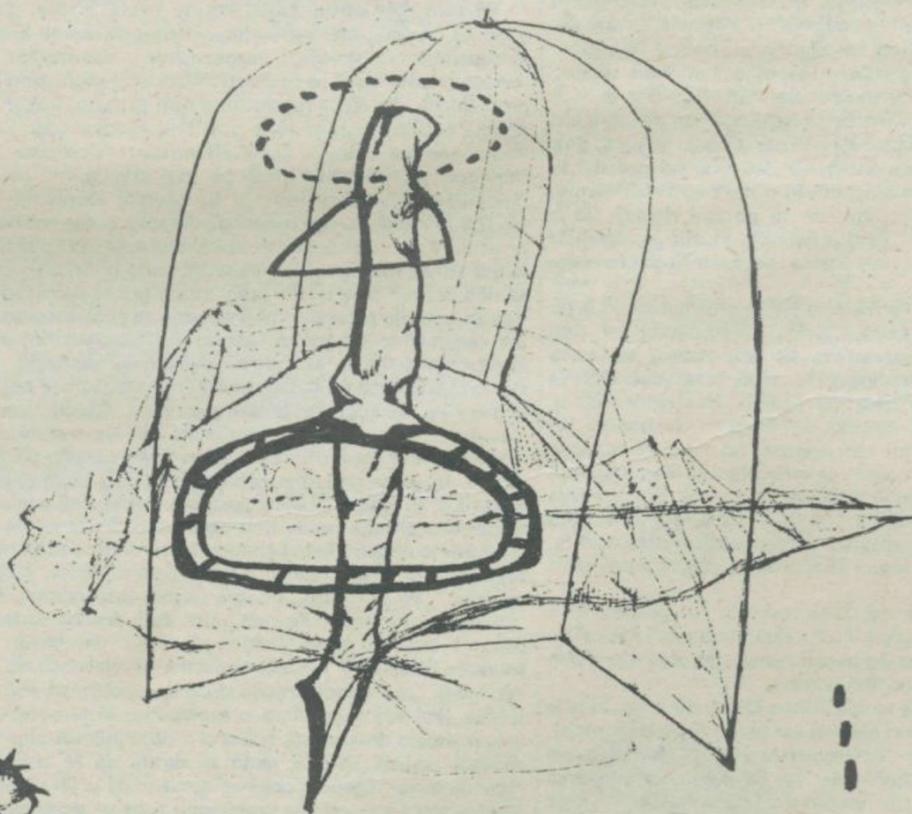
STRAH, POGUM

strah pride vedno čisto počasi
takole privali se kot cestni valjar v mraku
ogrnila si ramena z njim in v sebi se vedela
da je njegova barva bela
prav dobro se še spominjam tvojega odpora (do nje)
in prestrašenega pogleda
včasih je bil zvest
to kar rad priznam
metode pa so bile različne:
pogled v hrbet
strgan rokav na davno pozabljeni srajci
ki se je po ne vem kakšnem naključju nenadoma
dvignila na vrh tvoje skrinje z obleko
kako se spreminja les
lahko bi rekel čas pa sem to že nekje slišal
nenadoma vsi zavijejo levo
in avtobusi so spet polni našega spanca v jutru
in slabe volje opoldne
pa vseeno poskusimo
ne morem se znebiti vtisa
da mi je počila struna
čisto gotov pa le nisem
preverjati
preverjati
vsak večer prste na udih
vsako jesen gobarsko bero in letino megle

II

ti pa stojiš kar sama naprej v dan
vse pride prepozno kot zvok oddaljujočih se korakov
vsak dan loviš luč v svojo roko
in vsak dan je tvoja roka bolj ožgana

pomisli kdaj skupaj na hrabrost
ki ji ti praviš pogum
jaz pa sem zanjo že davno
pozabil pravo ime
in prav to
vidiš
je morda moja edina napaka

REALIZEM V PREVAJANJU

7. REALIZEM V PREVAJANJU

7. 1. Levy ima v delu Umeni prekladu posebno poglavje s tem naslovom. Deloma se sicer pokriva z nekaterimi drugimi, vendar naj bo tu podana v celoti in pregledno njegova koncepcija prevajalskega realizma.

7. 2. Tvorba reprodukcija

7. 2. 1. Prevajalstvo kot tip umetnosti

Teorija prevajanja je lingvistična in literarnovedna disciplina. V umetnost sodi kritično izbiranje, kako bodo vrednote dela vplivale v odnosu do življenjske problematike, izbira interpretacijskega stališča, pretransponiranje umetniške resničnosti in stilističnih ravnin v novo kulturno okolje.

7. 2. 2. Dvojna norma prevoda

Na eni strani je to reprodukcijaska norma (zahteva svobode), na drugi pa norma „umetniškosti“ (zahteva lepote).

Prevod ne more biti enak originalu, mora pa enako delovati na bralca. Teorija, ki bi vztrajala pri mehanični kopiji predloge, bi peljala k prevajalskemu naturalizmu.

Prevajalska perspektiva je ohranitev stila, kar se doseže z dvema metodama: ohranitvijo formalnih sredstev predloge in substitucijo ustreznega domačega stila za tuje.

7. 2. 3. Dvojnost prevedenega dela

Prevedeno delo je hibridna tvorba dveh struktur: pomenske vsebine in informalnega obrisa originala ter množice umetniških potez, vezanih na jezik, ki jih je dodal prevajalec.

7. 2. 4. Dvopomenski odnos do izvorne literature

Prevod ima v narodni kulturi podobno funkcijo kot originalno delo. Obstajata dve možnosti: da prevod deluje kot izvorno delo ali da nam kaže značilnosti tujeje dela.

7. 3. Prevajalec kot jezikovni in literarni ustvarjalec

7. 3. 1. Klasični prevod

O njem lahko govorimo kvečjemu pri prozi, kjer je ustvarjalno delo tolmača manjše kot pri poeziji.

7. 3. 2. Prevajalska tradicija

O tem lahko govorimo pri delih, ki se večkrat prevajajo. Plagiat je tu pogostejši kot v izvorni literaturi.

7. 3. 3. Jezikovna ustvarjalnost

Prevajalčeva ustvarjalnost je omejena na jezikovno področje. Problem je prevajanje narečij, žargonov in jezika iz obdobj, ko jezik prevoda še ni bil enakovredno razvit.

7. 4. 1. Prevajalčevi delovni postopki

Prost prevod poudarja splošno, zvest pa posamezno. „Zvesti“ prevajalci so zahtevali, da se dobesedno prevaja – tudi sintaksa naj zveni tuje. Izguba posebnega manj porušila delo kot izguba splošnega.

7. 4. 2. Narodna in časovna specifičnost

Jezik sam je specifičen – to se izgubi. Lahko pa je le material za vsebino in formo, potem ni mogoče govoriti o njegovih narodnih in časovnih kvalitetah.

V bralcu je treba vzbuditi iluzijo narodnega in časovnega okolja. Smiselno je ohraniti le značilne prvne.

Razlaga je utemeljena, kadar bralcu uhaja nekaj, kar je bilo za prvotnega sprejemnika zaobseženo v besedilu. Opombe pod črto rusijo zgradbo. Boljše so notranje razlage (vendar to v poeziji skoraj ni mogoče). Tujejezičnih citatov se ne sme prevesti (niti s prevodom pod črto), najbolje jih je prevesti, ohraniti pa le kratke, ki so gotovo vsem razumljivi. Narečje se ne prevaja z narečjem, ampak z jezikom ki ima značilnosti večih skupaj.

7. 4. 3. Celota in del

Vzameja je celota, ne pa suženjsko prevajanje delov, posameznosti. V nekaterih situacijah se ne da ohraniti vseh vrednot predloge. Prevajalec se mora odločiti za najvažnejše (npr. pri besednih igrar). Ena od form substitucije je kompenzacija.

Večja svobodnost je pri prevajanju poezije, ker je ta običajno bolj usmerjena k splošnemu.

Po teoriji klasičnega prevajanja je treba iz protislovnih dvojic: splošno – posamezno, celota – del, vsebina – forma ohraniti prve elemente.

8. PROBLEM PREVAJANJA FORMALNE PODOBE VERZA

8. 1. Elementi v pesmi, razmerje med vsebino, jezikom, formo. Med formo

8. 1. 1. Med formo in pomenom (vsebin) vlada dualistična opozicija (Meschonnic)

8. 1. 2. Vsaka pesem je sestavljena iz treh elementov: vsebine, forme ali zvoka in atmosfere ali razpoloženja. To je treba v prevodu maksimalno reproducirati. (Rado)

8. 1. 3. Jezik ni le material, v katerem se realizira ustvarjalna koncepcija (avtorjeva in prevajalčeva), ampak tudi, čeprav omejeno, udeleženec ustvarjalnih aktov. Jezikovni material ni brez vpliva na idejno-estetsko vsebino. Do njene definitivne podobe sega pasivno (se upira in jo usmerja) k primernim izrazom in aktivno (z zvočnimi in drugimi asociacijami) – npr. rime, ki postanejo klasične in v določenem jeziku vežejo dve besedi – preko rime se uveljavljajo se semantična povezanost (ljubezen – bolezen). (Levy)

8. 2. Problemi prevajanja forme

8. 2. 1. V prevodih iz modernih literatur se je ustalila praksa, da se kar najbolj približa verzni formi predloge (podobno velja v ruski, nemški teoriji, le v francoski se tega ne zahteva – zaradi značilnosti te poezije) pesem v prozi.

Kjer je pri delu publike v zavesti zvočnost originala, je nujna ritmična podobnost, drugje (npr. pri antičnih verzih oblikah) je to fakultativen element in se lahko zanjo poisce funkcijske ekvivalente. (Hrabak)

8. 2. 2. Metrično prevajanje poezije ali prevajanje poezije v prozo je napačno. Zunanja forma ne sme biti oškodovana na račun notranje ali obratno. Razlog za veliko število nezadovoljivih prevodov je v tem, da se osredotočijo le v enem vidiku izvornega teksta. (Lefevre)

8. 2. 3. V moderni literaturi je le redka prevajalska transpozicija iz verzov v prozo ali obratno. Če forma ni ohranjena, se govori o parafrazah, adaptacijah, umetniški predelavi. V starejših literaturah je bilo to pogostejše (svobodnost tudi pri prevajanju rim, v originalu so, v prevodu pa ne ali obratno).

Za prevajanje verzov velja, da se verzni sistem originala spremeni v verzni sistem ki je običajen v jeziku prevoda. (Horalek)

8. 3. Levyjeva koncepcija verzne prevajanja:

8. 3. 1. Originalni in prevedeni verz

V prozi je gradbena enota razvitejša misel, v verzju pa delni motiv v verzju so sintaktični odnosi oslajeni – osamosvojitve manjših enot. V rimevanju poteka rime v prevodu je svobodnejši odnos do miselne kompozicije pesmi. Le redko se rimajo iste besede kot v originalu. Prevajalec poišče sorodno dvojico med pomeni obeh verzov, da bi ohranil vsebino. Če se to ne posreči, je v rimi pomožna, nepopolnomska beseda. Še slabši so čisto novi pomeni. Sprememba odnosov med vsebino in formo je najbolj vidna v verzih, kjer so v rimi osrednji pojmi.

Misel ima lahko v različnih jezikih različno število zlogov, zato govorimo o različni pomenski gostoti.

Češčina ima podobno pomensko gostoto kot francoščina, večjo kot nemščina in ruščina, manjšo kot angleščina.

Razlike v obsegu verzov se izrazva tako, da se izbira krajše sinonime, nekaj pomenov se kondenzira v en izraz, izjemoma se poveča število verzov (to je možno v nestrofični poeziji), beseda se razširi za en zlog ali več (npr. ženski spol namesto moškega).

Moderni češki pesniki prevodi ohranjajo poteze zunanje forme (strofična kompozicija, metrična shema, razpored rim). Bljže izvorni poeziji prevajalca kot pa predlogi so prozodične poteze notranje forme (na področju rime zastopnost gramatičnih in polnih rim, težnja k pomenskem poudarjanju, neizrazitost, težnja k določenemu glasovnemu obarvanju).

Prevajalec mora izhajati iz pomenskih funkcij forme. Akustična sredstva so sposobna realizirati le nekaj splošnih semantičnih nasprotij: dinamično – statično... Zvočni elementi so lahko verzju v pomensko podporo ali obratno. Pesniško sredstvo, ki je v enem jeziku nevtralnno, lahko pri mehaničnem prenosu pokvari avtorjev stilistični namen. Nikoli se ne sme izhajati iz formalne sheme (metra), ampak iz resnične zvočne realizacije (ritma, tempa).

Pri prevajanju iz nesorodnih prozodičnih sistemov (kvantitativnih in silabičnih) ni treba ohraniti, ne zato, ker češčina tega ni možna, ampak zato, ker češki bralec tega ni zmožen sprejemati.

8. 3. 2. Prevajanje iz nesorodnih verzih sistemov

8. 3. 2. 1. Kvantitativni verz – ohranja se prvotna metrična shema, dolge zloge se nadomesti za naglašeni in kratke z nenaglašeni.

8. 3. 2. 2. Silabični verz – večina se prevaja s silabotoničnim verzom. Lahko bi ga poskusili prevajati s silabičnim verzom – s tem bi postavili prevod stilistično blizu ljudski poeziji.

8. 3. 2. 3. Tonični verz – v čistem toničnem aliteracijskem verzju se pisana najstarejša germanska poezija. Mogoče bi bilo prevajati tako, da se ohrani osnovni kompozicijski princip – štiri pomenska jedra, izražena s padajočimi govornimi takti in okrepljena z aliteracijo.

8. 3. 3. Prevajanje iz sorodnih verzih sistemov

8. 3. 3. 1. Ritem

Obstajata dva tipa ritmične organizacije: ritem, v katerem je mera glasovna skupina (angleščina) in ritem, v katerem je enota zlog (češčina). Ritmični skelet angleškega verzja tvorijo naglašeni zlogi, intervali med njimi so približno enaki (ne glede na število nenaglašanih zlogov v intervalu).

Angleški verz je tipični iktični (tonični). Ritmični skelet češkega verzja pa je zlogovna osnova. Občutljiv je za nepravilnosti v številu nenaglašanih zlogov.

Osnova češkega ritma je izosilabičnost (isto število zlogov v ustreznih ritmičnih odsekih), osnova angleškega pa izohronija taktov (takt je skupina zlogov okrog naglasnega zloga) enako trajanje taktov ne glede na njihov zlogovni obseg.

Težnja k izohroniji taktov se pojavlja tudi v drugih jezikih z izrazitim naglasom in močno redukcijo naglasanih zlogov (v nemškem in ruskem verzju). Na področju prostega verzja ima prevajalec velike možnosti – prevaja lahko besedo za besedo ne glede na izrazne vrednosti njegovega stila ali pa se opira na specifične možnosti domačega verzja. Od ritmičnih lastnosti je plov tempo v najtesnejši zvezi s pomenom. Občutek zanj je pomembnejši kot marsikateri detalj. V angleški poeziji so anapestni, daktilski verzji v primerjavi z jambскими in trohejskimi povprečno hitrejši, živahnjeji. Češki daktil pa ima veliko bolj pestro naravo. Modernistična poezija uporablja dekanonizirani prosti verz v dveh variantah: v silabični (verzji so enakozložni ali imajo pravilno strofično shemo) in tonični (verzji imajo enako število naglasov ali pravilno strofično shemo). Prvi tip je princip češkega ljudskega verzja in angleškega prostega, drugega pa najdemo v prosičnih formah angleške in nemške ljudske in umetne poezije, v češki tradicionalni poeziji ga ni. Pri mehaničnem prenosu v češko poezijo se tonični tipi verzja odločijo od ljudske poezije in postanejo eksperimentalni, modernistični.

Jezikovna shema glede na prehajanje od toničnega do silabičnega verzja:

stang.

tonični

naglas

ang. rus. nem. srb. češ.

silabotonični

pol. špan. ital. fran.

silabični verz

silabizem

8. 3. 3. 2. Rima

Rime je del igre akustičnih in pomenskih vrednot. Njene funkcije so: pomenska (ustvari pomen, spoj med sozvenečimi besedami in s tem med verzji), ritmična (rime poudari klavzulo verzja), evrofonična (rime je določeno ponavljanje zvokov).

Za pomensko vrednost rime je odločilno: ali so pomenski spoji med različnimi leksikalnimi enotami ali med istimi (polngramatičnimi končnicami (polna – gramatična rima); ali se rimana zveza pogosto uporablja in je avtomatizirana ali pa je nenavadna baza predstav. (banalna – originalna rima). Sintetični jeziki (češčina, ruščina, deloma italijanscina, nemščina in francosčina) imajo veliko večji zaklad rim kot analitični jeziki (angleščina).

Beseda, ki ima veliko zvočnih končnic, obogati slovar. (Italijanski glagol amare ima štirideset enot, angleški glagol love pa le štiri). Vazneja kot število možnosti je razlika v kvaliteti rimanih zvez v obeh tipih jezika.

Češki samostalniška laska se ne rima le z besedami na -aska, ampak lahko v sklanjenih oblikah vstopi v rime zveze z besedami, ki se v osnovni podobni končujoje drugače (laska – začne, laska – za sklo, laskou – prasklou). (Slovenski primer: pozimi – plimi – se zdi mi – med njimi).

Angleški rimani sistem ima veliko neprednosti pred češkim: število členov rimane skupine je omejeno, z nekaterimi važnimi besedami se ne da napraviti rime; ker lahko angleški pesnik rima besede love le s tremi drugimi (dove, glove, above in nekaj gramatičnih rim), so te pomenske možnosti zelo atomizirane; število možnih rim je tako omejeno, da se lahko začnejo v daljši pesmi ponavljati.

Sporno je vprašanje, ali naj prevajalec ohrani zlogovni obseg rime. Odvisno je od strukture jezika in od ritmičnih in pomenskih vrednosti. Posebne stilistične vrednote ima obseg ritmične enote, če preseže normo (npr. namesto enozložne besede se rima še zadnji zlog prejšnje). Rima je bogata, če se poleg naglasnega samoglasnika rima tudi predhodni soglasnik. Če tega ni, je rima zadostna. Za angleško (deloma za nemško) poezijo je bogata rima estetsko nedopustna. V francoski in ruski (tako kot v češki poeziji pa se mora ujemati tudi soglasnik pred končnim naglasnim samoglasnikom).

Nemščina in angleščina sta nagnjeni k zaprti meji med zlogi, romanski in slovanski jeziki pa k odprti. V germanskih literaturah grede torej od nevtralnega vrednotenja k negativnemu, v slovanskih pa od nevtralnega k pozitivnemu.

Kar je v češki poeziji asonanca (dar – van), je za germanske teoretike prava rima z opornim soglasnikom; termin asonanca se tu uporablja v obratnem pomenu (grow-row). Za češke poetike je asonanca neujemanje soglasnikov, za germanske pa čezmerno soglasniško razmerje.

Netočna rima uporablja glasovne alternacije, ki so soodnosnice v etimološko sorodnih besedah ali v morfoloških variantah teh besed. Rima praviloma ni enako občutljiva za soglasniške in samoglasniške elemente sozvočja. Soglasniki so najosnovnejši del rime, samoglasniki pa notranje porazdelitve v germanski verzologiji, asonanca je redkejša. Osnova češke rime je samoglasnik (nereducirani). Podobno je tudi v romanskih literaturah.

8. 3. 3. 3. Evfonija

Najtežje je prevedljiva poezija, ki je usmerjena k evfoniji. Pri soodnosnosti med zvočno podobo k pomenom verzja gre le redko za resnično onomatopoeične glasovne vrste, običajno se s ponavljanjem glasov poudarja ključna beseda. Pogosteje je evfonija eden avtorjevih stilističnih principov. Ponavljanje istih ali podobnih zvokov spaja besede v verzju v sklenjen zvočni tok.

9. DUHOVNOZGODOVINSKI PROBLEM

9. 1. Dve osnovni vrednosti prevoda z literarnoestetskega stališča sta življenjskost in razvojna vrednost. (Levy)

9. 2. Kako izmeriti veljavo časa, prostora in tradicije v tekstu? Če se prevaja v jezik kakršnega bi pisal avtor v današnjem času, pride do anahronizmov. Če pa prevajalec stalno zavrcača modernizacijo, pusti bralcu nerazločljive odlomke.

Pravi kriterij je strukturna veljava teh treh elementov. Prevajalec mora ločiti med tem, kar v originalu pripada kulturni tradiciji časa, in med tem, kar je življenjska informacija za razumevanje teksta kot celote – tega se ne sme modernizirati. Nepotrebna je tudi modernizacija tistih prvih izvornega besedila, ki jih bralec lahko vzporeja z analognimi v času, prostoru in tradiciji prevoda. Prevod mora biti razumljiv, čeprav pri tem izgubi nekatere nianse (Lefevre)

9. 3. Pri tolmačenju originala stoji prevajalec pred dvojno nalogo. Na eni strani hoče ohraniti idiomatično originalnost podob, na drugi pa zaradi različnosti obeh kultur tvega znižanje komunikativnosti. Položaj reši tako, da jedro smislov v podobah in del njegove idiomatične realizacije ohrani, del pa transformira v idiomatski kod sprejemanje literature. V prevodu poezije ne gre le za spremembo jezika, ampak tudi za spremembo idiomatike podob. (Miko)

9. 4. Prevajanje je bitka z besedami z namenom, da jih prestavimo v tuj idiom, sentiment, mišljenje in zvočno podobo, ki je ni v jeziku originala (Chateaubriant)

9. 5. Termin barva se nanaša na razločevalne lastnosti, značilnosti dobe, dežele, civilizacije, meri na semiološke sisteme originala. Da bi prišla ta barva čim bolj do izraza, se uporablja tuje besede, arhaizme, dialektizme (vendar je to kočljiva zadeva).

Možno je prevajanje na dveh nivojih. Za primer naj bo Merimejev prevod Maglanovicjevih balad. Prevajal je besedo za besedo, zraven pa dodal kritične beležke, v katerih je razložil bralcu pomen. To je eden vprašljivih načinov ohranjanja lokalne barve.

Leconte de Lisle je v prevodu Hlijade skušal ohraniti zaradi literarne natančnosti način mišljenja, govorjenja, življenja starih Grkov. (Potet)

9. 6. Nemalo klasičnih prevodov obstaja, ki ne zastarajo, čeprav se pojavijo poleg novejši odlični. (Horalek)

Prevod lahko zastara, original ne. (Meschonnic)

Literatura:

Jiri Levy: Umeni prekladu, Praga 1963
Karel Horalek: Prispěvky k teorii prekladu, Praga 1973
Anton Popovič: Umelecky preklad v ČSSR, Bratislava 1974 Statut znanosti o prevajanju, Prostor in čas, št. 10–11–12, 1974
Josef Hrabak: Uvod do teorie verše, Praga 1976
Darko Dolinar: Vprašanje o prevajanju v literarni vedi, SR, št. 2–3, 1977
Branko Madžarevič: „Oh, kako lepo se bere, človek bi kar rekel, da je prevod“ (Celine), Sodobnost, št. 2, 1977
Helmut Gipper: Sprachliche und geistige Metamorphosen bei Gedichtübersetzungen, Dusseldorf, 1966
Karl Maurer: Die literarische Übersetzung als Form fremdbestimmter Textkonstitution, Poetica, št. 3–4, 1976
Übersetzen (Vorträge und Beiträge vom Internationalen Kongress literarischer Übersetzer in Hamburg 1965) (Gyorgy Rado, Dieter E. Zimmer, Jiri Levy, Richard Friedenthal)

Henri Meschonnic: Pour la poetique II (Poetique de la Traduction), Gallimard 1973

M. Potet: Couleur locale: theme et version, RLX, 1–3, 1975 Lilian R. Furst: Stefan George's Die Blumen des Bosen – a problem fo translation, RLC 4–6, 1974

Andre Lefevre: the Translation of Poetry: Some Observations and a Model, Comparative Literature Studies, št. 4, 1975

Shomo Elbaz: Traduction litterale ou litteraire? CLS, št. 1, 1974

NIVES VIDRIH

ANDREJ DRAPAL

DRUGAM POJDIMO

PREDSTAVE JE KONEC
(Ob knjigi Bojana Štiha „Pridite, predstava je“)

„Umetnost ni poklic“, pravi nekdanji ravnatelj, upravnik in umetniški vodja SNG Ljubljana, SLG Celje in MGL Ljubljana.

„Gledališka umetnost se ne bi smela omejevati na uradniški sedemurni delavnik,“ pravi ravnatelj in umetniški vodja mariborske drame.

Bojan Štih v svoji novi knjigi „Pridite, predstava je“, izšli v Knjižnici MGL, zgornji izjavi praktično uporablja v smislu, da tudi esejistično – dramaturška knjiga na neki način ohranja dramsko tragičnost kot svojo globalno strukturo.

Delo ima tri dejanja, vsako ustreza eni od postojank Štihove ježe skozi slovenske gledališke hiše. Zasnovo in zaplet predstavlja obdobje 1961/1969 v SNG Ljubljana. Glavni in, kot se bo izkazalo, tudi tragični junak Bojan Štih tedaj na najrazličnejše načine buri slovensko javnost in predvsem svoje stanovske kolege, z napadi na gledališko institucionalnost, njeno uradniško togost, umetniško konservativnost, samozadovoljnost in neustvarjalnost. Z drugimi besedami: prvi mož neke institucije „slepo“ spodbokopa temelje svojega položaja – institucijo. Njegovi napori so tako temeljiti, da nastopi kriza, vrh dramskega loka že ob koncu prvega dejanja, leta 1969, v znani slovenski gledališki krizi.

Drama se prevesi v drugo dejanje, ko je Štih upravnik SLG Celje – od leta 1970 do 1974. Junak je izgnan, a še dovolj pri močeh, da z varne razdalje napada ljubljansko gledališko metropolo. Zdaj se šele razkriva gnilo ozadje krize. Spopadi so še ostrejši, Štihove kritike še ostreje izražene.

V tretjem dejanju sledi presenetljiv razplet. Leta 1974 povabijo junaka nazaj v Ljubljano – v „Mestno gledališče“. Junak se nepriznava, „pomiri“ z okoljem in okolje z njim. Prej žolčne in kritične izgovore zamenjajo sedaj nagrobni govori kolegom – Bojanu Stupici, Igorju Pretnarju. Spremljanje smrti postane simbolj umiranja knjige – ugašanja junakove napadalne moči.

Umiranje neke drame, neke določene oblike gledališča?

Štihovo delo je kompilacija esejev, člankov, dramaturških listkov in izjav od leta 1962 do 1977. Posamezni prispevki so v svojem času služili tako različnim ciljem, da večina od njih predstavlja, po časovnem principu povezanem nasledju, le nepovezane drobe. Značilno je, da to heterogeno maso zastopajo predvsem dramaturški listki in tisti članki, ki ostajajo na ravni splošnosti in manjše ostrine. Strokovno so dramaturški listki sicer večkrat prav zanimive opazke o posameznih dramskih delih in predstavah, jih pa vsekakor zasenčijo ostali članki, predvsem eseji in izjave, ki z neposrednim odzivom na svojo sodobnost tvorijo časovno zaključen in relativno povezan prikaz peripetij v slovenskem teatru. In ko razmišljam o tej knjigi, razmišljam predvsem o teh slednjih, v katerih se kritika stanja prepleta z vizijo „novega“, ustvarjalnega gledališča.

Pa kdo poroča: Kako morejo biti bolj zanimivi članki, ki se aktualistično ubadajo s problemi, ki so zgodovinsko vezani na že minulo obdobje? Ta pripomba bi veljala, če bi bilo to „minulo obdobje“ danes preseženo – pa ni. Ir, ker se danes v naših gledališčih pojavljajo skoraj isti problemi kot pred petimi in več leti, ti članki nikakor niso samo kronika preteklosti.

Z eno besedo se da Štihovo kritiko in vizijo označiti kot težnjo po ljudskem gledališču. Ljudsko gledališče mu pomeni obujanje prakse renesančnega gledališča in commedie dell'arte. To pa seveda ne na način ljudske veseloigre, načelnega ugajanja gledalcem. Štih tu uporablja misel Izidorja Cankarja,

da se mora ljudstvo približati umetniku, ne pa umetnik ponižati k ljudstvu.

Gledališče ni tovarna in umetnost se ne more ustvarjati v sedemurnem delavniku. Iz gledališč je treba izgnati duh socialne varnosti, dosmrtnih angažmajev in podobnih ugodnosti, katerih edini rezultat je, da uspravajo predpogo vsakega umetniškega ustvarjanja – kritičnost in prizadetost. Predvsem pa je treba stopiti iz tradicije literarnega gledališča, ki še vedno obkrožuje naše odre. Vzrok za tako zakoreninjenost le-tega, bistroumno najde v tradiciji slovenskih čitalnic kot oblike, ki je sicer bistveno pripomogla pri graditvi slovenske narodne zavesti, hkrati pa na minimum zreducirala bistveno značilnost gledališča – gledanje.

Vse te želje in kritike v svoji osnovni misli docela pravilne in ustrezne, veljajo slovenskim gledališkim hišam. To pomeni, da naj bi te hiše postala ljudska gledališča. Na to kažejo tudi Štihova prizadevanja v SLG Celje in zdaj v mariborski drami. Tu pa se mi zastavlja ključno vprašanje:

Ali je gledališka institucija sposobna ustvariti ljudsko gledališče?

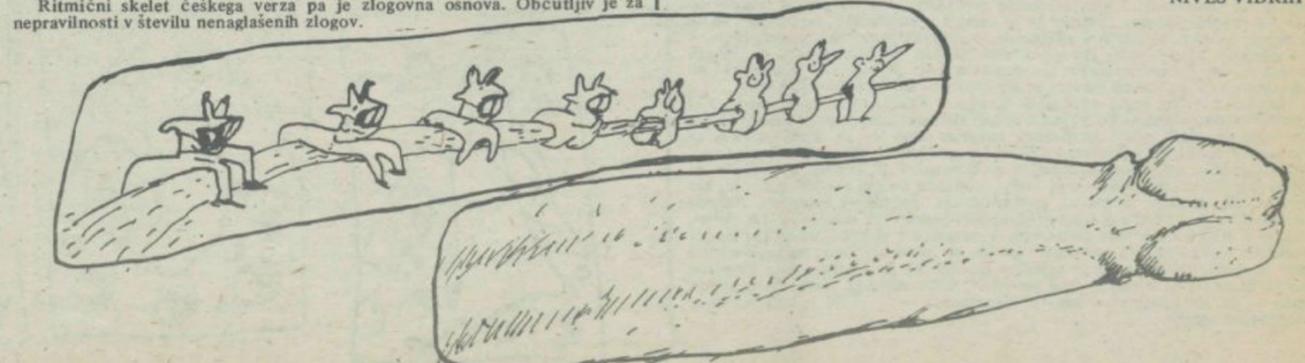
Gledališče kot oblika komunikacije ne more biti zaprto v institucionalno shemo. To se vidi pravzaprav tudi iz Štihove osebene drame in iz rezultata pričujoče knjige. Junak, povzročitelj globoke krize slovenske gledališke institucije, pravzaprav v vseh letih bičanja njenih dekadentnih principov ostaja v njenem okrilju. Na zadnji postaji, nekaj sto metrov stran od kraja, kjer je pred desetletjem začel boj z nožem, odlaga tega v vitrino, med ostale zgodovinske primerke.

Tragedija junakove drame je torej v njegovi nedosednosti – v tem, da ni spregledal, da institucija zaradi svojih temeljnih značilnosti ni sposobna sprejeti njegovih vizij, imenovanih ljudsko gledališče. Junak ostaja na ravni sindikalizma: spremeni obstoječe na bolje, ne upa pa si radikalno (revolucionarno) zahtevati: ukiniti obstoječe in ustvariti novo oziroma vsaj: ustvariti novo izven institucije. Če je že lahko bistrovidno ugotovil, da je literarno gledališče kot produkt buržuazno-meščanske družbe pravzaprav čitalnica in ne gledališče, zakaj ni te ugotovitve prenesel tudi na institucijo? Kajti tudi gledališka hiša kot institucija je avtorski produkt iste meščanske družbe in je torej povsem iluzorno misliti, da bo institucionalni radnik, kot nova oblika kapitalističnega buržuja unikal strukture, ki bistveno določajo institucijo kot prostor, v katerem ima z relativno malo napora zagotovljeno dosmrtno socialno varnost. Ne. Gledališka institucija je pač bila in bo tisti prostor, kjer se kruha sitim državljanom deli igre Se pravi, kjer ustvarjalci in gledalci z zavajenimi trebuščki molče in zadovoljno strmijo drug v drugega.

Ljudsko gledališče kot prostor resnične komunikacije je torej treba iskati zunaj okamenelih gledaliških hiš. Danes, ko je Pekarna že nepreklicno povezana z zgodovino in je tudi Glej (ravno av. pravem času) pogorel, resnično obstaja prazen prostor za neuniformirane (mlade) skupine. To bi lahko bila skupina Gledališča pred razpadom. Možnosti se ponujajo s projekti v okviru SKUC-a.

Ostane pa, da Štihovo donkihništvo ponuja ideje, ki bi jih bilo treba nujno upoštevati v boju za novo gledališče. (Če ta boj ploh obstaja???) Mnoge njegove misli so vredne premisleka in ena od njih naj mi služi kot paradni zaključek tega zapisa:

„Odpor vladajočih struktur je enak ostrini novih idej.“

H.G. GADAMER UMETNOST IN POSNEMANJE

Kaj pomeni moderna brezpredmetna umetnost? Imajo stari estetski pojmi, s katerimi smo bili vajeni razumeti bistvo umetnosti, sploh še kakšno veljavo? Moderna umetnost s svojimi odličnimi zastopniki posebno jasno zavrača pričakovane poudare, s katerimi se obračamo nanjo. Gre za izrazito šokantnost, ki izhaja iz takšne umetnosti. Kaj se je zgodilo? Katera nova, katere dosedanja pričakovanja in tradicije prekrajajoče mnenje slikarja, katere domneve so pred nami?

Veliko je dvomljivcev, ki imajo „abstraktno“ slikarstvo za modo in za njen supeh dolžijo trgovino z umetnostjo. Vendar že pogled na sosednje umetnosti kaže, da je problem globlji. Gre v resnici za revolucijo moderne umetnosti, ki se je začela kmalu po prvi vojni. Sočasno je nastala tudi t. i. atonalna glasba, ki v svojem pojmu vsebuje nekaj paradoksalnosti kot brezpredmetno slikarstvo. V tem času se je začelo tudi ukinjanje najvnege pripovednika – pomislimo samo na Prousta in Joyce – ki je kot božje oko navzoč v skrivaj odigravajočih se dogodkih in jim daje epski izraz. Nov ton prihaja v lirsko pesem, moti razumljivi melodični tok in naposled preskusa čisto nova oblikovna načela. Podobno se dogajata v gledališču, morda tam še najmanj, toda nedvomno tudi tam, predvsem z odvrcaanjem od iluzionističnega naturalističnega odra in psihologije in končno z zavestnim prelomom z odrskim mikom v t. i. epskem gledališču.

Seveda ne pomeni, da za razumevanje revolucionarnega poteka moderne slikarstva zadostuje pogled na sosednje umetnosti, saj dela vtis samovoljne in eksperimentiranja. Eksperimentalna vaja, pravzaprav metodološkega izvora, kakor jo poznamo iz naravoslovnih znanosti, je nekaj povsem drugega. Tu pa je eksperiment vprašanje, ki je na umetniški način zastavljeno naravi, da bi s tem razodelo njeno skrivnost. V slikarstvu ne gre za eksperiment, ki naj bi razkril, kar je treba vedeti, ampak mu zadostujejo njegovi izidi. Je le to, kar se razode. Kako naj se miselno znajdemo pred umetnostjo, ki vračva vse razumske možnosti tradicionalnega načina?

Predvsem velja, da umetnikove samointerpretacije ne gre jemati preveč zares. Ta zahteva ne govori proti umetnikom, ampak njim v prid, pomeni, da morajo upodabljati umetniško. Če bi znali svoje želje izraziti z besedami, ne bi bilo treba ne upodabljati ne oblikovati. Prav tako je neizogibno, da splošni komunikativni element – jezik – ki nas nosi in drži človeško skupnost, vedno znova motivira – komunikativno potrebo umetnikov, da bi se izražali z besedami, se razložili in pojasnili v razumljivih besedah. V resnici pri tem umetniki postanejo odvisni od tistih – in to ni nič nenavadnega – katerih delo je razlaganje, od estetikov, vseh mogočih piscev o umetnosti in od filozofov. Če kot dokaz o povezavi filozofije in nove umetnosti navedemo znamenito in tehtno Kahnweilerjevo knjigo o Juanu Gris – in Kahnweiler je pristna sodobna priča – s tem ne priznamo, da tudi v tem primeru Minervina sova začenja svoj let šele zvečer: gre za razlagalstvo, ne pa za ustvarjalno inspiracijo, ki je potrjena v Kahnweilerjevi rahločutni predstavitvi. Menim, da je podobno z literaturo o umetnosti na sploh, zlasti z nenehnimi samointerpretacijami velikih slikarjev našega časa. Namesto da bi izhajal iz poskusov samointerpretiranja in sodobnih razlag, ki se ob vladajočih doktrinah ne zavajajo svoje pristranosti, bi se rad z metodološko zavestjo ozrl po veliki tradiciji estetske pojmovne tvornosti, kakor se nam kaže v miselnih dosežkih filozofije, in ji prisluhnil, kako se postavlja nasproti novi obliki podobe in kaj ima ob tem povedati.

To premišljevanje bi želel opraviti v dvojnem troskoku, pri čemer bom kot samoumevno in vsem skupno najprej obravnaval splošno mnenje, ne da bi soglašal z njegovim izvorom in izkaznico, nato pa povprašal filozofe z najbolj dozorili estetskimi teorijami za razlago skrivnosti modernega slikarstva.

Prvi izmed treh pojmov, s katerimi se skušamo približati problemu modernega slikarstva, je posnemanje, pojem, ki ga je mogoče jemati tako široko, da, kot bomo videli, na koncu se vedno ohranja resnico. Ta pojem antičnega izvora je doživel svoj estetski in umetnostno-politični razcvet v času francoskega klasicizma 17. in zgodnjega 18. stoletja in je od tedaj vplival na nemški klasicizem. Navzgor se je tako na učenje o umetnosti kot na posnemanje narave. Ta učni stavek antične tradicije je zdaj očitno povezan z normativnimi predstavami, kot npr. da k sleherni umetniški vaji sodi tudi legitimno pričakovanje verjetnega. Zahteva, da se umetnost ne sme pregrešiti nad zakonom verjetnosti, prepričanje, da v dokončanem umetniškem delu stopajo pred naše duhovne oči podobe narave v svoji najčistejši podobi, vere v idealizirajočo moč umetnosti, ki podeljuje naravi njeno resnično popolnost, so znane predstave, s katerimi je zajet pojem „posnemanje narave.“ Pri tem izključujem trivialno teorijo skrajnega naturalizma, ker meni, da je že gola podobnost naravi smisel umetnosti. Tega nikakor ni v obsejni tradiciji pojma posnemanje.

Vendar se zdi pojem mimesis za moderno umetnost nezadosten. Pogled v zgodovino estetskih teorij uči, da se je proti pojmu posnemanja v 18. stoletju uveljavil drug, nov in zmagovit pojem: pojem izraza. Viden je predvsem v estetiki glasbe, kar gotovo ni naključje. Glasba je namreč umetnostna zvrst, v kateri je pojem posnemanje najmanj jasen in v svojem območju največkrat omejen. V estetiki glasbe 18. stoletja se je tako pojavil pojem izraz, ki je kasneje v 19. in 20. stoletju nedvomno obvladal estetsko vrednost. Izrazna moč in izrazna izrazna pristnost slike sta potrdilo njene umetniške izpovedi. Tako meni splošno mnenje, četudi se ne more upreti bojazljivemu vprašanju, kaj je klic, saj ima prodorno izrazno moč, katere umetniška nepristranost gotovo ni nasprotna subjektivni pristni občutljivosti ustvarjalca kiča ali njegovega porabnika. Spričo oblikovne razbitosti, s katero nas je obdarila moderna, ki ne predstavlja idealizirane naravne podobe in nikakršne ekspresivno izpraznjene notranjosti slikovne vsebine, se zdi, da odzoveva posnemanje in izraz.

Ponuja se tretji pojem: pojem znaka in znakovni jezik. Tudi ta ima imenitno zgodovino. Pomislimo le, da se je umetnost v zgodnjem krščanstvu kazala za pisanje in branje nevešč kot bi bila pauperum, kot predstava in praznik svetih zgodb in božjega oznanila. Razbrati je mogoče sled znanih dogodkov. Zdi se, da podobno razbiranje zahtevajo tudi moderne podobe, seveda ne podobe, ampak znaki, kot pri branju kakega spisa. Znaki te pisave pravzaprav kljub vsej moji abstraktnosti niso kot črke. Vendar obstaja neki odgovor. Iznajdba znakovne pisave, ki stori nemogoče možno v abstraktnih posameznostih, ponujajočih se v racionalizirani kombinatoriki – ortografiji – bi rada fiksirala vse, kar se poraja človeškemu duhu in je tako gotovo eden največjih revolucionarnih dosežkov človeške kulture. Nekaj tega pri našem načinu gledanja slik, je že davno prešlo. Tako „beremo“ vsako podobo od leve zgoraj proti desni spodaj, in kot je znano, vodi zrcalna podoba od desne in leve k posebnemu kompozicijskemu neramju in razbitju, kar je, kot je pokazal Heinrich Wölfflin mogoče doseči z modernimi tehničnimi reprodukcijami sredstvi. Zdi se, da je prešlo v način slikarske pisave še dosti več iz teh pisnih in bralnih navad, ko poskušamo brati moderne slike. Ne gledamo jih več kot posnetek, ki bi dopuščal pomensko enoten, prepoznaven pogled. S slikovnimi znaki in potezami pisave je v teh podobah zgolj naznanceno, se pravi postavljeno eno poleg drugega, kar bi moralo biti povzeto eno za drugim in naposled spojeno med seboj. Spominjam se Malevičeve slike Dama v londonskem velemestu, na kateri se lahko razberemo načelo razkrojivne oblike v psihologični varianti. Posamezne vsebine, ki se nanašajo na predstavljeno damo, očitno popolnoma osuplo nad skromnim prometnim vrvežem leta 1907, so nastete kot plima samostojnih vtisov, sočasno zasnovanih v slikovno celoto. Gledalcu, opazovalcu je prepričana sinteza vseh geometrijskih likov, kar poznamo kot splošno oblikovno načelo iz Picassovega in Grisovega Kubističnega stila.

V tem je komaj še kaj prepoznavnega, toda vse prepoznavno je hkrati znova zlit v enotnost podobe, ki se ne staplja več v nazorno in s slikovnim pomenom izrazljivo celoto. Ta slikovna pisava, ki kot kompozicijski drobnopis oblikuje slikovno kompozicijo, je povezana z zanikanjem smisla. Pojem znaka izgubi svoje lastno določilo; in v resnici postaja zaradi teh zahtev berljivost modernih slikovnih pisav vedno bolj nema.

V teh naznačenih estetskih kategorijah je mogoče najti element resničnega stoletja.

Se pravi, da moramo seči nazaj, kajti sleherni pogled nazaj na zgodovinsko naše sedanosti pogloblja zavest o dosegljivih pojmovnih okrajih, ki so še v nas. Spet so tu sedanosti pogloblja zavest o dosegljivih pojmovnih obzorjih, ki so še v nas. Spet so tu Aristotel in naposled Pitagora.

Na Kanta se sklicujem najprej zato, ker nanj ne kažejo le Kahnweiler in vsi tisti estetski in pisci o umetnosti, ki so kot novokantovci spremljali novo slikarstvo, tisti estetski in pisci o umetnosti, ki so kot novokantovci spremljali novo slikarsko revolucijo, kot teorijo brezpredmetnega slikarstva. Izhodišče Kantove estetike je v tem, dokus, ki nekaj presodi za lepo, ni le brezinteresno, ampak tudi nepojmovno dopadanje. Se pravi, da neresočno idealnostpredmeta, če se nam zdi lepa njegova določena predstava. Kant se zato sprašuje, kaj pravzaprav lahko imenujemo lepo določena predstava. Kant se zato sprašuje, kaj pravzaprav lahko imenujemo lepo duševnih moči v svobodno igro med fantaziji in razumom.

Ta svobodna igra naših prepoznanih moči, ta oživetev življenjskih čustev ob pogledu na lepo, kot uči Kant, ni dojetje njegove predmetne vsebine in nikakor ne pomeni predmetnega dela. Kant je to misel dosledno osvetlil najprej na ornamentu. Kje je jasneje prikazano, da ne gre za pojmovno vsebino predstavljenega (četudi ga je mogoče spoznati)? Pomislimo le na nesrečne otroke, ki imajo v spalnicah na tapetah določene, v neskončnost ponavljajoče se predmete (ki spremljajo njihove vročične sanje). Nobenega dvoma ni, da dober ornament ne dopušča česa podobnega. Kar naj bi na dekorativni način krasilo bivalne prostore, ne bi smelo opozarjati nase.

Narobe bi bilo torej razumeti Kantovo Kritiko presodne moči kot ornamentalno estetiko. To ni pravi smisel Kantove umetnostne teorije. Kant ima najprej pred očmi predvsem naravno lepo in se sprašuje, kaj se pravzaprav zgodi, ko naletimo na nekaj lepega. Primer umetniško lepega zanj ni čisti primer estetske problematike. Umetnost je vendar ustvarjena za dopadanje. In umetniško delo je vedno navzoče na intelektualen način, kar pomeni, da vsebuje namesto predstavnega pojmovni moment. Seveda umetnost ne more biti zakonita predstavitev pojmov ali idealov, ki jih visoko cenimo z našim naravnim razumom. V marsičem je tako, da se pri Kantu umetnost legitimira kot umetnost genija, se pravi kot nezavedna, naravno dana sposobnost, ki ustvarja zglede lepo, ne da bi uporabila zavestna pravila in ne da bi umetnik zna povedati, kako ustvarja. Tako tvori pojem genija – in ne „svobodna lepota“ ornamenta – pravi temelj Kantove umetnostne teorije.

Toda prav pojem genija je postal danes sumljiv. Nihče, in še najmanj tisti, ki spremljajo novo umetnost z notranjo zavzetostjo, niso več pripravljani lahkoverno zaupati govoricam o sanjski, mesečni zanesenosti genialnega ustvarjanja. Danes vemo – in menim, da je bilo vedno tako – s kakšno treznostjo in notranjo svetlobo delajo slikarji z barvo in čopičem svoje poskuse in skušnje na platno, toda konec koncev z naporom svojega duha. Torej moramo biti previdni, če želimo Kantovo filozofijo aplicirati neposredno na moderno slikarstvo. Vsem klasicističnim in antiklasicističnim predsodkom navkljub bi želel zdaj na novo spregovoriti glavni priči klasicistične teorije posnemanja, o Aristotelu, da bi nam pomagal premisliti, kaj se je zgodilo v novi umetnosti, kajti nadvse pomembno je pravilno razumeti njegov osnovni pojem mimesis. Da bi to uvideli, moramo najprej ugotoviti, da Aristotel ni razvil nikakršne resnične umetnostne teorije v širšem pomenu besede, še manj pa teorije upodabljalosti umetnosti, čeprav je bilo četrto stoletje, ko je Aristotel oblikoval svoj misel, stoletje grškega slikarstva. Njegovo umetnostno teorijo poznamo v resnici le po njegovi teoriji tragedije, po znanem učenju o katarzi, ko sočutju in strahu sledi očiščenje teh čustev. V tem je skrivnost tragične mimesis. Glede na tragedijo se torej zgodi, da uporabi Aristotel pojem posnemanja, mimesis, ki ga poznamo kot temeljni pojem Platonove kritike umetnosti. Pri Aristotelu pa dobi pozitivni temeljni pomen.

Očitno lahko velja za bistvo pesniške umetnosti umetnosti na sploh, in Aristotel pri tem analogno nameni pogled s strani tudi upodabljalosti umetnosti, zlasti slikarstvu. Kaj meni, rekoč, da je umetnost mimesis, posnemanje? Na to tezo se sklicuje najprej, čes da je v človeku naravni gon po posnemanju in da mu posnemanje zbuja veselje. V tej zvezi bomo izjavo, ki je v moderni zbudila kritiko in odpor, ki pa je pri Aristotelu mišljena zgolj deskriptivno, da je namreč veselje do posnemanja veselje ob spoznanju. Zveza, v kateri je to rečeno, je očitno popolnoma vsakdanja. Aristotel se sklicuje tudi nato, da kaj takega radi počno tudi otroci. Kar zadeva veselje ob prepoznavanju, ga lahko opazujemo v veselju do preoblačanja, posebej pri otrocih. Zadnje vendar ni nič bolj žaljivega kot to, da bi jih ne imeli za tisto, v kar so se preoblekli. Kar je treba pri tem posnemanju prepoznati, nikakor ni otrok, ki se je preoblekel, pač pa dosti bolj tisti, ki ga predstavlja. To je velika vzpodbuda v vsem mimičnem vedenju in predstavljanju. Prepoznavanje izpričuje in potrjuje, da je v mimičnem vedenju nekaj pričujoče, navzoče. Nikakor pa ni smisel mimične predstavitve, da bi v prepoznavanju predstavljenega ugledali stopnjo prispevite in podobnosti z originalom.

Tako bomo seveda v platonistični kritiki umetnosti. i. Umetnost naj bi bila manjvredna zato, ker je za več kot eno stopnjo oddaljena od resnice. Umetnost posnema samo svet predmetnosti. Stvari same pa naj bi bile naključni, omejeni posnetki svojih večnih podob, svojega bistva, idej. Umetnost je torej za tri stopnje oddaljena od resnice, je posnetek posnetka, vedno neizmerno oddaljena od resničnega.

Menim, da je Platonov nauk, na katerega se Aristotel sklicuje z zavestnimi popravki, mišljeno zelo ironično, dialektično. Zeli ga postaviti na lastne noge, kajti nobenega dvoma ni, da je bistvo posnemanja prav v tem, da je mogoče v upodabljanem ugledati upodobljeno. Upodobitev hoče biti tako resnična in prepričljiva, da sploh ne pomislimo, da upodobljeno ni „resnično“. Ne razlikovanje upodobitve od upodobljenega, ampak ne-razlikovanje, identifikacija je način, pri katerem pride do prepoznavanja kot spoznanja resničnega. Kaj je pravzaprav prepoznavanje? Prepoznavanje ne pomeni nekoč že videno stvar videti še enkrat. Gotovo ni prepoznavanje, če nekaj, kar sem že videl ugledam še enkrat, ne da bi opazil, da se stvar nekoč že videl. Prepoznavanje pomeni dosti več, nekaj takega kot prepoznati že videno. V tem „kot“ je vsa uganja. Menim, da se v tem ne skriva čudež spominjanja, kajti kadar koga ali kaj prepoznam, prepoznano ugledam osvobodeno sedanje in nekdanje naključnosti. V prepoznavanju ugledam videno kot trajno, bistveno, cesar ne skalijo več omejene okoliščine enkrat-ugledano-posesstvjuočega in zopet-ugledano-posesstvjuočega. To povzroči prepoznavanje in tako je učinkovito veselje ob posnemanju. Pri

posnemanju postane torej očitno pravo bistvo stvari. Daleč smo od vsakrjne naturalistične teorije, pa tudi od slehernega klasicizma. Posnemanje narave torej ne obsega zaostajanja posnemanja za naravo, ker je zgolj posnemanje. Brez dvoma razumemo najbolje, kaj misli Aristotel, če pomislimo na to, kar tudi sami imenujemo mimično. Kje srečamo mimično v umetnosti, kje je mimična umetnost? Seveda predvsem v gledališču! Vendar ne samo tam. Takšne stvari, kot je prepoznavanje lutk, doživimo ob vsakem ljudskem prazniku, npr. ob karnevalu. Takrat se vsakdo veseli prepoznavanja predstavljenega. Samo po sebi je razumljivo, da imajo religiozno romanje, prenašanje nabožnih podob ali simbolov isto mimično sestavino. Mimično je torej neposredna navzočnost, bodisi v praznični ali v profani zvezi.

V prepoznavanju pa je še nekaj več. Ne postane vidno samo „splošno“, takorekoč večna podoba, očiščena naključnosti srečanja. Gre tudi za to, da v nekem smislu prepoznamo samega sebe. Vse prepoznavanje je skušnja stopnjujoče zaupnosti in vse naše skušnje s svetom so na koncu koncev oblike, v katerih gradimo zaupnost s svetom. Umetnost, kakršna naj tudi vedno bo – zdi se, da Aristotelov nauk to pove – je način prepoznavanja, prek katerega se pogloblja samospoznanje in s tem zaupnost s svetom.

Toda znova se osuplo sprašujemo, kaj lahko k temu samospoznanju v zaupnem svetu prispeva moderno slikarstvo? Prepoznavanje v Aristotelovem smislu ima za predpostavko združujočo tradicijo, kjer se vsi razumejo in srečujejo samega sebe. Za grško misel je to mitos, skupna vsebina umetniške predstavitve, katere prepoznanje pogloblja našo zaupnost s svetom in z nase lastno eksistenco, pa četudi v strahu in sočutju. Spoznanje „To si ti“, ki se odigra pred našimi očmi v grozovitih dogodkih grškega gledališča, to samospoznanje v prepoznavanju je izviralo iz celotnega sveta grškega religioznega izročila, iz nebesnih bogov in junakov pripovedi in prek izvedbe njihovega sedanjega dneva, iz njihove mitično-heroične preteklosti. Kaj to pomeni za nas? Ne smemo si prikrivati, da je tudi krščanska umetnost izgubila svojo mitično moč pred 150 leti. Ne šele revolucija modernega slikarstva, ampak prav konec zadnjega velikega evropskega stila – baroka – je prinesel resnični konec, konec naravne upodobljivosti zahodnoevropskega izročila, njene humanistične dediščine, kot je krščansko izročilo. Seveda tudi moderni opazovalec prepozna predmet teh podob – dokler se ve za to dediščino. Celotno v mnogih modernih slikah ostane nekaj prepoznavnega, četudi je prepoznavno in razumljivo le fragmentarno, in ne več v nadvse pomembnih zgodbah. Zdi se, da do te mere v starem pojmu mimesis se ostane nekaj resnice. Celotno v stroju moderne slike, v pomenskih elementih, v neznanem, lebdječih še vedno stitimo zadnji ostanek zaupnosti in možnost delnega prepoznavanja. Toda, ali je to res? Naj vzamemo besedo nazaj in spoznamo, da resnična podoba pred nami ne bo razumljena, če jo bomo v njenem čisto predmetnem odlikovanju? Kakšen je jezik, ki ga govori moderne podobe? Jezik, ki v svojih potezah za trenutek zasije v smiselni razvidnosti, takoj zatem pa spet ugasne, postane nerazumljiv. V jeziku teh podob se zdi, da je manj izpovedi kot smiselnih odklonov. Posnemanje in prepoznavanje se razcepija in ostanemo brez moči.

Toda, morda je mogoče mimesis in z njo dano spoznanje dojeti še v nekem splošnejšem pomenu; in tako se ob poskusu, da bi v gletje zaobseženem pojmu mimesis našel ključ tudi za moderno umetnost, obračam od Aristotela še korak nazaj, k Pitagori; seveda ne k Pitagori kot zgodovinski osebnosti, katerega nauk bi komajda lahko rekonstruirali, saj sodi njegov nauk med najbolj sporne, kar jih je. Da pa bi prišli na pravo pot, zadostuje nekaj dejstev, o katerih ni mogoče dvomiti.

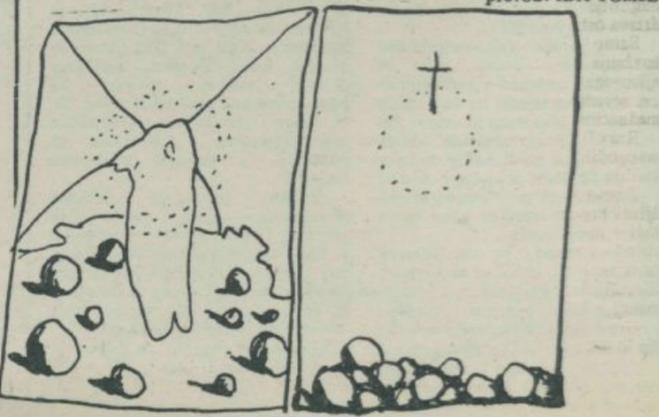
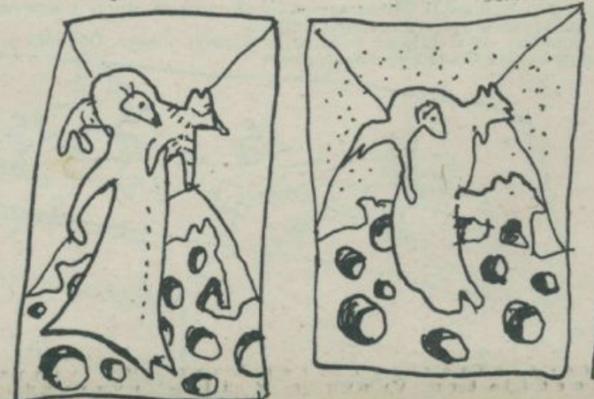
Sem sodi Aristotelova misel, da naj bi bil Platon s svojim naukom o udeležitvi stvari v idejah le spremenil besedo za nekaj, kar naj bi bili učili že pitagorejci, in sicer da naj bi bile stvari posnemanja, mimesis. Zveza nam pove, kaj je mišljeno s posnemanjem, kajti očitno gre za posnemanje, ki je v tem, da se vesolje naš nebesni obok in prav tako slisne tonske harmonije na ljudovotvili način prikazujejo v številčnih razmerjih, se pravi v razmerjih sodih števil. Dolžine strani so med seboj v določenih razmerjih in celo človek brez poslušave, da gre za natančnost, ki ima v sebi nekaj magičnega. V resnici je tako, kot bi ta čista intervalna razmerja nastajala sami po sebi, kot bi toni ob glasovih instrumentov hrepeneli prav po tem, da bi dospeli v svojo lastno resničnost in bi bili čisto navzoči šele, ko bi izvenel čisti interval. Vendar smo se v primeru s Platonom ob Aristotelu naučili: mimesis ni hrepenenje, ampak njegovo uresničenje. V njem je čudež urejenosti, ki ga imenujemo „kozmos“. Takšen pomen mimesis, od posnemanja in prepoznavanja v posnemanje, se zdi dovolj, da bi z njeno pomočjo bolje razumeli pojav moderne umetnosti.

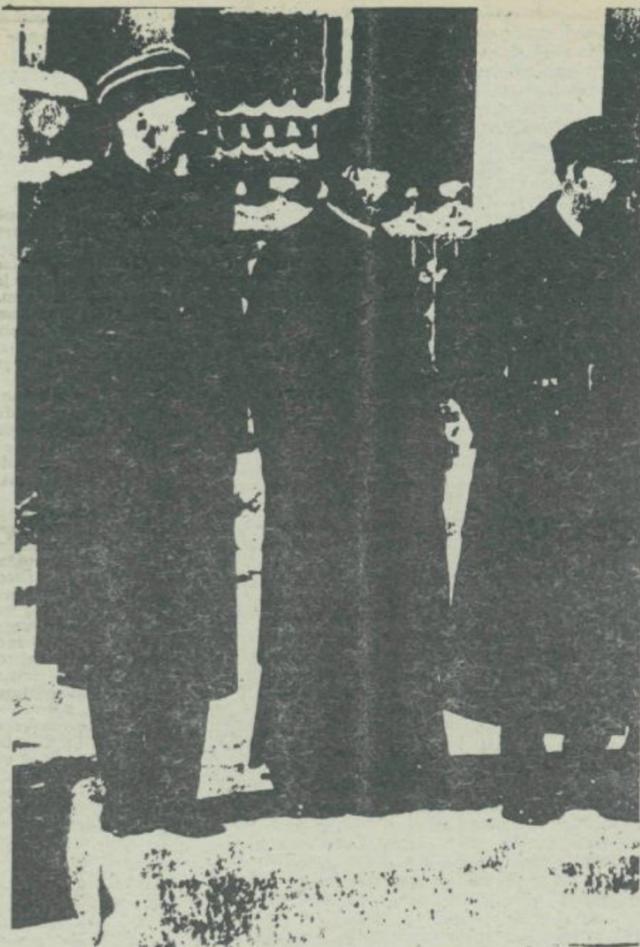
Kaj je po pitagorejskem nauku to posneto? Števila in razmerja med njimi, so rekli pitagorejci. Toda kaj je število in kaj je razmerje med števil? Brez dvoma ne gre za kaj vidnega, ampak le za duhovno dojemljivo odnoscno, ki je položena v bistvo števil. In kar se izpolni v vidnem z obstojem čistih števil, imenovanih mimesis, ni urejenost tonov, glasba. Po pitagorejskem nauku gre namreč za nam znano osupljivo urejenost nebesnega svoda. Ne oziraje se na nered planetov, ki ne krožijo okrog Zemlje po pravilnih krožnicah, uvidimo, da se vse nenehno vrača v vedno istem redu. Ob teh dveh skušnjah urejenosti, zvoku tonov in glasbi nebesnih sfer nastopi zdaj kot tretja urejenost duše: morda tudi to je prava staropitagorejska misel: glasba sodi h kultu in pomaga pri „očiščenju“ duše. Pravila očiščenja in nauk o preseljevanju duš sodijo vsakogar skupaj. Obstaja torej troje manifestacij urejenosti, ki so vsebovane v tem najstarejšem pojmu posnemanja: svetovni red, glasbeni red in urejenost duše, kaj tedaj pomeni, da se ta urejenost opira na mimesis števil, na posnemanje števil? Samo to, da so števila in čista številčna razmerja resnično teh pojavov. Ne, da vse teži k številski točnosti, ampak da ima svoj obstoj v tej številski urejenosti. Na njej temelji vsa urejenost. Platon je utemeljil red človeškega sveta v polisu na obstoju in ohranitvi muzikalnega reda tonskih načinov.

Tu bi želel navezati na vprašanje, ali ne gre tudi v vsej umetnosti – še posebej v njenih zunanjih ekstravagancah – za skušnjo urejenosti. Red, ki ga doživljamo v moderni umetnosti, seveda nima nobene podobnosti z velikimi vzori naravnega reda in zgradbe sveta. Tudi ne odseva več v mitičnih vsebinah razložene človeške skušnje ali pa v zaupnih in ljubečih prikazih stvari utelešenega sveta. Vse to je v zatonu. Živimo v modernem industrijskem svetu, ki ni odrinil na rob našega bivanja le vidnih ritualnih in kulturnih oblik, ampak je porušil še dosti več kot stvar samo. V tej trditvi niso več obtožena mnenja kakega laudator temporis acti, ampak je izpoved o resničnosti, ki nas obkroža in ki jo moramo sprejeti če smo normalni. Vendar velja za to resničnost: ni več stvari, s katero bi se družili. Vsaka je del, ki ga je mogoče poljubno pogosto kupiti, ker je poljubno pogosto izdelana, dokler se ne izteče proizvodnja tega modela. Takšna je moderna proizvodnja in moderna poraba. Dejstvo je, da te „stvari“ proizvajajo le v serijski proizvodnji, da jih razprodajajo ob veliki ponudbi in da jih zavrzemo, ko so neuporabne. Vendar nam skušnja stvari ne ostane. Nič pričujoče ga ni več v njih, kar bi lahko odtegnilo nadomestljivost, nobenega koščka življenja ali zgodovinskega delca. Takšen je moderni svet. Kdo izmed mislečih lahko pričakuje, da se v naši upodabljalosti umetnosti stvari, ki niso več resnične, ki nas ne obdajajo več in nam nič ne pomenijo, vendarle ponujajo v prepoznavanju, kot da bi z njimi znova vzpostavili zaupnost s svetom? Topa ne pomeni, da tudi moderno slikarstvo in kiparstvo prav zato, ker ne posnemata neke minule zaupnosti – o arhitekturi bi bilo v tej zvezi mogoče dosti reči – ustvarjata podobe, ki so v sebi obstojne in nenadomestljive. Sleherno umetniško delo je nekaj takega, kar je bila prej stvar, v katere biti je vsa žarela in se potrjevala urejenost, morda ne urejenost, ki bi je vsebinsko ne bilo mogoče primerjati z našimi predstavami o redu, ki je nekoč združil zaupne stvari z zaupnim svetom, ampak je v njem nenehno nov in moči poln delež urejajoče duhovne energije.

Zato je končno povsem vseeno, če slikar ali kipar ustvarja predmetno ali brezpredmetno. Zanimivo je le to, ali najdemo v tem duhovno urejajočo moč ali če nas spominja tako ali drugačna vsebina na našo izobrazbo ali na tega ali onega umetnika, kajti to so v resnici ugovori proti umetniški vrednosti kakega dela. Toda kolikor se delo s tem, kar predstavlja ali kakor se predstavlja, dviga v novo obliko, k novemu majhnemu kozmosu, k novi enotnosti v sebi napetega, zedinjenega in v sebi urejenega, je umetnost, pa naj pri tem prihajajo do izraza naša vednost, zaupne oblike nase okolice ali povsem nemo in hkrati praznaupno čistih pitagorejskih oblikovnih in barvnih harmonij. In zato bi rad predlagal univerzalno estetsko kategorijo, ki bi obsegala na začetku razvite kategorije izraz, posnemanje in znak in jo navezal na najstarejši pojem mimesis, s katerega predstavitvijo ni bilo mišljeno nič drugega kot red. Potrditev reda se zdi vedno veljavna, kolikor sleherno delo umetnosti, tudi v našem vedno bolj uniformirajočem in v serialno spreminjajočem se svetu, potrjuje duhovno moč urejenosti, ki govori resnico našega sveta. V izdelku umetnosti se kot primer godi tisto, kar vsi počnemo, medtem ko smo tu: trajna graditev sveta. Stoji sredi razpadajočega sveta navad in zaupnosti kot zastavitev reda, in morda povijajo vse ohranitvene in varovalne moči, ki jih nosi človeška kultura v tem, kar stopa pred nas v delu umetnikov in v skušnji umetnosti: da vedno znova urejamo to, kar razpada.

prevod: IDA TOMŠE

J. METZGER - ZNANOST POTREBUJE SVOBODO, NE PA "KONTOLE".

Ne glede na znanost kot na čudežno zdravilo vseh družbenih boleti ali pa kot na njihov poglavitni vzrok, gospodujoča ideologija z vsemi svojimi obziri raztaplja napredek znanosti v družbenih oblikah. Dialektični um, ki proučuje dejansko v njegovem razvoju, pa znanstveno raziskovanje postavlja ob bok celotnemu „napredku“ družbe in hkrati ugotavlja njegove zveze med nasprotji in protislovji, ki ga pogojujejo.

Veliko znanstvenikov izraža in razglasa sponse, ki jih ovirajo pri njihovem delu. Le-te so seveda posledica dejanske politične oblasti. S tega stališča je pomenljiv apel, ki ga je podpisala množica znanstvenikov in se znaša nad pičilimi finančnimi sredstvi, ki vodijo znanost v brezpomembno „intelektualno brkljanje“, in na drugi strani nad samim načinom financiranja znanosti: avtoritarne postopke in pa grabežljivost raznih mednarodnih podjetij v vodilnih področjih tehnologije in industrije te dežele.

Vsak stavek tega apela bi lahko podkrepili s primeri iz dejanske prakse znanosti. Namreč: stagnacija državnega proračuna, odtegotvanje že tako pičilih sredstev nekaterim vejam znanosti, avtoritarne „dirigiranje“ kemijskega raziskovanja pod okriljem kakšnega velikana, kot na primer Rhone-Paulenc, vdiranje naftnih trustov v inštitut Pasteur, razne „hitrokorke substitucije“, ko znanstvenike predstavljajo kakšni izrojeni sveti poklicniki tehnokratov, ki s svojim blebetanjem „od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol“ kalijo že tako umazane vode, poskusi likvidacije znanstvenega potenciala pri tako pomembnih vejah kot sta jedrska tehnologija in aeronavtika: teh nekaj primerov je vzeti iz vsakdanje prakse in zatorej ne predstavljajo „nič posebnega“.

Dejanska kriza znanosti torej ne pomeni le zastoj znanstvenega raziskovanja, pač pa tudi, da se le-to ograjuje s plotom birokratizma: pičila finančna sredstva, avtoritarizem, služenje zahtevam velikega kapitala – vse to pa dela vprašljiv seveda sam razvoj znanosti. Vseh teh zavor v razvoju znanosti ne moremo do kraja razkrojiti v njihove ekonomske in politične vzroke. Kriza nosi med drugim tudi moralen in ideloški obraz. Zato smo proti vsem obskurantskim kampanjam, ki krivijo znanost za vse zlo na svetu, pa pri tem ne opazijo, da je to zlo povezano le s kapitalističnimi oblikami uporabe znanosti in izkoriščanjem razvoja tehnologije v represivne namene.

Torej: Kakšna znanost? Za kakšno družbo? To sta poglavitni vprašanja, na kateri je treba poiskati dostojen odgovor.

V svoji zadnji knjigi je Giscard d'Estaing našel primeren izraz za svojo politiko v zvezi z znanostjo: predlaga namreč „kontrolno“ znanosti, „dobesedno „kontrolirati delo znanstvenikov“.

Znanost, kot tudi vsa družba, pa potrebuje svobodo. In da je lahko svobodna, tudi družba potrebuje zaslobodo v znanosti. Izboljšanja položaja znanosti pa ne moremo iskati izven spremembe družbe in s tem dejanske politike, izven razraščanja demokracije in svobode: to pa je socializem v francoskih barvah, za katerega se borimo komunisti.

V socialistični Franciji bosta imela tudi znanost in tehnologija svoj nov družbeni raison d'être, ki ga bodo enakopravno določili vsi člani družbe. Družbeni značaj znanosti se bo lahko tako neomejeno razvil in razrasel. Znanost in tehnologija se bosta vsadili v družbeni razvoj v korist vseh njenih članov.

Pomembno je zagotoviti tudi novo in dinamično ekonomsko rast, ki bo temeljila na napredku znanosti in tehnologije. Obe bosta lahko postali najmočnejši vzvod v napredku celotne družbe.

Razširjanje znanstvenega raziskovanja v povezavi s kulturnim napredkom bo pripeljalo do novih razmer tudi v sami produkciji.

Automatizacija bo lahko zelo dvignila produktivnost družbenega dela in hkrati bolj razumno in ne razpisno usmerjala izkoriščanje naravnih zalog. Tudi pogoji dela se bodo spremenili – delo bo postalo bolj kvalificirano, bolj zanimivo in bolj odgovorno. Umsko in fizično delo se bosta v teh pogojih lažje približala drug drugemu. Znanost bo lahko pomagala tudi pri problemih zdravstvenih služb, kvalitete življenja in prostega časa. Znanost bo svojim razširjanjem znanja o naravi in družbi prispevala tudi pomemben delež k zgodovinski emancipaciji proletariata. Socialistična Francija bo zasnovala svoj razvoj v usmerjanju napredka družbe same, v zagotavljanju svobode, da vsak človek izpolni vse svoje zmožnosti. Francija bo lahko prispevala k splošni rasti znanja, graditvi osnov znanosti, tehnike in gospodarstva in bo lahko tako ohranjala svoj neodvisnost tudi v aktivnem sodelovanju v vseh deželah, ki si to želijo, vendar na osnovi enakosti partnerjev in v duhu, ki ga narekuje nova doba.

Socializem je osvobajanje vseh moči, osvoboditev vseh družbenih potreb v njihovi raznovrstnosti: v celotnem naperjanju družbe k svobodi bo tudi osebojena znanost prispevala svoj delež k razvoju človeka, delavca.

Znanost bo omogočila nova sredstva, ki ne bodo temeljila na meznem delu in izkoriščanju. Omogočala bo podružbljanje produkcijskih sredstev in demokratično planiranje s tem, da bo kazala na nove možnosti razvoja in njihovo praktično uporabo. Odnosi med raziskovanjem in gospodarstvom, med raziskovanjem in šolstvom se bodo tako lahko ugodneje razvijali.

Znanstveno raziskovanje bo lahko prispevalo svoj delež tudi k splošni demokratizaciji družbe: dogovarjanje med znanstveniki in z njimi bo omogočilo uravnotežen razvoj vseh vrst znanja. Tako se bo zmanjšalo tudi nasprotje med fizičnim in umskim delom, s samo demokratizacijo pa bo država ostala orodje v rokah proletariata.

Samo bistvo znanosti kliče po svobodi dela in ustvarjanja, svobodi izražanja in publikacijah znanstvenih del, idej in hipotez, po svobodi njihovega medsebojnega boja, po svobodi povezovanja znanstvenih delavcev, kar seveda predpostavlja njihove proste roke tako na nacionalnem kot na mednarodnem nivoju.

Razvili se bodo lahko novi stiki med znanstveniki in delavci, kar bo omogočilo skladen razvoj znanosti in tehnologije na eni, ter družbene kulture na drugi strani.

Znanost, to je tudi domišljija, soočanje različnih dejstev in hipotez, njihov boj. Družben pomen znanosti torej ni le prakseološki, ampak se skriva tudi v njenem celotnem ustvarjalnem razvoju. Tako si KPF kljub temu, da stalno spremlja in sodeluje pri debatah znanstvenikov, prepoveduje nastopanje a priori in z argumentirani moči. Zato nastopa proti državnim filozofiji tudi v socialistični družbi, pač pa je za enakopravno konfrontacijo mnenj, v kateri bodo seveda sodelovali tudi komunisti.

Gre torej za originalen odgovor na dejanska vprašanja, kot jih narekuje ta čas in sodobne razmere: v tej perspektivi naj se piše tudi skupni program.

PREVOD PO „LA RECHERCHE“
R. P.

UVOD V PRIRODOPIS

Izkušnja nas uči, da je potrebno relativno malo izkustvenih podatkov za postavitev tako obsežnih in informacijsko bogatih kompleksov, kot je naprimer Newtonova mehanika. Dober primer za to trditev je tudi relativnostna teorija ki je nastala o izredno skromnih izkušnjah o svetu skoraj svetlobnih hitrosti.

Mistike, ki bi si upali trditi, da je vsak eksperimentalen podatek odveč, je na srečo po večini že pobralo. Skeptiki, ki v svoji previdnosti verjamejo le temu, kar jim pride v roke in kar po možnosti lahko nesejo v usta, pa tako ali tako nikoli niso bili preveč čislani. Tako se lahko v miru pogovorimo o vlogi izkušnje in spekulacije (sklepanja) v naravoslovju.

Ne gre za to, da bi vsiljevali neko „zlato sredino med skrajnimi stališči“. Treba je spoznati, da je absolutno odklanjanje empirije in ignoriranje vsakršnega razumskega sklepanja ista zabloda – zanikovanje objektivne stvarnosti. Kdor ne verjame v drevesa za svojim hrbtom, je pač zelo podoben onemu, ki ne verjame niti v drevesa, ki jih vidi.

Prvi poskusi, ki so dali podatke o naravnih pojavih, so se morali zgoditi kar sami. Da bi s poskusom razčistili, če je res, različno težka telesa enako hitro padajo, je bilo treba čakati na Galileja, da je vrigel lesen in kamnito kroglo s stolpa v Pisi. Pa še ta ni čisto zagotovo tega storil. Izid poskusa bi bil namreč v nasprotju s tem, kar je sporočil, da se je pri eksperimentu zgodilo.

Njegov miselni poskus, ki naj bi dokazal, da različno težka telesa enako hitro padajo, pa je vse pozornosti vreden. Takole gre: Denimo, da hitreje pada težje telo. Potem mora telo sestavljeno iz lažjega in težjega telesa padati hitreje od obeh svojih delov, ker je težje od njiju. Po drugi strani pa manjši del kompozicije zavira večji del in večji del pospešuje manjšega. Hitrost te kolobocije je torej nekje vmes med hitrostima njenega dela in

delčka, ne, pa smo v paradoksu in svoji začetni predpostavki bi se bilo pametno odreči. Kot kaže, lažja telesa niso počasneje padajoča.

Ta interpretacija Galilejevega razmišljanja je sicer površna, pa je že dosti ilustrativna in zapletena.

Kasneje je bil ta problem formuliran kot vprašanje istovetnosti težke in vztrajne mase. Einstein je problem rešil teoretično. Eotvosov eksperiment se je skladal z Einsteinovo teorijo, vendar ni dal tako kategorične rešitve kot teorija.

Danes velja, da v brezračnem prostoru pada tona zlata z enakim pospeškom kot sto ton platine. Če že obstaja kakšna razlika, je silno majhna – nam zagotavlja Eotvosov eksperiment, Einstein pa je porok, da razlike ni.

Kot šolski primer nam večkrat ponudijo odkritje kakšnega zunanjih planetov. Ko so opazili motnje v gibanju bolj notranjih in v tistem času že znanih, jih je to navedlo na misel, da obstajajo v našem sončnem sistemu planeti, ki jih še nismo opazili, so pa vzrok teh motenj. Ko so ob izračunem času dobro pogledali izračunano mesto, so, glej čudež, opazili nov planet. To naj bi bil triumf Newtonove teorije. Vendar ne gre pozabiti, da je bil po istem premisleku – inženiranem ob motnjah merkurjevega tira – iskan in nikoli najden planet Vulkan, ki bi bil najbolj notranji planet – če bi bil. Ta polom klasične mehanike precej odtehta njen uspeh. Dandanašnji pojasnjuje smešno obnašanje Merkurja splošna teorija relativnosti, ne da bi predpostavljala kakšnega Vulkan. Res pa je tudi, da relativistična teorija gravitacije ni najbolje preverjena. Odstopanja od izračunane je čisto večja, kot se za „pravilno“ teorijo spodobi. Kot kaže zgodovina, se teorije zmeraj slabše držijo. Najnovejši primer je teorija o kvarkih. Vedno več naj bi bilo teh atomov atomov in zmeraj nove lastnosti naj bi imeli, da bi vsi

novi pojavi imeli razlago v teoriji o kvarkih. Stalne in sprotne revizije modernih fizikalnih teorij rušijo prepričanje, da je pogoj za faktičnost kakega pojava „skladanje z osnovnimi zakoni fizike“, kot radi trdijo epigonski verniki znanosti. S tem ne mislim braniti različnih coprnikov, ki krivijo žlice in telepatirajo, pač pa napasti tiste, ki so revolucionarni Einsteinom proti Newtonu in njegovim dogmam, relativistične dogme pa so zanje večna resnica. Vemo, da so ti oportunisti stari kot znanost in njena sramota. Poleg tega imajo permanentno in absolutno večino že od Talesa sem. Ko je Einsteinova žena nekoč povprašala, čemu služi neki teleskop in je dobila odgovor, da z njim ugotavljajo končnost oziroma neskončnost vesolja, je pojasnila, da njenemu možu v tem namene zadostuje hrbtna stran kakšne stare kuverte. Nekdo, ki se je pisal Olbers, pa ni rabil niti kuverte. Preprosto je postavil vprašanje: „Zakaj je ponoči tema, če sije nešteto zvezd? Moralo bi biti svetlo, ko da bi bilo vse nebo sončna ploskev.“ Iz tega bi bil mogoč edinole zaključek, da je vesolje končno.

Vsi vemo, da tako imenovano znanstveno raziskovanje počre veliko denarja, le malokdo pa ve, da rezultati niso bogvekakšni. Na splošno je razširjeno mnenje, da so znanstveniki modrijani in njihovo delo malone čudeži. Resnica je bolj prozaična. Moderno je ugotovljati, da danes živi 90% vseh znanstvenikov, kar jih je kdaj živele. Ob tem velja povedati, da se mednje prištevajo tudi tisti, ki niso dali od sebe najmanjše fige, znajo pa na pamet nekaj knjig ali pa je bil njihov prispevek trivialen. Mnenje, da je bilo vse enostavno že storjeno, je sila razširjen oportunitizem. Švicarsko-naš nobelovec Vladimir Prelog je izjavil, da je danes le rutina, kar je bilo včasih dovolj za Nobelovo nagrado. Torej mu je treba čestitati za njegovo genialnost.

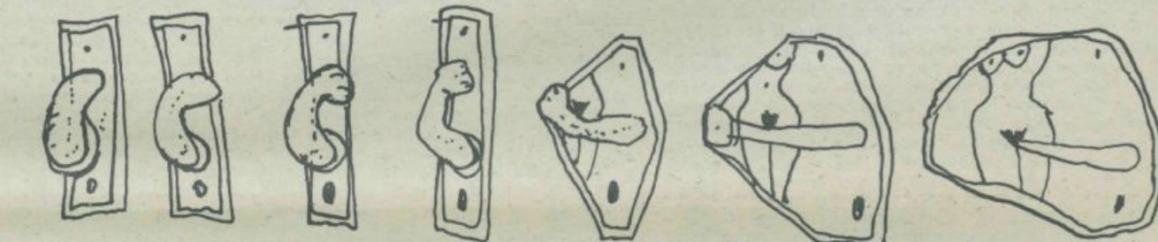
Neka naša druga glava, ki se trenutno nahaja v ZDA, pa je opozorila, da strokovno delo še ni raziskovalno. Dopolnil bi ga samo, da raziskovalno delo še ni znanost. To opaziš, če bereš slovensko revijo Raziskovalce.

Devalviranost prirodoslovnih znanosti pa ni naš, temveč svetovni pojav. Mistifikacija znanstvenih dosežkov, češ da so nerazumljivi običajnim smrtnikom, je odlična finta, ki pripomore k privilegirane položaju teh svečnikov neke „znanosti“.

Eden rezultatov te naše t. l. megaznanosti je razumevanje osnovnih življenjskih procesov. Najprej je življenje rahlo osvetljeno s fizikalne plati. Ugotovljena je bila analogija sistemov. Spoznanje o kemijski niči posebnosti človeškega telesa je že tudi precej staro, vendar temeljnega pomena. Anatomija je bila že stara reč, ko seruma proti steklini še ni bilo, toda to niso nič drugega kot zapisana dejstva. Kasneje je razlaga življenja toliko napredovala, da ta pojem – življenje – ni bil več nedvoumno določljiv.

V sedanjem stanju področje oz. predmet biologije nista definirana. Za vsake vnaprej postavljene kriterije o živosti materije lahko najdemo primer splošno priznane nežive materije, ki bi bila po teh kriterijih živa. Če pa te kriterije preveč poostriamo, nam „izpadejo“ nekatera živa bitja. Na primer: če je živo vse, kar diha kisik, je avto živ, glista pa ne: če je živo vse, kar se razmnožuje, nune: niso žive. Morda bi kdo pripomnil, da pač spadajo med živa bitja zaradi drugih razlogov. Ti „drugi razlogi“ pa tudi ne bi bolje prestali preizkušnje kot sta dihanje in razmnoževanje. Zastarela je definicija znanosti, ki priznava za znanost le tiste znanosti, ki imajo svoj predmet definiran.

se nadaljuje

DRUGI LOMEJSKI SPORAZUM

S prvim novembrom so v Lomeju predstavniki sedemdesetih držav Afrike, karibskega in pacifiškega območja obnovili sporazum o trgovini, medsebojnem gospodarskem sodelovanju in finančni pomoči z EGS. Osrednje glasilo SZDL Delo je temu ne tako nepomembnemu sporazumu odmerilo kratek stolpec na zadnji strani. Toliko, da je informiranosti zadosteno.

Sporazum pa je imel in kot je videti bo še imel daljnosežne posledice v gibanju dežel v razvoju in seveda dežel v gibanju nevroščnih. Omenjene dežele APK (afriško-karibsko-pacifiško področje) so vse dežele v razvoju, kar pomeni, da imajo opraviti z ekonomsko strukturo, v kateri prevladuje primarni sektor – t.j. kmetijstvo, industrija pa je omejena na črpanje surovin. Bežen pogled na zemljevid nam pove, da je v sporazum vključeno domala pol Afrike, večina so to bivše francoske kolonije. Ni čudno, da je bila prav Francija glavni pobudnik tega sporazuma. V času ko se boj za nova tržišča in surovine vedno bolj zaostrojuje, ni tako obrobne pomena, da si je EGS v tekmi z Japonijo in ZDA osvojila Afriko. Opravi imamo s povsem konkretnimi stvarmi, ne le z deklaracijami in smernicami bodočega razvoja.

Prvi sporazum o ekonomskem sodelovanju med trinajdesetimi deželami APK in deveterico je bil podpisani 75. leta za dobo petih let. No, že leto dni pred potekom roka so ga z vzajemno zainteresiranostjo hitro podaljšali.

Oglejmo si obe pogodbeno enakopravni stranki: V deželah EGS živi 258 milijonov ljudi, v deželah APK čez 300 milijonov. Po klasifikaciji OZN pripada 30 držav podpisnic sporazuma v dežele v razvoju (v resnici to pomeni, da gre za najbolj revne dežele na svetu), večina jih spada tudi v kategorijo najbolj prizadetih držav, zaradi dviga cen nafte. Povprečni nacionalni dohodek APK se giblje okrog 130 dolarjev na prebivalca. Več od starih petin izvoza odpade na surovine, pretežno na kmetijske produkte, 85% uvoza predstavljajo finalizirani industrijski izdelki. Geoloških raziskav še niso naredili v nobeni od dežel podpisnic sporazuma, rudna bogastva pa po ocenah strokovnjakov EGS prav gotovo morajo biti. Za deveterico je področje teh dežel zanimivo iz dveh razlogov: kot potencialno tržišče za svoje industrijske izdelke in kot področje za izvoz kapitala. Sporazum o sodelovanju je tako utemeljen s tremi principi:

- 1.) EGS je članicam APK odprla trg za prodajo surovin po zajemčenih svetovnih cenah, ukinila je carine in takse,
- 2.) deželam APK je deveterica zagotovila pokrivanje razlik v ceni surovin zaradi slabše konjunktore ali zaradi slabe letine pri kmetijskih pridelkih,
- 3.) EGS je zagotovila finančno in posebej še industrijsko sodelovanje.

DOSEDANJI REZULTATI

V obdobju 1975–77 se je izvoz dežel APK v EGS povečal za 45%, izvoz EGS v te dežele pa za 55%. Medsebojna trgovinska izmenjava je dosegla 32 milijard dolarjev. V zunanjetrgovinski menjavi EGS do dežel APK udeležene s sedmimi procenti. Od teh 7% odpade več kot polovico na proizvode režima STABEX – fond za stabilizacijo dohodkov od izvoza. V petih letih je EGS predvidela 3,39 milijard Evropskih obračunskih enot finančne pomoči. (Ena evropska obračunska enota je 2,75 marke). Ta finančna pomoč so krediti Evropske investicijske banke. Večinoma gre za ali brez-

plačno pomoč ali pa za kredite po izredno ugodnih odplačilnih pogojih. Ta podatek je sicer videti precej vzpodbuden, v resnici pa je tako, da se v trenutni situaciji deveterici tako pomoč povsem plačala.

STALIŠČA EGS

Nemški zunanji minister Genscher je obrazložil, da je deveterica z doseženimi rezultati lomejskega sporazuma povsem zadovoljna. Za EGS ni v ekonomskem sodelovanju z deželami APK ničesar bazično nepravilnega. Povsem jasno je, da gre za povsem strogo ekonomske tržne razmere. Problem je za deveterico povsem na drugem nivoju. Namreč pri novem sporazumu o carinah in trgovini, zaščiti pred ameriškim in japonskim dumpingom in pri subvencioniranju izvoza. EGS ni in tudi ne bo investiral v gospodarske panoge, ki z njihovega stališča niso perspektivne. Gre za gospodarske panoge, s katerimi proizvodi je evropski trg povsem zasičen. Deveterica si je STABEX (pokrivanje razlik v ceni surovin) lahko privoščila zato, ker je skorajda v celoti odvisna od uvoza, deloma že zagotovljeno. Prav tako je pomemben izvoz kapitala. Povpraševanje po kreditu je na svetovnem trgu izredno nizko, zato je EGS prav z lomejskim sporazumom omogočila privatnemu kapitalu investirati v tretji svet. Kako malo gre deveterici za humanost pove to, da je Velika Britanija hotela deželam APK vsiliti klavzulo o spoštovanju človekovih pravic. Praktično to pomeni, da je hotela deželam v razvoju vsiliti spoštovanje socialne varnosti sprejemljive za Evropo, ne pa za Afriko. Praktično bi to pomenilo, da bi EGS v nasprotjem primeru lahko ukinila finančno pomoč in obvezujoče informacije o novi tehnologiji in razvoju le-te. Dežele APK so taki klavzuli odločno nasprotovale tako da so jo umaknili iz programa.

STALIŠČA DEŽEL APK

so, kot je bilo pričakovati, povsem radikalna. Razumljivo je, da se dežele v razvoju ne morejo zadovoljiti s konsolidacijami in kozmetičnimi popravki prvega sporazuma, kot je to dejal zunanji minister Jamajke Paterson. Kar dežele APK zahtevajo je nekaj povsem drugega: enakopravnost partnerjev. Kot je običajno potekajo taki pogovori, tako, da ena stran začne z maksimalnim, druga pa z minimalnim še vnaprej ostaja deklarirana. Dežele APK zahtevajo dostop do nove tehnologije, še vnaprej osaja deklarirana. Dežele APF zahtevajo dostop do nove tehnologije, razvoj industrije, opuščanje monokulturnega kmetijstva, zahtevajo trg za svoje lastne industrijske izdelke. Skratka zahtevajo novogospodarsko strukturo. Nima pomena nastevati procentov. Samo za osvetlitev dva podatka. Guma (surovi kavčuk 99,2% izvoza, izdelki 0,8%), zelenjava (sveža 94,7%, konzervirana 5,3% izvoza). V sistem stabilizacije dohodkov od surovin žele dežele APK vključiti tudi rudarstvo. Genscher je sicer enkrat lani predlagal, naj EGS v STABEX vključi še baker, vendar je deveterica ta predlog odločno odbila. Vključiti v sporazum severnoameriške družbe bi ceno bakru umetno znižale, in tako bi superprofite v resnici plačevala EGS. severnoameriške družbe bi ceno bakru umetno znižale, in tako bi superprofite v resnici

INTERVJU

INTERVJU Z BOŽIDARJEM DEBENJAKOM

Kot smo že napovedali, objavljamo v tej številki intervju s tovarišem Božidarjem Debenjakom, ki je predsednik sekcije za marksistično publicistiko pri marksističnem centru CK ZKS. S tem nadaljujemo tematiko iz prejšnjih dveh števil. Menimo, da je potrebno problematiko izdajanja marksistične literature osvetliti in zaostri. Mnenja smo, da se pač ne da tega odpraviti z jokanjem nad „majhnostjo slovenskega naroda“. Mnenja smo, da se tega stanja ne da razložiti z „lagodnostjo“ vseh prizadetih ampak, da je ta „lagodnost“ produkt čisto določenih družbenih razmerij. Pogovor je pripravil Bojan Korsika.

Vprašanje

Če izhajamo iz predpostavke, da je izdajanje del klasikov marksizma ena od temeljnih nalog organiziranih socialističnih sil v njihovi strateški usmeritvi za novo organizacijo dela, potem se postavlja vprašanje ali ne pomeni objektivno izostanek le-tega, prepustanje tega izredno pomembnega področja ideologiji, ki na mistificiran način govori o tej dejanskosti?

ODGOVOR: Ni dvoma, da je marksistična literatura bistven sestavni del idejnega boja in služi utemeljevanju znanstvenega marksističnega mišljenja. Nikjer drugje kot ravno pri klasikih marksizma ni mogoče črpati iz korenin misli, kar seveda ne pomeni, da je sploh mogoče ostajati pri klasikih. Razume se, da misel teče naprej, da sega do današnjih dni, danes se ukvarjamo s problemi, ki o njih klasični seveda niso niti pisali, niti niso zanje vedeli, ker so to problemi, ki so nastali kasneje. Toda bistven pomen klasikov za nas danes je v tem, da se učimo iz njih metode mišljenja, načine obravnave. In zato so dejanska dela klasikov nenadomestljiva. Ob izdajanju klasikov mora potekati tudi lastno raziskovanje brez katerega bi izdaja ne izpolnila v celoti svojega namena. Ob tem velja opozoriti na dejstvo, ki se včasih pozablja, pa je bilo morda tudi nekoliko v zadnjih diskusijah v katerih je bila udeležena Tribuna, da je 8. kongres Zveze komunistov Slovenije v resoluciji sklenil, da se izda slovenska temeljna izdaja del Marxa in Engelsa, ki bi ji kasneje sledila izdaja del Lenina. Izdaja Lenina, ki sedaj izhaja pri Cankarjevi založbi že postopoma zapolnjuje občutno vrzel na našem knjižnem trgu. V toku so intenzivne priprave za temeljno izdajo Marxa in Engelsa na Inštitutu za marksistične študije pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Ta izdaja je dosti široko zamišljena, tako da bo dejansko zadovoljila tudi zahtevnega uporabnika. V letu 1981 bodo prvi zvezki pripravljani za tisk.

Drugo vprašanje je seveda naklada, njena množičnost in navzočnost del na tržišču – in seveda tudi obstoj tako imenovanih popularnih izdaj v posebej velikih nakladah. Velika težava slovenskega izdajanja je pač ta, tu se z vašimi željami in kritičnimi pripombami strinja da so naklade marksističnih del pri nas mnogo manjše, kot pa je potreba s tega stališča, imamo še precejšen dolg. Spričo tolikšnega števila komunistov, spričo tolikšnega števila političnih sil in tako organiziranega sistematičnega političnega usposabljanja je prav gotovo neustrezno, da so naklade tako majhne. Majhne naklade imajo smisel takrat, kadar gre pravzaprav za pilotsko izdajo, katero bi potem želeli dograjevati. Takšna izdaja seveda ne bi smela biti v preveliki nakladi. Tudi takšne izdaje seveda imamo, ampak večših smo ravno pri pilotski, poskusni izdaji pravzaprav presegli naklado. Gotovo je bil velikanski eksperiment slovenska izdaja Prvega zvezka – Kapitala. A njegova naklada je bila pravzaprav prevelika, saj dolgo let ni omogočala izboljšave izdaje. In tako se je zgodilo, žal, da je potem bila naklada drugega zvezka mnogo manjša. Potem je Kapital izgubil s knjižnega trga, vsaj II. zvezek. Prvi zvezek je pa relativno dolgo časa bil na knjižnem trgu, celo ekonomsko obremenjeval založbe. Ker je bil za pomemben korak, toda še ne dokončno izdajo, bi pravzaprav bilo bolje, če bi ta izdaja takrat izšla z manjšo naklado. V pripravi je nova predelana izdaja I. zvezka s precejšnjimi posegi v dosedanja prevod s posodobitvijo in izčiščenjem terminologije in izpopolnitvijo prevoda. Pri tako zahtevnih delih kot Kapital se vprašamo: Ali je mogoče že v prvem trenutku pričakovati izpolnjene do izbrušenosti pripeljanje Izdaje? Izkušnja uči drugače: Pot do dobrega prevoda, do dobrega prelita je prav dolga; vsa desetletja neutrudnega dela, ki so že za nami, so tisti nujni pogoj, da bodo izdaje, ki bodo odslej izhajale, seveda ustrezale večjim zahtevam pa so mogle vse tiste izdaje, ki so nas dvignile do tega stanja vednosti.

Vprašanje

Ali ne pomeni v celoti vzeto stanje marksistične literature tudi zgodovinskega stanja vsakega posameznega proletariata? Ali lahko celo rečemo, da se v razširjenosti in dostopnosti marksistične literature kaže odnos proletariata do njegovega lastnega boja; torej ali lahko povlečemo neko paralelo med nivojem razširjenosti in dostopnosti marksistične literature in pa konkretnim položajem vsakega posameznega proletariata v konkretnem boju za zrušitev in ukinitve eksploatacijskih odnosov.

ODGOVOR: Mislim, da je stvar postavljena nekoliko preveč linearno, z nekoliko prehitrim preskokom. Prvič velja opozoriti to, da je bila marksistična misel navzoča na Slovenskem tudi v ko je bilo slovenskih prevodov malo; in celo še preden so nastali prvi slovenski prevodi, je zaradi takrat zelo razširjenega znanja nemščine marksistična misel že vplivala na slovenska duhovna tla (torej že tudi pred letom 1909, ko dobimo prevod Manifesta) in napak bi bilo misliti, da bi slovenskemu delavskemu razredu marksistična misel bila nedostopna dokler še ni obstajal prevod. Prav tako ni upravičeno reči, da v letih, ko je, kar moramo z velikim obžalovanjem ugotoviti zastalo izdajanje v slovensčini, v teh letih slovenskemu delavskemu razredu popolnoma, ali v največji meri manjkala stik z marksistično teorijo. Zakaj tudi tu je komercialnim redukcijam petdesetih let v veliki meri botrovalo prepričanje, da srborvaški prevodi izpolnjuje vsaj del naloge. Res je, da se s tem stališčem ni mogoče strinjati – zlasti bi bilo usodno, če bi ga trajno sprejeli – da bi lahko tudi v še tako podobnem ali splošno razumljivem jeziku objavljeni prevodi nadomestili slovenske, predvsem pa se ne moremo nanašati na masovnost takšne literature. To je bila obžalovanja vredna zmotna, vendar stvar ni tako enostavna, kot bi se zdelo po samem vprašanju. Vsekakor je za oblikovanje zavesti nujno potrebno imeti temeljna besedila v slovenskem jeziku, zaradi tega, ker konec koncev marksistično mislimo ravno v svojem materinem jeziku in ne v jeziku, ki bi nam bil sicer razumljiv, pa ne bi bil jezik našega vsakdanjega življenja in vsakdanjega odločanja, vsakdanjega opredeljevanja do dilem. Zato je nujno potrebno seveda poskrbeti za to, da so vsa ključna dela navzoča v slovensčini v množični nakladi, torej dela, ki so dejansko namenjena najširši uporabi. Mednje šteje tudi Kapital, najspirav je še tako težko pisan. Toda Kapital je, zapomnimo si, prav tako napisan za delavski razred in ne morda za kakšno učeno elito. Seveda pa je treba, ne samo za delavski razred, ampak tudi za vsakega mladega bralca itd. zgraditi tudi mnogo mostov, razumevanja do Kapitala. Neizogibna naloga je priprava najrazličnejših pripomočkov oziroma različnih sredstev, ki olajšujejo branje teh izredno zahtevnih teoretskih tekstov; seveda jih ne morejo nadomestiti, ampak morajo biti pomagalo za to, da komplicirane dialektične strukture, postanejo očitne, opazne, da so razumljive. To je ogromno delo in to spada v množično teoretsko delo Zveze komunistov, in seveda tudi vseh drugih organizacij in množično delo itn: da mora imeti, ustvariti sebi celo vrsto pomagala, ki pomagajo k razumevanju. Kapital sam na sebi jasno, da brez tega ni kar tako razumljiv, da je treba vstop v komplicirano vsebino vendarle olajšati. In spomnimo se, da je Engels bil tisti, ki je rekel, da je vsak korak, ki naj publiko, ki tega mišljenja ni navajena približa k temu mišljenju, vsak korak uvajanja v mišljenje bistven.

Vprašanje

Seveda pod tem niso mišljeni učbeniki?

Drugo vprašanje take vrste popularizacij, kot so na primer razni učbeniki, priročniki „Solskega“ tipa, nimam posebnega zaupanja.

Vprašanje št. 4

No, saj to vas bi radi vprašali! Menimo, da so ti srednjerošolski učbeniki napisani s preveliko lahkoto in hitrostjo in celo poenostavljajo materijo samo, se pravi da temeljne socialistične, marksistične kategorije in socialistične odnose preveč poenostavljajo, preveč na hitro opravijo z njimi in tu se takoj postavlja vprašanje oz. zgodovina pride na plan. Mislimo namreč na obdobje, ko je imelo delavsko gibanje velikokrat opravka s temi simplifikacijami in je bila storjena ogromna škoda. Pri tem je seveda pomembno, da je prav to navidezno poenostavljanje, se pravi uvajanje, se pravi grajenje mostov k kapitalu, k dialektičnem mišljenju ravno tako težko in pa zahtevno delo in zato je lahko škoda še toliko večja kot pa sicer.

ODGOVOR: Osnovno vodilo pri kakršnihkoli uvodih, priročnikih itd. uvodih, ki so res uvodi v misel, je to, da ne smemo nikdar poenostavljati problema, temveč da smemo poenostavljati samo prikaz. Problem je, obstoji v vsej svoji kompleksnosti in ga ni mogoče linearno poenostaviti sicer lahko pridemo kaj hitro celo na področje propagandističnih fraz. Marksizem pa nikdar ni bil propagandistična fraza, temveč se je ravno nasprotno načelno odvrnil od tistih formul, ki jih je takratni „povprečni socializem“ zelo rad punjal, ko je na primer poudarjal osebne lastnosti kapitalista kot grabežljivca izkoriščevalski i. t. n., itd. Vedno je šel po mnogo manj lahkotni, mnogo zahtevnejši poti v svojem popularnem prikazu, vedno je kazal, denimo, na to, da so ljudje, tudi izkoriščevalci, personifikacije razmerij (To navajam samo kot primer tega kako je pot, ki so jo ubrali veliki marksisti, vedno bila tista zahtevna pot.) Engels npr. v svojih popularizacijah nikdar ni žrtvoval kompleksnosti problema, vedno je znal najti enostaven prikaz. Vemo, kako se je Lenin v svojih polemičnih zapiskih proti nekaterim ruskim marksistom skliceval ravno na enostaven Engelsov jezik, na enostavnost Engelsovega prikaza, zato, da bi pokazal, kako pravzaprav je treba komplicirane stvari vendarle, enostavno povedati, skratka vpeljati bralca v razmišljanje. Seveda, to moram dodati, izkušnja s prevajanjem Engelsovega teksta pa kaže, da je Engelsov tekst težje prevajati kot Marxov, zaradi tega, ker je ta enostavnost narejena na račun izredne kompliciranosti sintaktičnega postopka, izredne medsebojne uravnoteženosti stavčnih členov, to niso stavki, ki bi bili pisani v nekem zaletu, temveč so ti stavki izredno izpoljeni, v njih so uravnoteženi vsi elementi; zato je prevajalec v hudih stiskah, ko prevaja Engelsov tekst, ko mora paziti, da ravnatevja med posameznimi stavki in stavčnimi členi ne podre; v nasprotnem primeru izvenni stavki plitvo in plehko.

Pri Engelsu pa je stavek enostavno povedan, toda ima v sebi vse odločilne elemente, da omogoča do samo tisto enostavno površinsko branje, tisto prvo branje, ampak omogoča, da se pri vsakem naslednjem branju odkriva še nova plast. Ta zglede kaže, da pisanje uvodov nikakor ni lahka stvar in da torej ni zameriti pisem priročnikov, da temu napogosteje niso kos, kar pa ne pomeni, da dajemo odvzeto priročnikom. Pomeni, da se je treba tembolj potruditi in je treba delo na pisanju uvodov tudi više družbeno ovrednotiti, skratka ga ceniti. Ni namreč mogoče napisati niti enega uvoda, to bo potrdil vsakdo, kdor se je s tem ukvarjal, ki bi res bil uvod v omejenem smislu, pa da ne bi zraven bil še rešitev nekaterih znanstvenih vprašanj. Treba je takorekoč pod roklo rešiti nekatera znanstvena vprašanja, ki bi se jih dalo reševati in jih normalno rešujejo v monografijah, znanstvenih razpravah itd. moraš jih pa rešiti tudi v takšnem uvodu, če hočeš, da uvod res kaj pomeni. Mislim, da to, ne more pa noben uvod, niti najboljši nadomestiti ukvarjanja s kompleksnim, vsem skupaj, da se pa z načinom popularnega prikazovanja tudi marsikaj falsificirajo. Najbolj znan zgodovinski primer čistega falsifikata marksizma, čeprav najbrž kot falsifikat nehotenega, je Stalinovo delo o dialektičnem in historičnem materializmu, znano poglavje iz Kratkoga kursa zgodovine VKP (b). To je po efektu čisti falsifikat, po osebnem razumevanju Stalina pa najbrž res samo njegova recepcija marksizma in tista oblika „marksizma“ v katero je Stalin čvrsto verjel. Falsifikat se kaže že v tem, kako citira klasične marksizma. Recimo, da citira iz Marxa, Marxov referat Habbesa, citira iz Engelsa referat Feuerbacha, se pravi, da mesta kjer klasični marksizma referirajo poprejše materialistične filozofije, čimbolj zvesto povzemajo kaj so ti trdili, Stalin preprosto spreminja v marksistične teze, kar pa nikakor niso, itd. Da ne govorimo o vseh drugih skrajšavah in o nekaterih zavestnih spremembah, ki jih šteje Stalin seveda za izboljšave marksizma. To je tisto, kar je že Korsch imenoval „kriptorevizija“, torej prikrita revizija.

Vprašanje

Tako smo prispeli k našemu naslednjemu vprašanju, to je vprašanje zgodovinske problematike izdajanja del Marxa, Engelsa in Lenina. To je pa povezano med gibanjem in širitvijo delavskega gibanja in pa tem izdajanjem. Zelo poučno bi bilo slišati, kako se je izdajanje klasikov praktično vršilo, v kakšnih konkretnih zgodovinskih okoliščinah.

ODGOVOR: No, tu imamo različna vprašanja. Eno od teh vprašanj je tole, če ga nekoliko bolj sarkastično oblikujem: ali je mogoče kdaj branje klasikov marksizma škodljivo? V določenih segmentih zgodovine delavskega gibanja je vladalo prepričanje, da lahko branje klasikov marksizma tudi škoduje. To so bili segmenti, ki s stališča delavskega gibanja nikakor niso najsvetlejši segmenti te zgodovine. V času II. internacionale so na ta način izpuščali neposredno polemična nasprotja akterjem II. internacionale.

Znano je, kako so obstrigli pisma, ki so jih izdali, izpustili vsa tista pisma, ki so se nanašala na živeče osebe, ali pa celo v pismih črtali imena živečih oseb itd. Po svoje je to razumljivo, ker je bil čas še izredno blizu, rane iz polemik so seveda še krepko skelele in lahko morda celo razumemo motive, čeprav se seveda z njimi ne moremo strinjati. Razumeti in strinjati se, je seveda dvoje, nismo za tisti francoski pregovor, ki pravi: Tout comprendre, c'est tout pardonner. Pač razumeti velja vse, toda oprostiti se dajo samo nekatere stvari. Pač razumeti velja vse, toda oprostiti se dajo samo nekatere stvari. Čas II. internacionale je seveda bil tudi čas pritiskov na še živečega Engelsa, da je moral sam marsikaj kakšno stvar povedati bolj skoz zobe, kot pa bi jo hotel sam. Najbolj znan primer je zadnji tiskani Engelsov tekst, pregovor k Marxovim Razrednim bojem v Franciji, katerega je šele kasneje komunistična kritika izdala v avtentični podobi, se pravi, v tisti podobi, ki jo je dal tekstu Engels sam in ne šele v tisti, ki so jo Engelsu vsilili preplašeni voditelji nemške socialne demokracije, češ, da če bo drugače napisal, če bo tiste stavke, ki so jih oni z rdečim obrobili tiskal v tej obliki, grozi stranki prepoved. To je bil začetek cenzurirajočega odnosa delavskega gibanja. Iz tega se razvije prepričanje oportunistov, da bi pomnilo nekaj tudi pohnjšjivega in škodljivega, če bi „pretirano“ brali tisto, kar sta klasika napisala v izvorni obliki. Kasneje se tak odnos oblikuje še bolj. Ne v času Lenina, ki se je zavzemal za popolno izdajo in Rjazanov je bil izvrševalec tega skupnega načrta in tudi predstojnik inštituta, ne glede na določena tudi pomembna politična razhajanja z Leninom, je Lenin z vsem srcem podpiral to, da je Rjazanov tisti, ki izdaja Marxa in Engelsa. Politična razhajanja so bila na nekem drugem planu, recimo okrog Brest-Litovskega miru itd. Toda Leninu je bilo bistveno to, da ta največji poznavalec Marxovega in Engelsovega dela med vsemi ruski komunisti nosi to izdajo in dejansko se je ta skupna odločitev tudi izplačala v tem, da je nastala prva izdaja zbranih del, ki je ostala žal torzo ravno zaradi represalij, ki jih je bil deležen Rjazanov, ki je potem umrl v provinci kot vaški bibliotekar Adoratski, ki ga je nasledil, je pa npr. na tekstu Nemške ideologije pokazal, kako razume redaktorski posel; šele v drugi polovici šestdesetih let je bilo mogoče popraviti vso tisto škodo na tekstu Nemške ideologije, ki jo je Adoratski prizadejal z izdajo iz tridesetih let. To je eno. Leninovo stališče je bilo, da je treba izdajati klasične v celoti in brez slehernih cenzurnih posegov. To je veljalo tudi za dela, v katerih sta velika klasika, velika učitelja marksizma, bila kritična do ruske zgodovine in sta celo tu in tam prizadejala v polemičnem ognju kakšno krivico tudi ruskemu narodnemu čutu. Tudi tam se je Lenin zavzemal za integralno izdajo in prav tako je se seveda Rjazanov zavzemal za takšno integralno izdajo. Prav nasprotno pa je bilo pri nasledniku.

Mesta, ki se direktno nanašajo na Rusijo so bila v izdajah Marxa in Engelsa do današnjih dni redcirana, naj gre za rusko izdajo del, naj gre za vzhodnonemško. Ostala so samo najbolj znana kritična mesta. Prav tako so na podoben način Vzhodni Nemci izdaje Marx-Engels Werke izpustili Engelsova najbolj kritična mesta, ki se nanašajo na Nemčijo. Tekst, ki ima naslov Varia über Deutschland je prav tako sestrižen, izpuščena so dejanska kritična mesta, kjer Engels razpravlja o nemški literaturi, nemški filozofiji, plehkoisti nemške popularne filozofije. Pri čemer za nekoliko korekturo poskrbi to, da je bilo v ruski izdaji Arhiva Marxa in Engelsa to delo vsaj v rusčini natisnjeno in pač čakamo, kdaj bo to izšlo v novih kompletnih

izdajah. Ena pot cenzuriranja je izpuščanje iz del tistega kar je pač boleče in neprijetno. Toda to ni edina oblika cenzuriranja; tak moteč poseg je recimo pisanje različnih uvodov, ki se na dela sama ne nanašajo in vsiljujejo napačno smer razumevanja. Tega je obilo v uvodih v zvezke MEW. A žal ne samo tam. Celo v uvodu nove MEGA, ki je sicer v tekstovnem in siceršnjem delu veličastno podjetje, najdemo tak ideologem. Gotovo nobeno znanstveno delo ni takšno, da bi bilo nad sleherni kritiko, toda nova izdaja MEGA preračunana na 100 zvezkov, zasluži naše veliko spoštovanje, vsebuje obilen znanstven aparat. Predgovor k tej izdaji vendarle navaja tudi takšne stvari, ki ne spadajo v izdajo MEGA; sklicuje se na „sozialistische Staaten gemeinschaft“ kot direkten nasledek Marxa itn., uvaja s tem element, ki v bistvu s samo izdajo nima zveze. Propagiranje socialističnega tabora je sicer zaradi materialnih in duhovnih naporov, ki so bili vlozeni v to izdajo, lahko celo razumljivo, ni pa opravičljivo kot rečeno. Najpomembnejša točka pri cenzuriranju pa ni ta vrsta cenzure, ko se stvari izpuščajo, čeprav je ta lahko celo zelo brutalna, recimo pri Leninu je ruska 4. izdaja izredno brutalna, in ruska 5. izdaja ni uspela vsega odpraviti. Cenzorji so dostikrat črtali tudi kar polovico Leninovega stavka in izpustili vrsto besedil. A celo to ni najhujše. Najhujša oblika cenzuriranja je tista, ki obnavlja v marksizmu metodo, ki jo poznamo sicer iz zgodovine cerkva, konkretno iz zgodovine katolicizma.

Razlika med katoliki in protestanti je bila, da je katoliška cerkev nasprotovala prevodu biblije, zaradi tega, ker je bila prepričana, da je branje biblije hudičeva past, če ni spremljano z obveznimi komentarji. Menila je, da lahko celo božja beseda pohnjšja in je orodje hudičeve, če je ne spremlja obvezni nauk cerkvenega učitelstva. No, in protestanti so bili tisti, ki so to razbili in so biblijo naredili dostopno masam. Napravili so to zaradi demokratičnega prepričanja naj si vsak sam ustvari na podlagi teksta in argumentov svoje mnenje oz. naj se mu razodene tekst sam. Njihov komentar je imel propedevtično vlogo. V stalinistični praksi pa so bili obvezni komentarji tisti, s katerimi je bilo edino mogoče brati izbrane, selekcionirane tekste klasikov marksizma, torej v bistvu na način, ki je podoben staremu katoliškemu načinu, samo z obveznim komentarjem, ki je poučeval, kot je besedilo pač baje treba razumeti. Najbolj drastičen primer takšnega obveznega komentarja je stalinistični komentar k Izvoru družine, ki ga najdemo v vseh mogočih izdajah in ga celo nekateri naši avtorji niso spregledali, kakšnega izvora je, preprosto iz premajhnega poznavanja zgodovine marksizma, (mislim tu na nekatere novejšje izdaje v srborvaščini, ki ta komentar v oblaženi obliki še vedno ponavljajo.) da se je Engels tu „motil“, ko govori o produkciji in reprodukciji ljudi in stvari, da je bil „neprecizen“. To je stalinistični komentar, to je stalinista kritika Engelsa, obvezen komentar, brez katerega se v tistih časih, torej v časih prevladujočega stalinskega tolmačenja, ni smelo brati to delo. Prav tako seveda so bili izbori omejeni vedno samo na določeno število del in koncentrirani vsi izbori samo na določena dela, druga dela klasikov marksizma pa so bila na ta način posredno izrečena pozabi oz. je bilo zanje rečeno, da so pravzaprav namenjena samo ozkemu krogu izbrancev, ki bi pravzaprav ta delal šele prav razumeli. Tu je spet kot vidimo enak „katoliški“ pristop, se pravi nekdanji tradicionalni katoliški pristop, katerega sledove nahajamo še do današnjih dni v katoliški tradiciji, ki npr. pravi, da je pod Jezusovimi brati treba razumeti le „bližnje sorodnike“; sicer bi padla dogma o devištvu. Najbolj drastičen primer, kako so se izdajala zgodnja dela. Izložena so bila iz Marx-Engels Werke, Sočinenij izložena in so izšla dosti pozneje kot dodatni zvezek. Izložena so bila iz Marx-Engels Werke, ker je veljalo prepričanje, da gre za dela, ki brez obširnega in dolgega komentarja sploh niso razumljiva in morajo seveda temu primerno iziti v mnogo manjši nakladi kot druga dela; skratka, za izbranice, za tiste, ki vedo, kako je treba prav razumeti. Za tiste druge, za „maso“ pa naj bi bila le „glavna dela“ v velikih nakladah. S tega stališča se problem marksistične literature seveda ni mogoče lotevati.

Vprašanje

To je problem „mladega“ in „starega“ Marxa, ki ima seveda čisto realno osnovo v ekonomskih odnosih, torej v čisto določeni ekonomski usmeritvi oziroma modernizaciji družbe, ki se pač postavlja neki socialistični revoluciji po zmagi kot najbolj neizbežna in največja naloga. Verjetno je to razpolavljanje Marxa v primeru Sovjetske zveze najbolj drastično.

ODGOVOR: Kar se zgodnjih del tiče in tako imenovanega problema mladega Marxa, vemo, da je ta problem nastal med drugim zato, ker je bil iz marksistične nauka izključen velik del problematike in so potem tisti del problematike, ki so ga „čuvarji nauka“ v imenu marksizma iz marksizma izključili, potem drugi razvijali proti centralnemu toku marksizma. Na tem so gradili in na to so se opirali po II. svetovni vojni predvsem eksistencialisti, pa tudi nekateri protestantski teologi, recimo Erich Thier, ki je izdal znano njigo Slika človeka pri mladem Marxu leta 1950 kot uvod v Manuskrpte. Na ta način je skratka stvar dobila podoba boja na eni strani „pravih marksistov“ proti „šema marksističnim“ delom mladega Marxa, na drugi strani pa nasprotne strani, ki je v imenu teh „še ne“ ali „sploh ne“ marksističnih del, pravzaprav razglašuječ ta dela za „filozofska dela“ v nasprotju z „znanstvenimi deli“ pozneje Marxa, bojevala svojo ideološko bitko. Problem je bil seveda rešen šele takrat, ko so bila zgodnja dela Marxa in Engelsa inkorporirana v celoto. Šele takrat se je izkazalo, da problematika teh del še kako naprej živi v kasnejšem opusu, da torej nimamo opraviti s tem, kot je v tistih letih pisal bivši marksist Franz Borkenau, da se uvršča mladi Marx s tem svojim „zlomom“, ki da ga doseže leta 1945, v „pades tianov nemške filozofije“. . . . Podobne izlive najdemo pri drugih avtorjih tistega časa. Vse to se je izkazalo kot čista fikcija. Izkazalo se je, da gre tu za razvoj, za oblikovanje misli, za postavljanje problemov, ki nahajajo v Kapitalu svojo nadaljnjo pogobitev, ker gre za ista vprašanja in da lahko defriramo vprašanja v Kapitalu s tem, ko vidimo kako so se oblikovala in na drugi strani, da razumemo kaj se je pravzaprav oblikovalo spet iz razvite podobe, ki vprašanja dobijo v Grundrisse, Kapitalu itd. Sloviti problem tako imenovanega mladega Marxa je zginil s sveta v tistem trenutku, ko se je ta zveza enih in drugih pokazala. Izkazalo se pa je, da je za to seveda treba tudi Marxa Kapitala razumeti mnogo kompleksneje kot pa so ga bili pripravljali razumeti branilci tako imenovanega „starega“ Marxa ali „zrelega“ Marxa proti tako imenovanemu „mlademu“ Marxu.

Vprašanje

Na kratko smo sedaj opisali ta cel zgodovinski kompleks tega vprašanja, se pravi vprašanja kako in v kakšni povezavi ali ne so izdajanja te literature v povezavi z konkretnimi razrednimi odnosi dane družbe.

Če bi se vrnil na neko čisto konkretno problematiko bi vprašali naslednje: dejstvo je, da je marksistična literatura in to predvsem klasikov marksizma izredno draga in da prav ta cena potem določa neko strukturo bralcev. Poleg tega pa izhaja tudi nekontinuirano. Tu se pojavijo vedno tudi založniki z argumentom, da smo pač majhen narod in da je za tak trg velika naklada nemogoča. Toda če se spomnimo leta nazaj, oz. takoj po zmagi socialistične revolucije, pa vidimo, da naprimer v letih 1949 do 1951 dobimo Slovenci izbrana dela Lenina v štirih zvezkih in zbrana dela Marxa in Engelsa v dveh zvezkih. Se pravi: praktično dobimo v treh letih neko približno celoto Marxovih, Engelsovih in Leninovih spisov, ne mislim na popolno celoto ampak neko predstavitev. In to že pet let po končani vojni, ko moramo upoštevati vse takratne materialne in tehnične težave, ki so bile ogromne, danes pa so skorajda nepomembne. Tu mislim na materialna sredstva, delovna orodja. Torej je bil čas, ko je marksistična literatura pri nas izhajala izredno pogosto in pa v izredni, visoki nakladi.

ODGOVOR: Vi se spominjate, da je velik del ZK, o čemer sprašujete bila že predmet razprav in tudi ustreznih sklepov TGA. Ugotovljeno je bilo, da je vmes neko obdobje, zastoja. To je obdobje, ko se krepijo liberalistične in tehnostrateške tendence, in ravno zato nastane zastoj v kontinuiranem delu na izdajanju Marxa in Engelsa. Obracun s tem liberalističnim vračanjem Marxa pomeni tudi „vračanje marksizma“, krepitev, bogatitev izdaj. S tega stališča je bila situacija že večkrat obravnavana; poznamo tudi nekatere govore tov. Kardelj v katerih je izredno opozarjal tudi na ponovni vzpon izdajanja marksističnih del v celi Jugoslaviji. To je ena plat. Drugo je pa to, kar govorite o prvem povojnem obdobju, množičnosti naklad in hitrosti izdajanja. Tu velja vendarle opozoriti na dvoje. Prvič: povojno izdajanje, izdajanje v letih 1945 do 50, vzamemo teh pet let, je dejansko snelo tudi na delu ki je bilo opravljeno v že predvojnem obdobju. Leta 1948 dobimo drugo izdajo Anti – Dühringa, prva izdaja je izšla v tridesetih letih, druga izdaja je sicer na novo narejena, ampak že sloni na prvi. Osemnajst brumaire je bil preveden že pred vojno, to je zdaj druga izdaja. Večina del se že opta sicer na neke prevode, čeprav so ti prevodi zdaj na novo pripravljani. Takrat izide; poleg teh dveh zvezkov še nekatera dela, ki so res na novo prevedena, recimo pozabiti je, da je vendarle neko veliko pripravljano delo 30 let in založbe Naša knjiga Enka, ki je pred vojno izdajala svoja dela z izzivalnimi tremi rdečimi črtami in trikrat ponovljenim napisom Enka, Enka, Enka, tiste tri črte pa so dejansko bile izzivalno opozorilo na III. internacionalo. Za prva povojna leta izdajanja je torej tu bilo opravljeno že poprej veliko pripravljano delo. To je eno dejstvo. Drugo dejstvo je to, da je takrat bila naklada teh del zagotovljena. Takrat je bil položaj knjige sploh drugačen.

nadaljevanje na strani 13

boj za izdajanje marksistične literature je razredni boj

Takrat so se knjige delile po razdelilniku in je bila knjiga takorekoč vsaka razprodana to sega še v začetku 50. let. V vašo življenjsko izkušnjo na vašo srečo ne spada tisti čas prilične materialne utesnjenosti in razdelilnikov blaga, točk in kart itn. Tedaj so bili popolnoma drugi časi kot so danes. Knjiga je takrat dejansko pošla, da si do knjige prišel, si moral pač biti uvrščen na neke sezname, se vnaprej uvrstiti med naročnike itn. itd. Je pa en element, zaradi katerega smo res lahko nostalgični; za razdelilnikom pač ne bomo nostalgični; bila pa je živa zavest in želja knjigo dobiti. Tu je preprosto bilo vprašanje prestiža naprednega človeka, skratka tudi sam se je štel za manj naprednega, če ni imel doma knjižnice marksističnih tekstov in politične literature. Danes nam primerjava med številom članov ZK in drugih DPO in nakladami knjig kaže nekoliko drugačno stanje, ki ga bo treba popraviti, čeprav recimo velika naklada Komunističnega manifesta, velika naklada Smeri razvoja in potem v Sloveniji izredno vzpodbudna naklada Titovih del in še nekateri drugi kazalci kažejo, da vendarle stanje ni takšno, da bi kazalo recimo zaradi spremenjenih okoliščin preprosto meniti, da gre vaše razmišljanje popolnoma v prazno, čeprav bi moralo po mojem vendarle nekoliko bolj upoštevati to različnost razmer takoj po vojni in zdaj. To je ta plat. Obstoji pa še ena plat. V letih 1945 pa tja do 1950 je v izdajanju marksističnih del veljalo pač prepričanje, da so svetovne, v mednarodnem delavskem gibanju uveljavljene izdaje, tiste, ki jih je mogoče kar preprosto prevzeti. Zato se takrat ni postavljalo vprašanje redakcijskega dela v pravem pomenu, temveč je bilo treba v bistvu samo prevesti in čimbolj lepo prevesti v slovenščino. Od petdesetih let naprej pa vemo, da pravzaprav nimamo nobenega modela, da smo brez kakršnekoli zunaj nas stoječe zvezde vodnice, že ob Resoluciji IB smo se začeli tega zavedati, ampak ob letu 1950 smo pa to že ob prvih velikih aktih o samoupravljanju videli, do kolikšne mere smo brez zunanje zvezde vodnice, do kolikšne mere smo sami prisiljeni, primorani biti svoji, tisti, ki sami sebi utiramo pot. Se pravi, da ne moremo hoditi po utrlih stezah, čeprav bi se še tako radi učili od tujih izkušenj. In to se je začelo kazati seveda tudi v izdajanju tekstov. To se kaže v celi Jugoslaviji, o tem priča recimo tista epohalna izdaja zgodnjih del iz začetka 50. let, Rani radovi, ki je danes žal že zelo zastarela, toda leta 1953 je bila epohalna. Drug tak korak je bil napravljen na Slovenskem z izdajo O historičnem materializmu, leta 1956 kjer se je poseglo v zakladnico delavskega gibanja pred letom 33. To je bila prevzeta Dünckerjeva izdaja in skratka to so bili prvi tipajoči poskusi, ki so kazali kako se je treba tudi pri izdajanju tekstov osvoboditi tujih zgledov. In to je seveda tudi pomenilo za izdajanje neko novo zahtevo in neko novo težavo.

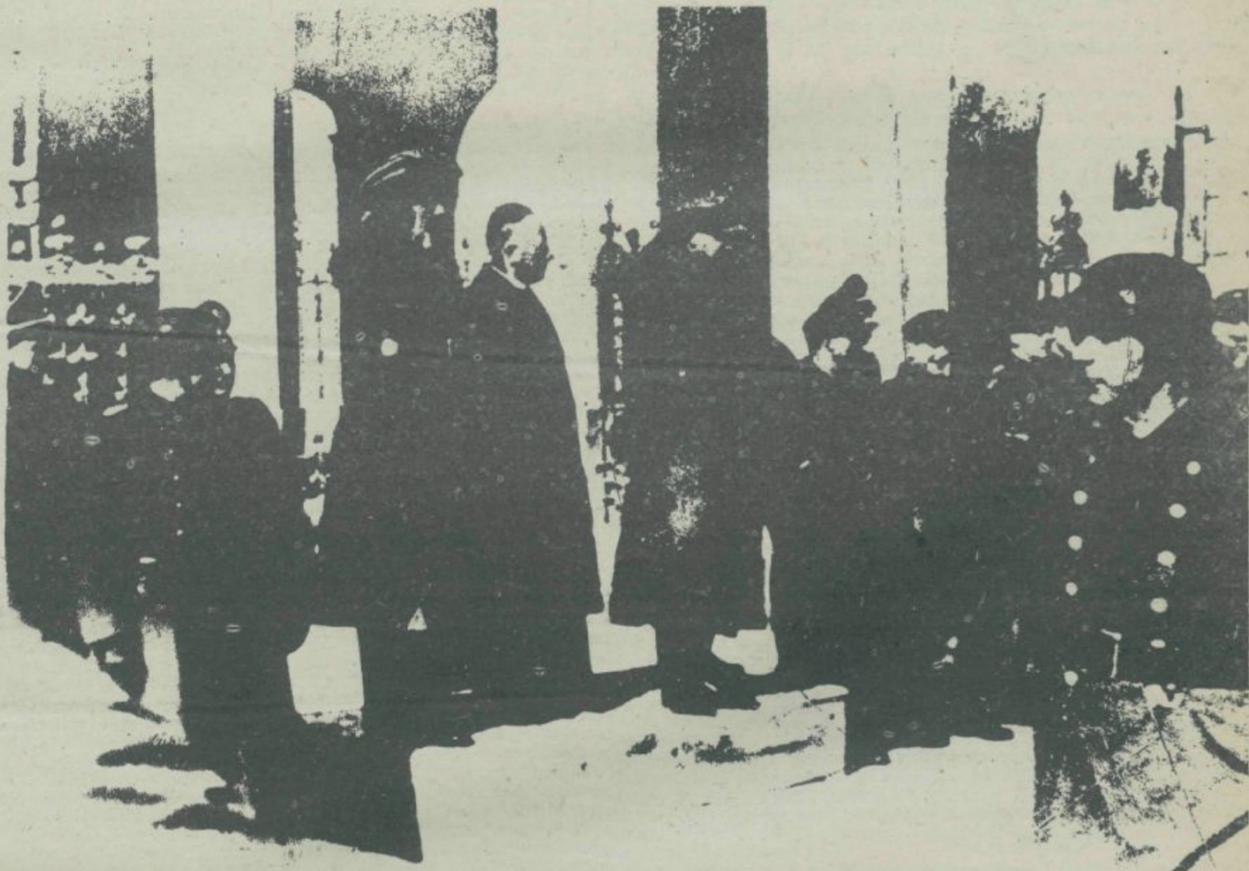
Takšna izdaja dela ni tako enostavna, kot pa je prevzemati že izgotovljene izdaje. In zato seveda priprava del traja dalj časa. Ker je tako delo razumljivo zahtevnejše. Drugi del vašega vprašanja se pa tiče tega, kako se današnji položaj kaže v knjigotiskarskem planu. Tu pa mislim, da se bomo pač morali strinjati z mnenji, da način, kako založništvo obravnava knjigo kot blago, ni ustrezen način. Tu seveda so elementi, na katere založniki opozarjajo po pravici: to je drvenje tiskarskih stroškov in astronomske številke.

Vprašanje

Toda kljub temu režijski stroški dosegajo tudi 200 %, kar je omenila Lokarjeva v Komunistu.

ODGOVOR: Neopravičljivi so tolikšni režijski stroški. Nerazumljivi zlasti spriču tega, da bi se založbe kvečjemu spomnile varčevati na račun tistega, ki je vložil svoje delo, skratka, da bi slabo plačevale prevode, nizko honorirale uvodne študije itd. Niso pa prav nič v zadregi takrat, ko kalkulirajo svoje, res interne režijske izdatke. Tu imamo določene elemente, nezdravega trgovskega obnašanja, ki potem pripeljejo do tega, da knjiga dobiva tako velikansko ceno, skratka ceno, kakršne ne bi smela imeti, če bi se pri njej mislilo na naklado, ki bi morala pravzaprav iti v denar. Za določene knjige, za določene zbirke založbe poskrbijo za masovne izdaje. Na primer Knjižni klub skrbi za masovnost in Knjižni klub Svet knjige včasih seveda tudi določena marksistična dela tudi uvrsti v svoj program, samo to se zgodi le izjemoma. To so take častne izjeme, npr. na ta način se je Britovski boj za Leninovo dediščino našel na programu Knjižnega kluba. Takih knjig je žal premalo in (in Kirnova knjiga), žal bi tega moralo biti več. Slovenski založniki nekako niso zelo prizadevni, tudi tisti recimo, ki bi morali biti, da se ne uvrstijo v Knjižni klub, ki ga nosi Mladinska knjiga, čeprav bi to bilo normalno, da bi vsi želeli se v njem udeležiti. Tu so vprašanja poslovnosti itd. itd., ki jih založniki postavljajo v prvi plan. Mislim, da to ni najbolj ustrezno.

Mislim, da bi morali bolj najti skupen jezik in se dogovoriti o skupnem obvladovanju slovenskega tržišča, se pravi, konkurirati med seboj v preostri ponudbe, ne pa morda se zapirati v kroge in drug drugemu pravzaprav skušati čimbolj izmakniti koristne ideje. To je ena od točk, kjer nastaja prevelika cena knjige. Naklade, ki se postavljajo za te knjige so dostikrat mačehovske in ni poskrbljeno za masovnost. Pravkar razpošiljata dve slovenski založbi, enkrat za spremembo prospekte v skupni kuverti. Jaz sem recimo dobil ta prospekt na svoj naslov kar dvakrat. Se pravi, po dveh različnih seznamih sem se znašel v njihovi propagandni mreži. Tu sta dve knjižni podjetji, ki sta sicer prav zanimivi, to so zbrana dela Dostojevskega in to so Nobelovci in še nekaj komercialnih knjig zraven. Karkoli si mislimo o konceptu Nobelovcev, ki vsebujejo tisto, kar so konservativni švedski akademiki izbrali, jaz nisem nasprotnik tega, da se tudi to pokaže, toda vsaj toliko kot ta konservativni izbor med katerim so dobra in manj dobra dela, kot vsi vemo, in v katerem manjka nekaj velikih pisateljskih imen, kot vsi vemo, vsaj toliko, kolikor ta izbor zasluži našo pozornost in veliko naklado, toliko bi najbrž še marsikatera druga knjiga. In najbrž bi bilo izredno koristno, če bi, predpostavim Cankarjeva založba, ki izdaja klasike marksizma, po družbenem dogovoru, mnogo bolj štela to izdajanje klasikov marksizma zares svojo založniško dejavnost in mnogo manj štela za to samo za tisto kar opravlja zraven svojih siceršnjih dejavnosti, zaradi tega, ker je to pač družbeno potrebno in koristno in takorekoč kot da dela s tem neko posebno družbi dopadljivo delo. Dejansko bi lahko, to si pa upam trditi, te klasike marksizma, tistih pet zvezkov Marxa in Engelsa plus kar bo še dodatnih izdaj zraven (Registri, Pisma, Anti-Dühring i. t. d.) lahko prav tako zlahka prodala v velikih nakladah, ko bi se za prodajo teh zvezkov ravno tako potrudila in ko bi jih ravno tako strastno in zagnano reklamirala, kot strastno in zagnano reklamira npr. Nobelovce ali pa je pred časom reklamirala npr. te resnične zgodbe z divjega zapada. Ko bi jih torej skratka ravno tako z vsem srcem sprejela za svojo založniško podjetje. Očitno jih pa ravno ne jemlje. To je tista žalost, da jih ne jemlje za svoje založniško podjetje v tem polnem pomenu besede, temveč jih seveda tudi zraven izdaja in meni, da pravzaprav niso rentabilna. To pa ni nikjer dokazano, oz. to je tisto kar Angleži imenujejo „prerokba, ki se sama sebi izpolnjuje“. Mi vemo, da prerokba katastrofe izzove katastrofo, zaradi tega ker izzove paniko. Prerokba nekomercialnosti, in nemožnosti prodaje seveda tudi lahko to izzove, kar je napovedala. To je akcija, ki je že vnaprej programirana na komercialni neuspeh ali manjši uspeh. Če nečesa ne prodajaš oz. nimaš želje knjigo vnovčiti in prodati in jo izdaš v minimalni možni nakladi, samo tako ravno zato, da pač je na knjižnem trgu, potem seveda s tem vzameš seveda nase zavestno riziko. Če pa bi šel tu v akcijo in prednaročilo in rekel omejena naklada, teh pet zvezkov, samo 15.000 izvodov, kot so izšla Titova dela, drugače knjige ne boste dobili, je pač verjeti, da bo tudi kupec vedel, da kupuje vredno knjigo, v katero je vložil trud in ki jo je treba imeti. Ne vem ali se zelo motim, ampak bojim se, da nisem vedel niti enega prospekta za dela klasikov marksizma, ki bi ga izdala Cankarjeva založba, nisem tudi opazil, da bi doslej ta ponujali recimo skupaj z drugimi edicijami, itn. itd. kot prodajajo mnoge druge svoje izdelke. Tudi dela klasikov marksizma so založniški izdelek, toda preprosto ni obravnavan enakopravno. Zakaj ni obravnavan enakopravno, tu so bile vaše domneve zelo drastične, jaz se jim ne bi hotel pridruževati, tudi ne po funkciji zaradi katere ste me sem povabili, ampak take domneve se seveda bodo porajale pri vas in pri komerkoli drugem, ravno zaradi nekaj postopkov, ki jih tudi jaz ne morem razumeti.

Vprašanje:

Cankarjeva založba ima po družbenem dogovoru v zakupu izdajanje marksistične literature, pa vendar s tem verjetno ni prepovedano ostalim založbam izdajati marksistično literaturo. Če smo pred kratkim videli program Mladinske knjige za leto 1980/81 lahko z velikim presenečenjem ugotovimo, da je v teh dveh letih v programu praktično samo ena marksistična knjiga. Tu spet nastaja realna domneva, da nekaj ni v redu in, da se ta trend nadaljuje. Vidimo, da je naprimer Mladinska knjiga pri tolikih edicijah sposobna izdati samo eno knjigo s področja marksizma.

ODGOVOR: Tudi mene je to razočaralo, kar sem videl. Moram reči, da program Mladinske knjige za to leto dejansko razočara. Moram reči, da se zmanjšuje program teh del. Hotel sem biti kar se da pravičen, ko sem pregledoval ta osnutek programa in moram reči, da poleg tega, kar ste omenili je tu seveda še ponatis družboslovja za mladino, (dveh Kreftovih knjižic). Program majčkeno širši torej je, toda v centralni teoretski ediciji, v Tokovih pa dejansko opazamo letos sušo, oz. za dve leti napovedano sušo. Tudi ti dve deli, ki sta tu navedeni, sta deli, ki se obedve že dalj časa pripravljata. Tu je edino še tisto tretje delo, kjer gre za prvo. Žal pa seveda opazamo tudi to, da se založbe ne držijo medsebojnega dogovora, tudi na tem področju ne. Na področju npr. izdajanja estetike se recimo program Tokov dejansko križa s tistim, kar so se založbe bile meč seboj dogovorile glede izdajanja estetskih del in mislim, da bi jih kazalo javno pozvati, tako kot je Marksistični center pozval založbe, naj se držijo svojih lastnih medsebojnih dogovorov, to je, da jih ne kršijo brez sleherne potrebe, saj če jih mislijo kršiti, zakaj se potem sploh dogovarjajo. Potem naj pa povedo, da so v medsebojnem brezobzirnem konkurenčnem spopadu, pa naj povedo zakaj, potem pa se bo postavilo vprašanje ali je res slovenski knjižni kruhek tako tenak, da se je potem treba s tako velikanskimi aparati med seboj spopadati. Ker te založbe so velike založbe, z velikimi založniškimi programi. Ta trend se nadaljuje, velike založbe vsake toliko časa pokažejo v svojem programu kakšno takšno kritično belino. Zeleti bi bilo, da bi mnogo bolj kontinuirano zadovoljevale tudi potrebo po marksistični literaturi.

Z organizacijo strokovnih praks v tujini in njihovo izmenjavo se na nekaterih fakultetah ljubljanske univerze ukvarjajo komisije pri osnovnih organizacijah ZSMS fakultet. Svoje dejavnost povezujejo v okviru Koordinacijskega odbora za mednarodno izmenjavo strokovnih praks pri Univerzitetni konferenci ZSMS Ljubljana, ki bo v nekaj naslednjih številkah pripravil izbor poročil študentov, ki so se v letošnjem poletju udeležili strokovnih praks.

študentska praksa v pariški bolnišnici pitie

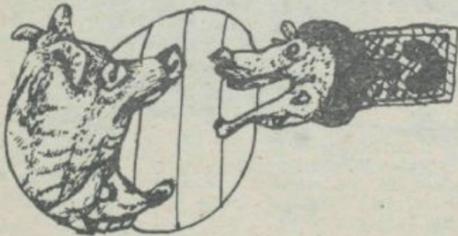
Ljubljana, oktober 1979

Po napornem potovanju s Simplora ekspresom (štirinajst ur stanja na hodniku med prtljago in štiri ure zamude ob prihodu) sem izstopila na postaji Gare de Lyon in se napolila naravnost v študentsko naselje.

Cité Internationale Universitaire naziva študentsko naselje prav gotovo ne zasluži, saj gre v resnici za pravo mednarodno mesto. Sestavlja ga okoli 40 stavb, v katerih prebiva približno 6500 študentov iz 116 dežel. Stavbe so večinoma zgrajene v arhitektonskem slogu, ki je značilen za posamezne dežele, poimenovane pa so bodisi po deželah ali pa po svojih mecenih. Sredi mesta je velikanska Maison Internationale, Rockefellerjeva fundacija, kjer imajo prebivalci mesta na voljo dve velikanski samopostrežni restavraciji, gledališče in plavalni bazen. Na površini 40 hektarov je tudi več teniških in nogometnih igrišč, tu je pošta in še dve drugi restavraciji, vse skupaj pa obdajajo travnate površine z drevesi.

Stanovale sem v Maison des Provinces de France – zgradbi, ki me je še najbolj spominjala na graščino z grbi vseh francoskih provinc na strehi. K sreči so me v recepciji že pričakovali, tako da sem hitro dobila ključ in navodilo, kje naj se zgledam glede nadaljnjih informacij.

Študentka, ki je bila zadolžena za urejanje zadev vseh tujih praktikantov, s prijaznostjo ni pretiravala in kmalu mi je postalo jasno, da se bom morala v vsem poznati sama. Dobil sem brezplačno mesečno vozovnico za drugo cono mestnega prometa za metro in avtobus, dve vrsti blokvov za prehrano in natančno navodilo, kako bom sama našla oddelke v bolnišnici, kjer bom prakticirala.

Oddelke splošne kirurgije v bolnišnici Pitie Salpetriere sem torej poiskala sama. Nič seveda ni vede, da pridem, bila sem celo nekoliko razočarana – kajti ko sem po tem seznanjanju s tajnimi, strežniki, nato s študentkami medicine, ki so ravno opravljale obvezno prakso, končno prišla do predstojnika oddelka, sem bila deležna nenavadne dobrodošlice: „Da, ti študentje tako ali tako navadno pridejo zaradi Pariza, ne pa zaradi prakse.“ Morda sem ravno zato, da bi dokazala nasprotje, tako vztrajala pri štiritrednem obiskovanju oddelka.

Na oddelku sprejemajo bolnike, ki naj bi bili operirani bodisi zaradi gastroenteroloških, vaskularnih, torakalnih, ščitničnih ali uroloških težav. Ob sredo in soboto sledi glavni viziti konsultacija in razpored operacij za naslednje dni, te konsultacije pa vidno izkoriščajo farmacevtske tovarne in pošiljajo svoje agente, ki reklamirajo najnovejšo izdelke. Oddelki ni bil preobremenjen s pacienti, rekli so mi, da zato, ker so počitnice. Pa tudi, če bi bilo pacientov več, bi množica specializantov še vedno zadostovala, operacijska bloka pa sta dva s po dvema dvoranama za operacije, obe sta bili seveda najodobnejše opremljeni. Med vsemi sobami sem opazila tudi nekaj takih, ki so bile namenjene posebnim pacientom in kamor čreda specializantov in praktikantov ni zahajala, niti ob vizitah.

S pacienti se nisem ukvarjala. Ves čas pred odhodom na prakso sem se pripravljala na možnost, da na samem strokovnem področju ne bom mogla pridobiti veliko novega. Zato sem se ves čas zadrževala v operacijskem bloku, saj sem le tu lahko pričakovala kakšne novosti.

Organiziranost v bloku me je presenetila: instrumentarke ne poznajo, njeno delo opravljajo specializanti v prvih dveh letih specializacije. Anesteziologov ni, delo anesteziste opravljajo sestre, ki so dokončale posebne tečaje. Med operacijo nihče ne nadzoruje posebej fizioloških funkcij operiranega – anestezistke večkrat izginejo za cele pol ure, prav gotovo pa med operacijo vneto prebirajo beletristiko.

Sterilnost med operacijami je stoddostno zagotovljena. Rokavice za enkratno uporabo se menjajo najkasneje po razkužitvi operacijskega polja, enkrat med operacijo in pred začetkom zapiranja kirurške rane. To zadnje fazo tudi vedno opravljajo z novim sterilnim orodjem, nikakor z istim, kot so z njim operacijo začeli. Z nitkami, rokavicami, kompresami ali sterilnimi plašči ne varčuje nihče.

Med operacijami žolčnika zelo pogosto uporabljajo RTG – kontrastno slikanje. Do popolnosti so si delo avtomatizirali, tako da kljuk-ekarterjev skoraj nikoli nihče ne drži. Kožne šive opravljajo večinoma z jeklenimi sponkami, ki si pri nas še vedno utirajo pot. Koagulacijski nož, ki ga pri nas uporabljajo s previdnostjo, le za zapiranje krvnih žil najnežnejšega kalibra je pri njih neprestano v uporabi, tudi za večje žile, fascije in mišice. Pri vsem tem napredku pa pri umivanju rok uporabljajo le eno krtačko, po umivanju pa si roke razkužujejo z alkoholom!

Priznati moram, da so me že takoj v začetku povabili naj asistiram, vendar so me tudi zavrnili, ko se po dveh neuspešnih poskusih, da bi se oblekla sama, še vedno nisem pridružila ekipi. Tako sem bila dva tedna pasivno opazovalec, nato pa sem se le nekako prirnila do mesta prvega asistenta, čeprav tudi to ni lahko, ker je specializantov toliko, da jim včasih dela primanjkuje. Vendar sem se kljub vsemu obdržala.

Največ vredno se mi zdi, da sem se seznanila z novo tehniko, ki je pri nas študentje še nismo srečali. Gre seveda za ameriško „pogrunčajo“, tehnika pa se imenuje „mehanske suture“ ali avtomatsko šivanje. V tej bolnišnici imajo to tehniko že tri leta, uporablja pa se za šivanje v prebavnem traktu. Ko operiramo črevesje, moramo vsako prerezano strukturo tudi zašiti in to z dvema različnima šivoma – zaradi zgradbe črevesnih sten šivamo globoke plasti posebej, vrhnje pa zopet posebej. Za ta način, ki je večinoma še vedno edini, potrebuje kirurg pecej spretnosti in časa, obenem pa ta način operiranja marsikaj povzroči desterilizacijo operativnega polja. Pri šivanju z mehanskimi šivi je prihranek na času komaj izmerljiv, največjo prednost pa predstavlja dejstvo, da operacijsko polje ni desterilizirano, ali pa so vsaj možnosti za desterilizacijo mnogo manjše.

Za izvedbo sta na voljo dva tipa kovinskih naprav, ki so me po svoji obliki še najbolj spominjale na avtomobilске ključe, ki jih uporabljajo mehaniki. En tip te naprave služi za izdelavo terminalnega šiva, drugi pa za izdelavo anastomoze med reseciranim in distalnim delom prebavne cevi. Ti „ključi“ služijo le za objem resecirane dela oziroma približanje delov, kjer naj bi nastala anastomoza. Šiv sam pa nastane, ko polovici „ključa“ sestavijo skupaj in s pritiskom vtisnejo v tkivo posebne jeklene kljukice, kovinske agrafe, ki jih sproti za vsako operacijo vstavljajo v „ključ“ na posebnih plastičnih ležiških. Izvedba operacije zahteva predvsem natančnost, prednost tehnike pa so izredne.

Zdi se mi, da zaradi vse te mehanizacije kirurgija postaja vedno bolj obrt. Seveda so pri uporabljanju tehnike še vedno zelo previdni. Kolikšni so stroški, si ne morem predstavljati, tega mi tudi sami niso vedeli povedati. Lahko pa opozorim na dejstvo: družba, ki je drugače zelo razpisniška, se zaveda, da je ta tehnika draga. Imela sem tudi malo sreče – v času mojega bivanja v Parizu je potekal tudi kongres iz splošne kirurgije in eden od udeležencev kongresa, profesor iz ZDA, je prišel predavati o tej tehniki v našo bolnišnico. Opazila sem, da tudi on nima veliko pacientov, ki bi jih operiral na nov način, še posebej pa pazi pri tem, katere ljudi bo operiral na ta način – medicinske indikacije za operacijo ima zelo strogo definirane in si ne dovolji nobenega tveganja glede na stanje pacienta.

Moram reči, da me na oddelku niso sprejeli medse. Čeprav je bilo ogromno zdravnikov, je moralo preteči celih dvajset dni, preden sem navezala stike z enim samim Francozom, pa še ta ni bil Parižan. Motilo me je, da ni nihče pokazal pripravljenosti, da bi mi karkoli razložil. Izjema je bil specializant iz Egipta, ki mi je neprestano zastavljal provokativna vprašanja s področja jugoslovanske zunanje politike, ki pa me niso preveč navduševala. Angleščino obvladam dosti bolje kot francoščino, pa se tudi v angleščini ne spuščam v strogo specialne diskusije, ker enostavno nimam besednjaka in stvari ne znam pravilno razložiti. Vsi medsebojni odnosi se končajo pri – dober dan, kako vam gre, prijetno popoldne, nasvidenje. Ljudje se med seboj sploh ne pogovarjajo.

Studij medicine traja v Franciji sedem let, praktičnega pouka je ogromno. Študentje skoraj nimajo nobenih počitnic, saj so julija okupirani z izpiti, septembra pa z obvezno prakso pa še z izpiti, če jih niso pravočasno opravili. Mentorjevimajmo pri tem praktičnem delu nobenih, dejansko plavajo med vso kazuistiko in če se hočejo kaj naučiti, morajo sami trdo delati. Tuje literature ne uporabljajo veliko, skoraj za vse predmete imajo skripta francoskih avtorjev. Selekcija v prvih letnikih je dokaj huda. Specializacija iz kirurgije traja štiri leta, med tem časom nimajo specializantov nobenih posebnih predavanj, seminarjev ali izpitov. Ob zaključku specializacije zagovarjaš nalogo, ki si jo pripravljali skozi celo obdobje specializacije.

Studij poteka v glavnem po sistemu: izvolite, tu so knjige, notri je vse napisano, študirajte, če želite znati!

Kot sem že omenila, sem živila v študentskem mestu. Kljub temu, da so bile še vedno počitnice, je bilo študentov precej in težav z navezavo stikov v tistem imela. Kakor lahko trdim, da zdravniki brez odpora sprejmejo samo Američane, tako med študenti gotovo veliko pomeni, če si Jugoslovani. Opazila sem občudovanje, zlasti pri študentih, katerih domovine so mlade, komaj dekolonizirane dežele. K temu je gotovo pripomoglo tudi tedanje dogajanje na 6. vrhu neuvrčenih v Havani.

Grenak okus, ki mi ga je vsako dopoldne zapustila bolnišnica s svojim brezosebim odnosom, je zagotovo izgubil, ko sem na povratku okoli polnočnega zavila v restavracijo. Tu je bilo študentov vedno veliko, počasi sem našla družbo in kmalu smo bili najglasnejše omizje, med sicer tihi in mirnimi študenti. Deklet sem opazila le malo – zlasti Maročanke so se mi zdele izredno lepe – pa še te so se vedno držale skupaj ali pa s svojimi prijateljicami. Skoraj vsi študentje so zaposleni, čeprav ima Francija trenutno milijon in pol nezaposlenih. Delajo največkrat kot receptorji v hotelih ali v različnih narodnih restavracijah. Zaslužiti morajo toliko, da se lahko sami preživljajo.

Stiki s tujimi študenti so bili izkušnja zase. V začetku me je nekoliko pretreslo vprašanje, katera je moja religija. Navaditi sem se morala, da se gibljem v istem okolju kot ljudje, ki jih prinese z vseh strani sveta in da temna polt, poševne oči in vranje črni lasje nosijo s seboj različne poglede na svet. Zgodilo se mi je tudi, da po tem, ko je kdo izvedel; da ne verujem, nisem bila deležna več niti pogleda niti tovariškega „jour“, čeprav smo pred tem sedeli za isto mizo in se skoraj vsak dan srečevali.

Sicer pa je bilo v študentskem mestu nadvse lepo in vsem, ki živijo tam, nekoliko zavidam.

Moja soba je bila v nasprotju z zunanostjo francoske graščine pusta, hladna in imela sem občutek, da me naravnost odslavlja in mi prijateljsko svetuje, naj se podam na potepe po pariških licah. Na raziskovanja sem šla vsako popoldne ter vse sobote, zlasti pa nedelje, ko restavracije v mestu niso delale in me je že lakota včasih spodila iz sobe.

Kot vsa velika mesta na obalah rek je tudi Pariz že zaradi tega imel zame neki svojstven šarm. Morda zaradi tega, ker taka reka predstavlja za mesto okno v svet, morda zaradi mostov, ki so potrebni, človek pa z njimi dokaže enkratnost svojega ustvarjanja, obenem so tudi pripoved o zgodovini mesta. Morda zaradi sprehajališč ob bregovih, morda zaradi tega, ker kljub dveh bregovom celotno mesto živi kot eno.

Vedela sem, da je Pariz raj za umetnike in medicince, vendar si tega nisem tako zamišljala. Umetnikov dejansko mrgoli na vsakem koraku – vendar ne le umetnikov, kot si jih zamišljamo pri nas – po ulicah, na postajah metroja, v metroju, na trgih muzicirajo violinisti, igralci na piščali, harmonikarji, Afričani s svojimi tam-tami, ki bobneče odmevajo po podzemskih hodnikih in spravljajo človeka ob pamet s svojim ritmom – poleg vseh teh najdeš tudi latinskoameriške Indijance, požiralce ognja, akrobate. Mnogi na ta način preizkušajo svoj prvi nastop pred publiko, drugi si na ta način krajšajo čas nobeden pa se ne odreče bolj ali manj skromnemu zaslužku in mirno pusti, da v kapo, škatio od instrumentov, ponev za pečenje jajc padajo kovanci mimoidočih.

Muzejev, galerij, cerkva in gradov je preveč, da bi si jih lahko vse ogledal. Po treh tednih enostavno nisem mogla več sprejemati teh informacij in sem se raje prepustila opazovanju ljudi na ulicah ter potepanju po najmanj znanih mestnih četrtih, ki pa so vseeno značilne za tamkajšnje življenje. Sem vsekakor sodi židovska četrt, trg bolh in del mesta okoli Gare du Nord. Vse tri družbi beda priseljencev, na ta problem pa se vsekakor navezuje pojav množične prostitucije. Pigalle, ki je bil vedno znan po zabaviščih in tipičnem pariškem nočnem življenju, je danes izključno turistična zanimivost in zbirališče Senegalcev, ki tu prodajajo izdelke domače obrti za majhen denar, mesto, kjer z gotovostjo lahko kupiš drogo, mesto prostitutk, ki se dobesedno bojujejo za kliente. Če s stvarjo nisi seznanjen, te veliko bolj

prizadene sprehod po ulici Saint Denis, kjer so problemi osamljenosti tujih delavcev, mladine brez ciljev ter brezdelnih še veliko bolj izraženi. Toliko bolj sem bila pretresena, ker se tu prostituciji vdajajo deklice štirinajstih in petnajstih let, le nekaj ulic stran pa stoji najsoodobnejši pariški trgovski center Forum s svojimi luksuznimi trgovinami. Kontrast med bogatstvom in najhujšo revščino je skoraj neverjeten.

Morda bi Pariz doživela drugače, če bi bila moški, ali pa če bi vsaj imela spremljevalca. Tako sem prepričana, da bi me kirurgi sprejeli kot enakopravno, če bi bila po spolu enaka njim, ravno tako najbrž ne bi dobivala nedvoumnih ponudb na največjih in najbogatejših ulicah enako kot na postaji metroja v zakotni četrti. Ne morem pozabiti, kako me je opazovala vsa družba v lokalu, ko sem z nekaj študenti nekega večera sedela ob kavi in obširno odgovarjala na vprašanja, ki so mi jih zastavljali. Ženska je v tej družbi še vedno objekt izkoriščanja, dodeljena ji je kuhinja in spalnica v stanovanju, razmišljanja z lastno glavo pa od nje nihče niti ne pričakuje.

Se sreča, da je življenje med študenti vseeno nekoliko drugačno. Čeprav imajo v Parizu svojo modo, svoj način življenja, svojo četrt mesta, se srečujejo ob sobotah pred Rockefellerjevo zgradbo v Cité Internationale, kjer diskutirajo, izmenjujejo mnenja o politični situaciji v svetu in svoji domovini, kjer se dobijo vsi študentski časopisi, pa se mi zdi, da vsi še vedno iščejo svoj cilj. Res je sicer, da če zavedajo problematike kapitalistične družbe, vendar ne morejo najti svoje poti v boju proti družbenemu redu, ki jim ne ustreza.

Tako so se strnili moji vtisi po celomesečnem bivanju v Parizu. Časa je bilo ravno dovolj, da sem spoznala lepe strani njihovega življenja in začela spoznavati tudi slabe, prepričana pa sem, da če bi ostala še dalj časa in si ne bi poiskala ustreznih družbe, mi Pariz ne bi bil več všeč. Verjetno bi me motil njihov način življenja, ki prepušča vse odločitve, razen tistih v zvezi z zasebnim življenjem, drugim, neka pasivnost in onemogočenost delovanja v boju za boljši jutri. Svet, kjer toliko pomenijo plemiški naslovi, ugled v družbi, način življenja, kjer se vsakdan govori o zasebnih-problemih velikih filmskih zvezd in politikov, še aktualnih in tudi že propadlih, je nam popolnoma tuj. Prevelike so razlike med bogatimi in revnimi, še bolj neznosno pa je, da si družba zatiska oči pred obstoječimi problemi.

Škoda, da je toliko bogastve vsega sveta nakopičenih na enem samem mestu. Škoda, da ljudje niso drugačni.

Ljiljana Lješević

PISMO KULTURNEMU UREDNIŠTVU

Subjektivni impertinentni miselni utrinek ob Klopčičevem filmu, k nam ponuja v primerjavi s prikazano vsebino prav „fantastičen“ naslov:

ISKANJE

Presenečena sem bila nad polprazno kinodvorano pred pričetkom filma. Po končani predstavi pa sem bila prav presenečena nad svojo vztrajnostjo in vztrajnostjo drugih gledalcev, ki se jim je le posrečilo film gledati do konca. Vzdržali smo verjetno samo zaradi prelepe definicije Andreja Inkreta o Klopčičevem filmu, kjer pravi nekoliko skrajšano tole: „To je najčistejši, klopčičevski film“... film do polne bohotnosti nasičen z esteticizmom, ki povsem razvidno predstavlja tudi prvi in poslednji smoter in cilj njegove naracije. V tem primeru je film prešel v asocijski tok slik in je sprejel njegovo formo zgolj kot njegovo čisto imanentno konstrukcijo. Po tem se sama od sebe že v začetku filma ponuja strastna težnja po umetnosti slike, ki se končno spreverja v integraciji z vsebino v dramatično izkrivljeno verjetno čisto podzavestno in v absurdnem skladu z režiserjevim umetniškim mišljenjem, v misel, kakor bolj hoče biti film umetnost, toliko bolj mora biti načičkan in prežet z dezinformativnimi pojavi zelo jasne vsebinske informacije, iz potopisno – esejistične povesti Izidorja Cankarja S poti. V Iskanjih je Klopčič težak režiser. Po eni strani je velik filozof, estet, skratka v teoretičnem smislu najboljši predstavnik, ki lahko spravi na filmsko platno zelo zanimivo in izmikajoče delo specifičnim slovenskim determinacijam (Inkret).

Po drugi strani pa se vidi, da skuša realizirati konstrukcijo meščanskega modela mišljenja, pri tem pa ne sledi le formalno logični shemi, ničesar ne razlaga in zelo redko skuša priti od obravnavane snovi in se z njo spojit. Pri vsem tem dolgočasnem in prisiljenem preskakovanju iz gole forme na vsebino se tako zapleta in komplicira njegova ideja, da se končno mora Cankarjeva misel pod težo njegove preprosto upogniti in se klavirno prilagajati, lahko bi rekli, temu mojstrskemu dolgočasju prav do konca, ko imamo spet redko možnost, da začutimo, da smo gledali povest I. Cankarja v Klopčičevi režiji in ne kot je verjetno bilo mišljeno – Klopčičevo priredbo povesti S poti.

Mirjana Zatezalo

UPADA VAL „PRESTOPNIŠTVA“, RASTE VAL „KLAP“ IN „BAND“

PISMO UREDNIŠTVU 3. november, Priloga Dela, okrogla miza:

Upada val „prestopništva“, raste val „klap“ in „band“

O človeku (ljudeh), ki mi je vzbudil strah, stud in ogorčenje

So ljudje, ki zbeže mogoče tebe. Komaj se te dotaknejo, že grede v pazibo; so drugi, ob katerih spoznaš človeško toplino, pripravljenost za pomoč in razumevanje; nasproti njim brezobzirni, avtoritativno naduti, vendar karieristično uspešni ljudje. In če ti poleg tega nadomeščajo roditelje, oboji ostanejo v tebi, so preko tvojega sedanjega odzivanja na okolico del tebe. Zato za vzgojo, prevzgojo, ni potrebna samo primerna izobrazba, ni delo kot delo, za specifične zahteve zdaleč nismo sposobni vsi, takšno delo zahteva v humanističnem smislu najširše ljudi, ki so obenem notranje močne, optimistično naravnane osebnosti. Selekcija je nuja, selekcija kot permisivno gledanje na delo z delikventno mladino.

Njega in njemu podobno – različne poznam, poznam, ker sem šest let prebil v institucijah posebnega pomena, zavodih. V šestih letih desetine ljudi, med njimi nekaj krasnih, svojemu delu predanih, brez katerih ne bi sam in mnogo drugih prišlo do določene stopnje družbene adaptiranosti. Tega časa ne pozabljam, ne moremo ga pozabiti, morda ga odpravimo zaradi se prisotnega zastarelega gledanja na mladoletno prestopništvo. Mislim, da imam pravico, saj sem imel priložnost spoznati to področje z obeh strani, odgovoriti, se spomniti ne samo njega, za besedami stoji nekaj ljudi, temveč odgovoriti osebno in čimbolj objektivno. Obenem se bojim, da določena vrsta ljudi zaseda vodilna mesta in spleta močno mrežo, ki lahko zavodsko problematiko vrne v preteklost. Tudi zaradi sovraštva.

Uvodne besede okrogle misli so namenjene statističnim podatkom, ki pravijo, da naraščanja mladoletne kriminalitete ni, prišlo pa je do kvalitativnih sprememb. To naj bi bilo izhodišče za različne teoretične razlage tega področja; stališča delavca iz „neposredne proizvodnje“ zastopa Selever Hajrić (direktor prehodnega mladinskega doma v Ljubljani). Poskušam dopolniti, osvetliti njegove izjave, ki skrivajo strokovno problematične nazore, problematične glede na dejanski način dela z mladoletnimi prestopniki. To ne gre le za osvetlitev, je obenem izgovor, želja po drugih ocenah in mnenjih o tej problematiki. Seveda brez blefa, izmikanja in laži.

Delo: Neodkriti zedeve so nedvomno nevarnejše od odkritih. Večkrat je moč slišati, da mladoletnik z rasto življenjskega standarda pogum upada. Morda pa zato prihaja do združb, ki se jih praktično vsi bojimo. Kdo naj bi bil tisti, ki bi moral „uniciti“ brezdelje objestnih mladoletnikov, katerih obnašanje je čestokrat tudi v šoli skrajno predrzno? S. H.: Primeri nekulturnega obnašanja v avtobusih, na cesti, šoli itd. živijo, mi pa jih ne registriramo. Sprašujemo se, kaj smo storili za določenega mladoletnika, še preden se je pojavil pred javnostjo zavoljo prekrška. Trdim, da zelo malo, in to v imenu neke demokracije, ki pa prinaša mladoletniku več škode kot koristi. Zavedati se moramo, da mladoletnik za svoja dejanja ne more odgovarjati, prav tako ne more sprejemati in kompenzirati tako močnega pritiska demokracije, kot mu ga mi vsiljujemo. Vprašanje je torej, kaj pomeni mladega človeka „voditi“ in kaj predstavlja mladega človeka „spustiti“ (pod. F. F.)

Praden se mladoletnik pojavi pred javnostjo (zakaj se pojavi? !), živi v družini, oziroma njenih nadomestkih – pri rejnikih ali kot posvojenec. Ne izbira si očeta in matere, prav tako mu ni dana možnost, da vpliva na kraj svojega rojstva – ali je to podedelje ali mesto, ali bo imela širša okolica pozitiven vpliv na njegov začetno problematičnost. Sicer je postavljen v pasiven položaj, tako da je njegov nadaljnji razvoj predvsem odvisen od zunanjih faktorjev, pa tudi od njega samega.

od njega samega. To ne zato, ker za svoja dejanja ne more odgovarjati, temveč s temi faktorji šele razvija svojo odgovornost. Vendar odgovornost ima, v omiljeni obliki tudi pravno. Vodenje in „spušcanje“ nima teoretično enotne razlage. Poznamo načine kako oboje izvajamo. Zopet dialektika: beseda ali palica. permisivnost ali brutalno represivno vcepjanje. Zadnjim si bil vedno bližje; tudi izvajal si jih.

Delo: Smo torej – tolerantni do mladih, ta tolerantnost pa je najbrž le naša obramba, ker niti v družini, niti v šoli, mladinskih organizacijah ali kjerkoli že mlademu človeku ne damo tistega, kar bi rabil, ker nima svojega življenjskega prostora.

S. H.: Nisem mislil na tolerantnost v tem smislu, da mu oprostimo, če kaj naredi, temveč na tolerantnost, ob kateri se zavedamo, da v tem trenutku nimamo pravice ali pa možnosti reagirati in naposled! tudi našo neangažiranost (pod. F. F.)

Ponavadi družba resnično reagira obrambno, z izločitvijo in prepuščanjem te populacije specializiranim ustanovam. V mladinski organizaciji šepa že delo z neproblematičnimi mladinci, njeno delovanje ne sega globoko med množice, kaj šele do njenih skrajnosti. Krivi smo v množicem sami in tudi rešitev je v nas samih. Glede organiziranja prostega časa, kjer še ni storjena ničesar kompleksnejšega. Oproščati je težko, morda težje kot ljubiti, o ciljih in zlorabah, pravicah in možnostih kasneje.

Delo: Slišali smo besedo demokracija. Kaj ta beseda pomeni pri vzgoji mladih? Gremo se tolerantnost in demokracijo tudi takrat, ko imamo pred seboj „trd“ primer prestopništva.

S. H.: Poskusimo definirati pojem demokracije. Mlad človek naj ve, kaj je dopustno in kaj ne. Pri mladoletniku je treba ustvariti motiv – to pa pomeni garanje. Čestokrat je moč slišati, da mladeni malo dajemo. Jaz trdim nasprotno, ogromno jim damo, toda na nepravni način. Arhitekt je na primer naredil igrišče, starejši smo o tem glasovali, izbrali prostor ter odločali, kje in kako se bo mladina zabavala. Ne poznam pa primera, da bi v to pritegnili mlade. In zato bi se vprašal: kako pa se prilagajamo mladim? Hočemo le, da se oni prilagajajo nam. (pod. F. F.)

Da, da mlad človek je subjekt in ne objekt. Ti in tvoji se niste prilagajali mladim, s trdo močno roko si sam sebi prilagajal trdo. Spominjam se Pavloviča z Dolenskega, kako si ga zagrabil za lase in ga kakor žival vlekel k zobozdravniku, takrat ko smo nabijali ročaje za Gorenje. Spominjam se tvojega prilaganja, vedno zadnje besede, brez najmanjše tolerantnosti. Bilo je batin in strahovanja. Ali pa, ko se je Miha Jeraša držal po stopnicah: „Sejo pomagaj, dajva“, tisti Miha Jeraša, ki mi je razbil nos, tisti Miha, ki je pred teboj vodil PMD, tisti Miha, za katerim sem pred pobegom šestnajstleten vpil: „ubil te bom, nekoč te bom ubil...“, tisti Miha, ki ga nikoli ne pozabim in mu ne oprostim. Delo: Včasih se zdi, da se vsi skupaj obnašamo kot „gasilci“, da resnično premalo storimo za preprečevanje prestopkov.

S. H.: Pri povratnikih je približno štiri odstotke takšnih, katerim je dejansko težko pomagati. Hočem reči, da nekaterim od teh ni moč pomagati z običajnimi sredstvi. Pozdravljam pa zamisel, da bi vsi skupaj več napravili v krajevni skupnosti. Ta prizadevanja je treba družbeno podpreti, kajti prizadevanja je treba družbeno skupnost, kamor se mlad človek vrača, lahko naredila vse tisto, česar nihče izmed nas ne more. (pod. F. F.) Kakšna so to neobičajna sredstva. Mar spet bodeče žice in pazniki s pendreki. V institucijah, ki se ukvarjajo s kurativno, je še nekaj takih predlagalcev. Mar niso dovolj razpadli gradovi izven mest, umetna osamitev?

Ko sem se vrnil s „specialne vzgoje“, me ni sprejel nihče. Mnogi niso odzdravili na običajen pozdrav, največkrat tisti, ki govore o odprtosti KS.

Delo: Ni morda družbeno-politično angažiranje v krajevnih skupnostih malce vprašljiva zadeva? Ob tem, da imajo ljudje ogromno časa za pogovore o komunalni, civilni zaščiti in o vseh mogočih drugih stvareh, skoraj nič pa ne razpravljajo o mladini? Pa tudi sicer mladih ni poleg, ko se pogovarjajo o tem, kaj bodo naredili. In ker gradimo za jutri, pomeni, da to počnemo za tiste, ki so danes mladi.

S. H.: Težava je v tem, da ne vemo, kako bi uredili naš odnos do mladoletnih prestopnikov, ki mora biti drugačen, kot je danes. Kako doseči, da ga bo okolica sprejela, da ga bo sprejel blok, kjer živi, da ga bosta sprejela sosed ali sosedja? V besedah smo neverjetno napredni, zelo daleč smo prišli. Ko pa pogledamo, kaj smo dejansko naredili, opazimo, da smo še daleč zadaj (pod. F. F.)

Za konec pa to o besedah, o dejanskem odnosu. Ostanjam brez besed.

Pripisati je potrebno, kar so ostali udeleženci omenili, a niso navedli konkretnih imen, mnogi bi prav gotovo bolj nazorno argumetirali svoje poglede, tisti, ki so na tem področju garali in še danes garajo za naprednejše obravnavanje mladoletnega prestopništva. Pionirsko delo je pred vojno opravil F. Milčičinski, prvi mladinski sodnik, pisatelj in humanist, pravi prijatelj tistih brez gnelo. Po vojni dr. Bronislav Skaberne, njegovo delo nadaljuje dr. V. Skalar, glavni pobudnik in predstojnik oddelka za specialno pedagogiko na FF. Mnogi drugi sodelavci iz kriminološkega inštituta in PA oddelka za MVO. Vrhunen izmed najnaprednejših projektov permisivne naravnosti prevzgoje, ne le pri nas, ampak v svetovnem merilu. Omenim naj nekaj imen, katera občudujem in sem jim hvaležen: Bečaj, Lokovškova, Papis, Skoflek, Ravnikar in množica anonimnih defektologov, v katerih živi zavest o pomembnosti, človečnosti njihovega dela. Kjer je sovraštvo, je tudi ljubezen.

Se vedno veljajo besede Frana Milčičinskega iz konca prejšnjega stoletja: Človeka, družbi enakopravnega in enako zavezanega stori šole vzgoja. Kaj hasne ta šola in šoloobveznost otroku, ki ne more šole obiskovati, ker nima čevljev, obleke? Kaj mu hasne šola, katera ga izključuje, ker je tak in niti ne more biti drugačen, nego sta mu zanikrta roditelja? Šola ga izključuje in ga pusti na cesti in šele, kadar je izvržen iz človeške družbe in ji postane neprijeten, se ga človeška družba spomni in ga zapre!

AKO MARSIKATERI OTROK TIČI V BLATU, NI SE SAM TJA POSTAVIL, ODKAZAN MU JE BIL PROSTOR.

Francič Franjo (Grablovičeva 28, Lj.)

OGLAS

Vse študente, ki so pripravljeni vnesti samoupravne, demokratične odnose (razložiti njihov pomen in jih praktično izvajati) med osnovnošolsko in srednješolsko mladino na katerem koli področju od dela v krožkih, za katere ni nujno, da so le marksistični, raznoraznih interesnih dejavnostih, komisijah, razrednih aktivnih in osnovnih organizacijah ZSMS, vabimo k sodelovanju. Mentorstvo priporočamo predvsem študentom, ki se nameravajo po kočnanem študiju zaposliti v tako imenovanih vzgojnoizobraževalnih organizacijah. S tem se bodo izognili neljubim presenečenjem in razočaranjem ob vstopu v zbornico in delu z mladino. Pred prihodom na delovno mesto boste torej spoznali konkretne razmere in možnosti delovanja v njih.

Tovrstne oblike dela bi kazalo vključiti v vzgojnoizobraževalne programe organizacij, ki pripravljajo človeška bitja (?) za delo v vzgojnoizobraževalnem sistemu, kot delovno prakso.

Vsi tisti, ki ste torej pripravljeni aktivno sodelovati v preobrazbi NAŠEGA vzgojnoizobraževalnega sistema, oglašite se v prostorih mestne konference ZSMS na Cigaletovi 5 v Ljubljani!, II. nadstropje in pustite tam najpotrebnejše podatke (ime, priimek, naslov bivališča v Ljubljani ali bližnji okolici), da vas ob prvi priliki zberemo skupaj in se pomenimo o metodah dela in mestih delovanja.

Opomba: Če zaradi tega ali onega razloga ne najdete poti do Cigaletove 5, se oglašite v prostorih univerzitetne konference ZSMS na Trgu osvoboditve 1, kjer prav tako pustite zgoraj že omenjene najpotrebnejše podatke.

Koordinacijski svet mladih v vzgoji in izobraževanju pri MK ZSMS Dušan Turk

IZVRŠNI SVET SRS O PREDŠOLSKI, OSNOVNOŠOLSKI VZGOJI IN ŠTIPENDIRANJU

V sredo, 28. novembra, je zasedal slovenski izvršni svet in med drugim obravnaval predloga zakonov o vzgoji in varstvu predšolskih otrok in osnovni šoli, ter družbeni dogovor o štipendijski politiki v SRS. V razpravi o predlogu prvega zakona so člani IS menili, da je priprava na osnovno šolanje zelo pomembna, in da mora zato postati sestavina predšolske vzgoje povsod. S tem se seveda moramo strinjati, kajti vedeti moramo, da je načrtna in kvalitetna predšolska vzgoja tista, ki lahko (ni pa nujno) odpravi nekatere vzroke socialne diferenciacije in omogoči enakopravnost osnovnošolsko in s tem vse nadaljnje izobraževanje. Ne pozabimo besede „nekateri“, kajti vzrokov socialne diferenciacije ta vzgoja ne more odpraviti. Vzroki tičijo v načinu produkcije in produkcijskih odnosih, ki se jih moramo lotevati z drugačno akcijo. Koliko smo sposobni zagotoviti enakopravno šolanje vsem, na žalost ni stvar tega predloga, ki stvar sicer lahko izboljša. Toda le izboljša, ne pa odpravi! Vprašanje je tudi, ki pa ga ne bomo obdelovali tu, koliko ni že enakopravnost za vse, neenakopravnost za nekatere, ki so v večini?

V razpravi o predlogu zakona o osnovni šoli je bilo rečeno, da za celodnevno šolo ne moremo zagotoviti vseh pogojev, da naj se maksimalno število učencev na razred zmanjša iz sedanjih 36 na 32, kar zahteva seveda dodatna materialna sredstva, itd. Člani izvršnega sveta se niso strinjali s predlogom iz javne razprave, ki pravi naj bi na koncu prihodnjega petletnega plana zahtevali od vseh učiteljev v osnovni šoli visokošolsko izobrazbo, ker menijo, da kljub željam in potrebam za to ni stvarnih možnosti. V SRS imamo danes 6 odstotkov učiteljev z visoko izobrazbo, 52 odstotkov s srednjo in nekaj nad 12 odstotkov z neustrezno izobrazbo. Za ostalih 31 odstotkov ni podatkov?

Člani izvršnega sveta so dali tudi pristopno izjavo k družbenemu dogovoru o štipendijski politiki v SR Sloveniji. Odbor izvršnega sveta za družbene dejavnosti je opozoril, da je ta dokument „prehodna“ narave in da ga bo potrebno uskladiti z reformo vzgojno izobraževalnega sistema, ki je pred nami. Upamo le, da ne na račun izplačevanja štipendij učencem, dijakom in študentom!?

ib.

Torek 11. decembra PROGRAM

- 9.30 sprejem za rektorje univerz in tuje goste pri rektorju, Vegova ulica 1.
- 11.00 Slavnostna seja univerzitetnega sveta v veliki dvorani Skupščine SR Slovenije, Šubičeva ulica 4. Slavnostni govornik akademik dr. h.c. Josip Vidmar član predsedstva SR Slovenije.
- 13.00 Odkritje kipa Edvardu Kardelju pred poslopjem Univerze.
- 19.00 Večer ljudskih plesov in pesmi z akademsko folklorno skupino »France Marolta« v Drami SNG.

Sreda 12. decembra

- 10.00 Promocija častnih doktorjev Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani in zbornični dvorani Univerze, Vegova ulica 1.
- 11.30 Sprejem za udeležence promocije v prostorih Univerze.

ŠESTDESETLETNICA UNIVERZE EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

- 13.00 Otvoritev razs.ave grafičnih listov iz arhiva Akademije za likovno umetnost, Poslovni center Iskre, Trg revolucije.
- 20.15 Koncert Akademskega pevskega zbora »Tone Tomšič« v dvorani Slovenske filharmonije.

Četrtek 13. decembra

- 9.00 Posvetovanje na temo »Univerza v združenem delu«, ki ga organizirata Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani in Gospodarska zbornica Slovenije v prostorih Ekonomske fakultete Borisa Kidriča, Vojkova 69.
- 13.00 Otvoritev študentskih domov ob Alendejevi ulici.

Petek 14. decembra

- 9.00 Posvetovanje na temo »Univerza v združenem delu« v prostorih Ekonomske fakultete Borisa Kidriča, Vojkova 69.

ALI GRE TOMAŽ ŠALAMUN RES „PO SLEDEH DIVJADI“?

Petnajsta pesniška zbirka Tomaža Šalamuna „Po sledih divjadi“, ki je zagledala luč sveta letos pri založbi Lipa je nadaljevanje pesniškega opusa tega, morda v prihodnosti največjega slovenskega pesnika in ni izpolnila našega pričakovanja in optimizma, ki ga je poet zbudil ob izidu svoje prejšnje zbirke „Metoda angela“. Kdo je pravzaprav Tomaž Šalamun? Tega ne ve niti sam, kako naj bi potem vedeli šele njegovi bralci in občudovalci. Sam ne ve, kaj počne, vsi tisti, ki pa se delajo, da nekaj vedo, so navadne reve, pravi poet sam.

Vsi vemo, da je Šalamun radikalno spremenil tok slovenske – to takrat pretirano v tradicijo ujeta – prešernovske tradicije. Radikaliziral je tako motiviko – če je ni sploh ukini – kot formo in uvedel besede iz pogovornega jezika ter dodal temu še ščepec kletvic. Ali nadaljuje z radikalizacijo tudi sedaj, ki je nesporno že ustoličen pesnik in ga ne priznavajo samo reakcionarni nazadnjaki, katerih trmasti poskusi mlajše lahko samo zabavajo?

Vsekakor še nekaj poskuša, vprašati pa se je treba, ali mu to tudi uspeva. Zdi se, da so njegove zadnje zbirke le bled odsev njegovih prvencev, o kakšnem radikalnem premiku pa bi težko govorili. Morda Šalamun meni, da radikalizacija ni več mogoča, ali pa se je zadovoljil z doseženo stopnjo.

Njegove stike s svežimi tokovi ali vetrovi ki kdaj pa kdaj zavejejo tudi pri nas, vzdržujejo posamezniki, ki jih pesnik s svojo eminentnostjo priklene nase in jim nato hitro izsesa kri in hrbtnico, da ostane od njih le še prazen skelet. Ti individuumi so zadnji eliksiri mladosti, vir-energie in dobrodošel veter, ki prevetrjuje zatohlost njegovega novejšega ustvarjanja.

Šalamun pa v zbirki „Po sledih divjadi“ prevetri samo svoj prvi del zbirke s podnaslovom „DOBER DAN IZTOK“. Brez dvoma je v prvem delu največ poskušal, predvsem zaradi spodbudne injekcije mladostnega eliksirja. Šalamun parafrazira pesmi mlajših avtorjev, vključuje do absurda abstraktno jezikoslovje, napihnejo slikovite primere in prehaja iz slovenščine v srbohrvaščino. Za vsem tem pa se kljub vsemu skriva on, previdno in nekje iz ozadja vse ureja, srka in destruisa. Očitno je njegova moč predvsem v tem in tu je ponekod luciden in dognan, ponekod pada v destrukcijo zaradi nje same. V ostalih dveh delih z naslovoma „PLATON, ISLAM, BARNETT NEWMAN in SVETU GORE“, ki ju je težko uskladiti z močnejšim prvim delom, se Šalamun vrne v temačnost svoje sobe, vrne se v udoben fotelj, s katerega je tako lahko komentirati in destruirati.

Tudi svoje metode pisanja ne skriva, ampak jo razgrinja kot načrt pred bralca. Dobro se, da moramo Slovenci vedno imeti kakšnega Ibn Kabdula, ki z varne višine gleda na nas, nas usmerja in poučuje: „ne drenjaj če je človek (lep in mlado božanstvo prej ali slej pride v pas ki mu je interesanten), natančnih informacij sicer ni (ker mrtvi ne govorijo marsikaj pa se le daj) razbrati iz mojih pesmi. Moj princip je ta: ko umre zadnji ibn kabdul postanem (jaz ibn kabdul. ko v aleksandriji ni več ničesar razen nesnage in muh) postanem jaz aleksandrija...“

Po sledih divjadi torej ne uvrščam med Šalamunove svetle trenutke, čeprav so to stare pesmi, nastale pred šestimi leti. Se pravi, da bomona njegove današnje čakali še nekaj let. Dobro pa se čuti, da nedeti izgublja moč in zanimivo bo videti, kaj bo prinesla njegova naslednja zbirka „Zgodovina svetlobe je oranžna“, ki je v programu Obzorij za leto 1979.

Matjaž Potokar

Uredništvo:

Franc Milošič - glavni urednik, Igor Bavčar - odgovorni urednik,
Bojan Korsika, urednik za teorijo, Igor Žagar, urednik za kulturo,
Rudi Podgornik, urednik za naravoslovje, A.G. Čala - likovna
in tehnična oprema, Nives Vidrih - lektura, Mitja Maruško - prodaja,
Tanja Zgonc - tajnica, likovni sodelavec Čoh Zvonko.

Uradne ure so vsak delavnik od 10. do 13. ure v prostorih uredništva.
Redni javni sestanki uredništva so vsak torek ob 17. uri. Priprava za
tisk BEP Dnevnik / Vesna Škrbec, Mišo Kotnik, Roman Rot, Majda
Grdadolnik, Marija Sokač, Veronika Vidrih, Niko Rebek, Vera Dobovišek,
Ksenija Šurk, Drago Pečenik / Tisk: tiskarna Ljudske pravice.
Celoletna naročnina: za dijake 50.-din, za študente prav tako; za
ostale 75.-din; Poština plačana v gotovini, rokopisov ne vračamo
in pisem uredništvu ne honoriramo.

Izdajateljski svet:

Rudi Rizman, Primož Heinz, Mile Setinc, Matjaž Maček (predsednik)
Marjan Kunej, Bojan Korsika, Franc Milošič, Branko Bratkovič,
Igor Bavčar, Tomaž Kraševac, Janez Topoviček, Anton Vrhovec, Borut
Eržen;

Št. žiro računa: 50101 - 678 - 47303 z obveznim pripisom za
Tribuno!
Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št.
421-1/70 z dne 22.01.1973.

